

Reinkarnacija

u svjetlu misli, religije i etike

Friedrich Rittelmeyer



Friedrich Rittelmeyer (5 listopada 1872 – 23 ožujka 1938), bio je evangelički svećenik koji je radio najprije u Nurembergu, Bavarska, a kasnije u Berlinu. U Berlinu je prisustvovao predavanjima Rudolfa Steinera i bio je zadovoljan onim što je on imao za reći u vezi religije. To mu je bio poticaj za osnivanje Zajednice kršćana u Stuttgartu, Njemačka 1922. Povezao je Steinerovu antropozofiju s biblijskim objavama. Vjerovao je da je dr. Steiner u najdubljem smislu razjasnio pravo značenje Svete knjige. Rittelmeyer je o dr. Steineru rekao: “Pred nama ne stoji svećenik, niti prorok: Pred nama je čovjek koji poznaje stvarnost”. Kasnije je dodao “Nova objava Krista je stajala preda mnom. Novo vrijeme kršćanstva je svanulo”.

Stewart Easton kaže, iz predgovora zadnjem izdanju ove knjige: “Najbolja dostupna knjiga na temu reinkarnacije, koja daje najuvjerljivije argumente za njeno prihvaćanje ne samo od onih koji više ne vjeruju u kršćanstvo i koji su ga davno napustili, već jednako i za vjerujuće i praktične kršćane”.

Uvod

Autor ove knjige sudbinom je doveden u vezu s doktrinom o reinkarnaciji. Sretnom sudbinom je bio vođen da čita povijesne knjige, po prvi puta dok je još bio dijete od oko devet godina starosti. Usred okruženja u kojem je vladalo sasvim različito mišljenje, u mladenačkom umu, koji je još tako malo znao o stajalištima epohe, pojavilo se to da čovjek nije u svijetu po prvi puta, da on sam kroz raniji život ima vezu s prošlošću čovječanstva. Taj utisak izbijajući iz dubina njegova bića, stalno mu se vraćao u različitim prigodama. To je uglavnom bilo povezano, ne sa osobnostima, već sa epohama, sa svom složenošću osjećaja, mentalnih darova, raspoloženjima. Takva iskustva, koje psihoanaliza ne objašnjava, nastavljaju se do njegove dvadeset prve godine, bez izazivanja posebne uobraženosti ili uzbuđenja. Tada s neočekivanom snagom, dolazi svijest da je bio aktivno povezan s određenim periodom u povijesti kršćanstva. Tako je ideja reinkarnacije za njega već morala biti gorući problem.

Ali od tada to potpuno pada u drugi plan. Svijest doba imala je sve više zahtjeva od njegova uma, i ispunila ga gledištima i mislima u kojima ideja reinkarnacije nije imala šanse živjeti.

Ali izgleda da je podzemni pristup do nje još bio ostao. Jer godine 1910, autor je napisao traktat o seobi duša, u kojem je vagao za i protiv, prepoznao mnogo od njene vrijednosti, ali je konačno odbacio. Odmah nakon toga se upoznao s doktrinom reinkarnacije u obliku kojeg je uzela u antropozofskom duhovnom istraživanju; i sada se činilo da ni jedna primjedba nije bila prikladna kada je dovedena nasuprot tog oblika doktrine. U tim okolnostima autor može imati pravo u prepoznavanju dijeljenja sudbine, a također i dužnosti koju duguje životu.

Prvi razgovor koji je imao s ponovnim osnivačem doktrine o reinkarnaciji, Rudolfom Steinerom, odmah je skrenuo na to pitanje. “Ne, reinkarnacija nije doktrina kršćanstva”, Rudolf Steiner je odmah priznao, “ali to je rezultat istraživanja s kojim kršćanstvo mora računati”. U tom smjeru se odvijao ostatak razgovora, kojeg ovdje nećemo detaljno raspravljati.

Tako u ovoj knjizi, prvo poglavlje posvećujemo čisto intelektualnoj raspravi o ideji reinkarnacije. Oni koji poznaju antropozofska gledišta prirodno da će u ovom dijelu naći prezentaciju onog što već dovoljno poznaju. Ali knjiga je namijenjena onima kojima je misao o reinkarnaciji još uvijek problem s kojim se hrvaju.

Rasprava s kršćanskog stajališta je gotovo potpuno zatvorena u drugom poglavlju, tako da se svi koji nalaze da ih ova metoda rasprave bitno ne predodređuje da prihvate misao, mogu doktrini reinkarnacije približiti drugim putovima. Autor osjeća da je za njega ta rasprava i više od dužnosti jer je on sam već od mladosti upoznao kršćanske krugove i njihove poglede, i posvetio je svoj život zastupanju kršćanstva.

Trećim poglavljem se namjerava dokazati, iz problema života našeg vremena, nužnost obraćanja najveće pozornosti ovom pitanju.

Kao što je moguće biti uvjeren u reinkarnaciju bez da se bude kršćanin, tako je sasvim moguće biti kršćanin bez prihvaćanja doktrine o reinkarnaciji. Kontakt s Kristom koji je kardinalna točka kršćanstva ima malo ili ništa veze s individualnim pitanjima nečijeg pogleda na svijet, koliko god važna mogla biti. Tako u Zajednici kršćana čijim javnim predstavnicima autor pripada, kršćanski život može se slobodno odvijati i proživljavati bez ikakvog upućivanja na reinkarnaciju. U ritualima sakramenata u kojima je izraženo jedinstvo Zajednice kršćana ne spominje se reinkarnacija. Može se samo reći, da je Zajednica kršćana prvo kršćanstvo bratstvo unutar kojeg se misao o reinkarnaciji može slobodno unijeti, ali uvijek kao osobni pogled i ispovijedanje. U tom smislu, kao slobodna podrška osobnom uvjerenju, napisana je ova knjiga.

REINKARNACIJA U SVIJETLU MISLI

Ideja o reinkarnaciji objavljuje se u duhovnom svijetu Zapada sve upornije. Teatar se igra s njom. Pjesnici sanjaju o njoj. Neočekivano izviruje iz novela i povjerljivih priznanja. Raširena je među srednjim i nižim slojevima ljudi u popularnim pamfletima.

Imamo li tu novu pomodnost? Da li Europa, kako odrasta želi zaboraviti njenu neimaštinu u iluziji duhovne tričarije? Da li su ljudi, u njihovoj požudi za senzacijama, pali u čudne apsurdnosti indijskih fantazija?

Duhovi kao Arthur Schopenhauer i Richard Wagner, privučeni prema zagonetkama novootkrivene zemlje čuda Indije, možda — možda ja — ne bi bez Indije postao tako odlučan protagonist ideja o reinkarnaciji. Ali također, oni bi trebali stajati previše visoko u očima ljudi Zapada da bi se olako zanemarila njihova najdublja stajališta u životu. Kod njih je misao o reinkarnaciji pronašla duhovni oblik svojstven njima.

Ipak se može pokazati da se, čak i prije otkrića Indije, ideja o reinkarnaciji sama pojavila u njemačkom duhovnom životu — i to upravo u vrijeme kada se duhovni život oslobodio od svog rimskog omota. Pojava misli o reinkarnaciji u velikim umovima srednjoeuropske kulture jedno je od najinteresantnijih otkrivenja onih podzemnih dubina duše kojima se pridavalo malo pažnje. Broj primjera danih u radu Emil Bock "Ideja o reinkarnaciji kako se pojavljuje u duhovnom životu Njemačke" je iznenađujući. Ideja se javlja sad ovdje, sad ondje — ali nikako se ne može pripojiti među prevladavajuće ideje vremena. U stvarnost koncepcije tijela i duše je već zahvatio duh modernog materijalizma čak i dok je čovjek još stupao prema njoj pod barjakom idealizma. Nije bilo mogućnosti za misliti da je život duše mogao lutati kroz nekoliko života. Njena veza sa tijelom je sve jače izbijala u prvi plan. Ljudi su još toliko gorljivo osjećali vrijednost duše, u samim visinama duhovnog života, da su poricali njenu prolaznost, da su se iznutra držali i oslanjali na misao o "besmrtnosti". Ali pod napadima svijeta čula i njegovih doživljaja, taj unutarnji osjećaj vrijednosti postaje sve slabiji, i mogućnost mišljenja o kontinuiranoj egzistenciji duše unutar "slike svijeta nacrtane danas od znanosti" postaje sve manja i manja.

Prema tome, dok gledamo na cjelokupan život doba, nalazimo da je nada izvan groba izgubljena čudnim putovima, i želi se potvrditi sve nasilnijim sredstvima. U konačnici preostala je samo nada u neki "nastavak djelovanja" u zemaljskoj sferi — ili neko sumnjičavo "A ipak"! Ako je to točno za svaku nadu u besmrtnost, još je točnije za tako posebnu ideju kao što je ona o reinkarnaciji. I stoga ideja o reinkarnaciji, čak i kada iznova uzburkava duše koje su najviše žive, ostaje fantastična i snolika. U najboljem slučaju, u život udahnjuje dah posebnog tonaliteta.

Premda ovdje nemamo namjeru naše argumente podržati poviješću, ipak pogled na osobiti način na koji je ideja o reinkarnaciji oživjela kod Lessinga i kod Goethea, značajan je za dalje odvijanje našeg proučavanja.

Lessing je, kao i uvijek, posebno poučan. Njemu je izgledalo nerazumno da čovjek treba dotaknuti Zemlju samo u jednoj točki vremena, i u ograničenim okolnostima, dok mu Zemlja sa svojim raznolikim civilizacijama ima toliko toga za ponuditi, i dok ga njegovi vlastiti ljudski talenti tjeraju na mnogostrani razvoj. Takva misao bi naravno imala težinu samo ako je netko uvjeren da iza zbivanja u svijetu stoji razuman um, i misli da može jasno vidjeti namjeru tog uma u razvoju pojedinog čovjeka, a ne samo u razvoju "civilizacije". Vjerovanje u božanstvo koje želi ljude voditi prema gore, i obdariti ih svim bogatim darovima, ovdje proviruje iz pozadine. Dvije stvari su jasne. Najprije, ova misao se može misliti u ovom obliku, samo u oblasti ljudskog razvoja u zapadnim kršćanskim zemljama. I kao drugo, od samog početka misao o reinkarnaciji uzima novi oblik u zapadnoj kršćanskoj oblasti duha. U Indiji, nitko nije mislio o "vječnom razumu" kada su govorili o bezbrojnim inkarnacijama. Sebe su vidjeli kao dovedene nasuprot neumoljivoj prirodnoj sudbini, u kojoj su, ako bi je trebalo prosuditi, radije percipirali vječni nerazbor zemaljske egzistencije. To nije bila naklonost božanske ljubavi, nikakva sreća za čovjeka, to da je bacan od rođenja do rođenja, već sumorna sudbina od koje bi se čovjek trebao osloboditi dozivajući svu svoju snagu, kao što bi se oslobodio od lanaca strašne tamnice. Kod Lessinga odmah prepoznajemo kako ideja reinkarnacije ulazi u raspoloženje kulture tog doba koja se radovala u ovom svijetu ovdje, kako su svjetla optimizma i racionalizma tih dana utjecala na nju. Ali još uvijek imamo izvanrednu naznaku volje da se ideja o reinkarnaciji opet rodi iz kršćanskih uvjerenja o životu.

Goethe je sasvim drugačiji. Ovdje nemamo misleći um koji doseže izvan nečijeg života, i svjestan je da misli vječnim umom. Ovdje je ljudska osobnost, ljudski ego, koji gleda izvan nečijih tjelesnih ovoja u čemu sada nalazi sebe. On ima snažan predosjećaj da je on sam nad-osobni ego, koji stremlji naprijed kroz vjekove. Kada se Goethe osvrće na njegov susret s gđom. von Stein, kada percipira ljubav za drevnu Grčku u njegovoj duši, tada se skriveni ego počinje komešati i kida veze sadašnjosti. Ovaj proces u duši je također radikalno različit od svega što ima veze s Indijom. Upravo je taj ego, prolazeći kroz inkarnacije, ono što sam Buda poriče. To je kompleks uzroka, koji prelazi iz

jednog života u drugi. Nitko od nas ne može sada doživjeti u punoj snazi kako je moćno i neosobno čovjek Indije osjećao tu ljudsku sudbinu. To što pred nama vidimo u Goetheu opet je duhovni događaj u povijesti zapadnog kršćanstva, kojeg nezavisnost i značaj nije bio dovoljno zapažen. Ljudski ego, ne samo u njegovoj vrijednosti, ne samo u njegovoj snazi, ne samo u njegovom značenju, već jednostavno u njegovom biću osjećao se sasvim drugačije od načina na koji se osjećao u Indiji. I iz njega se javlja ideja o reinkarnaciji u novom obliku. Ali opet taj oblik doživljavanja ega pojavio se na kršćanskom tlu.

Prema tome vidimo dvije karakteristične, i u isto vrijeme, karakteristično različite forme duha koji se oblikuje u Lessingu i u Goetheu, kao, bez ikakve veze s Indijom, impuls koji se javlja iz zapadnih kršćanskih krugova kulture prema misli o reinkarnaciji. Pošto ovdje nalazimo pipkanje ideje o reinkarnaciji, s jedne strane iz objektivne misli o svijetu, a s druge iz subjektivne ego svijesti, dane su nam značajne naznake o budućem kursu duhovne evolucije.

Jednostavno zbog pojave, koja je toliko zanimljiva, ukažimo ovdje na treći duh među njemačkim klasičnim piscima, na Herdera. Netko ga može gledati kao kultiviranog mislioca, koji je istupio snažnim oružjima duha da bi se suprotstavio ideji reinkarnacije, kada je počeo ulaziti u trag njenom prvom javljanju u njemačkom duhovnom životu.

Pred sobom je imao njenu karikaturu kada je zauzeo stav protiv seobe duša u njegovim "Razgovorima o metempsihozii". Ipak dok se slijedi agitacija njegova duha sve dublje, otkriti će se da nigdje ne govori žešće nego kada pušta da ideja o reinkarnaciji govori za sebe. "Zar ne poznajete neke velike i neobične ljude koji nikako nisu mogli postati ono što jesu u jednoj jedinoj ljudskoj egzistenciji? Koji su morali često biti ovdje, da bi tako stekli tu čistoću osjećaja, tu instinktivnu strast za sve što je istinito, dobro i lijepo, ukratko, tu eminenciju i prirodnu suverenost nad svime što je oko njih ...

"Zar se ti veliki ljudi obično ne pojavljuju odjednom? Sišli su kao oblak nebeskih duhova, kao uskrsnuli i ponovno rođeni, ponovno donoseći novo doba, nakon duge noći uspavanosti". Ovdje Herder doseže poetske visine. Nešto u njemu sa simpatijom se ujedinjuje s oponentom, dok se protiv njega bori. Utisci napravljeni ovakvim opisima imaju jači duhovni učinak nego utisci koji su dani njegovim intelektualnim dokazima. Takva pojava zahtijeva pažnju.

A ipak u početku njemački duhovni život nije otišao dalje od nagađanja i početaka. Široko i moćno, pojavilo se doba prirodne znanosti i umovi čovječanstva puni nade navaljivali su s njihovim istraživanjima u širokoj sferi ponuđenoj za osvajanje. Glavni interes, glavne snage čovječanstva desetljećima su pripadali "Prirodi" i njenim neotkrivenim carstvima. Velika duhovna postignuća pobrala su svoju slavu i ne trebaju naša potvrdu.

Međutim tijekom tog vremena jedna pojava je previđena — pojava koja se probila u doba prirodne znanosti i uvela novo doba. Ta pojava je bio Rudolf Steiner. Njegov duhovni čin je bio uzdizanje prirodne znanosti do znanosti duha — pomoću čega ponovno postaje moguće napraviti vezu s velikim duhovnim dobom stoljeća prije.

Neophodno je, reći to na početku, jer u osobnoj, u duhovnoj situaciji u ovoj točki u svjetskoj povijesti, pokazuje se situacija u kojoj se samo ideja o reinkarnaciji može nadati da će se probiti u život duha. Osoba nije važna, ono što je važno je duhovni čin. Ni jedan čovjek nije razumljivije govorio o prirodnoj znanosti nego je to učinio Rudolf Steiner. Njegove samoprijegorne metode istraživanja, njegova pažljiva svijest, njegova herojska strogost, držao je da su to sve važne pobjede čovječanstva za koje se ni u kom slučaju ne smije dopustiti da budu izgubljene kada se novo doba pojavi. Odjeven u taj oklop, za koji je tako dobro znao kako ga nositi u sferi prirodne znanosti, probio se u nevidljive sfere duha. Bio je prvi pravi istraživač — ne samo špekulator, ne samo vjernik, ne samo promatrač, ne samo mislilac, već prvi zaista veliki istraživač u carstvu koje samo sada pred nama leži neopaženo i neotkriveno — carstvu duhovnog svijeta. Samo zbog njegove nenadmašne veličine mi za njega nemamo mjeru; još ga nemamo u pravoj perspektivi.

Prema tome značaj Rudolfa Steinera u povijesti ideje o reinkarnaciji je epohalan. Preko njega je po prvi puta postalo moguće formirati takve koncepte o vezi tijela s dušom, o životu ovdje s životom izvan, smrti sa životom, tako da misao o reinkarnaciji ima čvrsto mjesto u čovjekovim mislima. Misao o reinkarnaciji više nije san duše koji se podiže iz nemjerljivih dubina; nije više ideja držana od drevnog čovječanstva i koja donosi novi život iluzije, možda samo pomoću senzacije i sugestije; nije više hipoteza, pomoću koje čovjek sebi utvrđuje njegovu vlastitu visoku vrijednost. Misao o reinkarnaciji je prije očigledan dio potpunog pogleda na svijet formiranog od onoga koji je naučio misliti duhovno o svemu u svijetu.

Ako se sada usudimo izložiti ideju o reinkarnaciji u vezi toga, ono što slijedi neka nam služi da dokažemo da li imamo pravo koristiti takve riječi.

* * *

U vezi toga najprije ćemo opisati procese u duši koji vode do reinkarnacije. I ovdje lako možemo osjetiti da smo podsjećani na slične opise koji se mogu naći u vulgarnim okultnim spisima, ili u objavama medija, ili u dokumentima prošlosti. Ono što je ovdje izneseno od njih se razlikuje ne toliko u pojedinim rezultatima, koliko u metodama. Ništa nije izneseno što nije detaljno nezavisno istraženo od antropozofske znanosti duha, što u prvom redu znači od Rudolfa Steinera, i pažljivo testirano. Svakog tko na samom početku želi u igru uvesti sve moguće sumnje u ovu izjavu, ne može se u tome omesti. Ali bi mogao biti uvjeren ako uđe u cjelokupno predstavljanje teme, koje je različito od

uobičajenih izvješća okultizma, također i u sami unutarnji sklad cijele koncepcije, i konačno njen novi odnos prema istraživanjima prirodne znanosti.

Počinjemo s trenutkom smrti. Što se tada događa? U ranijim dobima je bilo rečeno: — "duša napušta tijelo". Vrijedila su svakakva, danas neshvatljiva čudna mišljenja — da je duša odletjela poput ptice, možda kroz usta, i tako dalje. Znanost danas može samo reći: "Srce i pluća staju. Životne funkcije prestaju. Tijelo počinje propadati". Naravno nema sumnje u to. Jedino pitanje je *zašto* se to događa, i ima li se *još* nešto za reći. Stvarne činjenice ne dokazuju da "život" prestaje, već samo, striktno uzeto, da određena vrsta života u *tijelu* prestaje, da "život" napušta tijelo. Što je taj život? Kako može napustiti tijelo? Kamo mora ići? "Znanost" koja je zaista egzaktna ostavlja otvorenu mogućnost za ovakva pitanja. Ona jednostavno kaže nešto o fizičkom tijelu. Ona u obzir uzima samo ono što je vidljivo fizičkom oku. Ali prelazak iz života u smrt je sasvim misteriozan, i sasvim različit od mehaničke promjene od kretanja do mirovanja.

Kako možemo ići dalje od ovog mjesta na kojem smo ostavljeni od znanstvenog istraživanja koje je vezano uz promatranje osjetila, i više nam od toga ne može reći. Odgovore ponuđene nam od medija u spiritističkim seansama, odbijamo. Oni mogu sadržavati ispravne činjenice, posebno kada su u suglasju i dane nezavisno, bez međusobnog utjecaja. Ali mi nemamo načina za testirati ih. Najbolje možemo pogledom uloviti nepoznato ako поближе promatramo zadnje trenutke umiranja.

Sada, poznata je činjenica da u trenutku smrtne opasnosti, padajući s visine, ili pri utapanju, mnogi ljudi vide predivne slike njihova proteklog života kako se pojavljuju pred njima. U različitim a ipak sličnim oblicima, tijekom mog života čuo sam da oko dvadeset ljudi opisuje ovo iskustvo, ljudi koji, uglavnom, nisu ništa znali o antropozofiji. Pred njima je stajala prošlost, bilo u jednoj sceni, ili slici perioda, ili u panorami, jasnije, a posebno impresivnije i živopisnije, nego u običnim slikama sjećanja. Ti ljudi su posebno opisivali objektivnost utisaka, i njihovo brzo nestajanje, u kojem su svi uobičajeni načini mjerenja vremena bili beskorisni. O takvom iskustvu prvi puta sam čitao u dnevnim novinama, prije oko trideset godina. Liječnik je opisao što se u njemu odvijalo od trenutka kada ga je pogodio metak ispaljen od suparnika u dvoboju do trenutka kada je pao i izgubio svijest. On je sam, materijalistički čovjek znanosti, objavio da ne može zamisliti život nakon smrti. Ali iskustvo je bilo tako preplavljujuće da je osjećao dužnost da ga opiše svojim kolegama. U kasnijem slučaju, student koji je u ratu bio avijatičar, rekao mi je da je u visokoj groznici vidio slike kako topnička vatra koja je od njega usmjerena, prodire u neprijateljske rovove. Pred sobom je imao ne samo ono što je sam napravio, već također i posljedice toga za druge, protiv kojih je njegov čin bio usmjeren. Njegovo iskustvo je bilo toliko deprimirajuće, da je potražio pomoć. Jasnoćom koja teško da je poznata u običnom dnevnom životu, brzinom koja epohu pokriva u sekundi, prošlost je proletjela pred njim. Što je ova pojava?

Prvi odgovor koji primamo je: "podsvjesni um". Ono što je bilo pohranjeno "tamo ispod", u trenucima snažne emocije može se podići u svijest. Ovaj "podsvjesni um" ne može se zanijekati. Može se samo zanijekati da govoreći o njemu kažemo bilo što bitno, ili rješavamo, ili čak dodirujemo bilo kakav problem. "Podsvjesno" je samo riječ. Čak je to samo poricanje — poricanje svijesti. Ali to poriče "nesvjesno" mnogo više nego što bi trebalo poricati. U skladu s time, mora se barem pretpostaviti da taj "podsvjesni um" na primjer mora također prestati postojati kada je pri smrti "svijest ugašena". Ali tada se također pretpostavlja da ta podsvijest također ne može imati svoju svijest koja se jednom izgura naprijed. I također se pretpostavlja da općenito postoji samo jedan oblik svijesti naime oblik do sada poznat — dnevna svijest. Jer o svijesti u podsvijesti rijetko se usuđuje govoriti. Nalaze se mnoštvo grupa pogrešaka u istraživanjima provedenim s jednostranom naravi materijalizma. Kako je taj "podsvjesni um" osiguran unutar čovjeka? Samo strukturom tijela? Ima li svoj vlastiti "princip organizacije" unutar tijela, ili blizu tijela, ili iznad tijela? Kako je cijela tekstura, ako se smije koristiti taj izraz, isprepletena? Postoje li gornji slojevi? Pod kakvim uvjetima se pojavljuje "u svijesti"? Reći "pobuda" je nedovoljno reći. Kakvu nezavisnost može taj "podsvjesni um" steći? Kakvo djelovanje, kakvo nastavljanje je za njega moguće nakon smrti? Netko je rijetko svjestan da su sve to još uvijek otvorena pitanja; da netko ta otvorena pitanja može od sebe prikriti riječima, koje je za sebe formirao privremeno i možda brzopleto. Dok se bavi životom duše, metoda istraživanja korištena od prirodne znanosti danas, nalikuje na ribiča koji sjedi na obali i čeka što će mu sreća donijeti. U usporedbi s čovjekom koji ide u šetnju, ribič ima duži štap i može dosegnuti dalje. On ima neke misli koje je za sebe formirao dok je sjedio i ribario. Ali on nema niti čamac kojim bi se uputio na more, da ne govorimo o opremi za ronjenje s kojom gleda u dubine. A tamo vani, val vječno slijedi val da se razbije na obali — tamo je more!

Čovjek koji to dovede u svoju "svijest" imao bi dovoljno razloga pažljivo slušati ono što je o moru kazano iz drugih metoda istraživanja. Onda bi možda bolje razumio ono što je on sam uhvatio svojom udicom.

Ono što prožima tijelo i daje mu život, prema antropozofskom istraživanju, nije apstraktna "sila" koja se probija iz praznine, kada su fizički "uvjeti" ispunjeni, već organizam sila čije je vozilo fina supstanca koja se više ne može percipirati zemaljskim očima. Točno je da se prirodna znanost, također nalazi prinuđena pretpostaviti "eter" kao takvo vozilo za djelovanje sila. Jedino što je u opasnosti — pošto eteru može pristupiti samo provizorno sa strane opservacije osjetila — od formiranja koncepata etera samo s fizičke strane i tako, možda, dokučivši možda samo jednu stranu istine, a možda čak ni to ispravno. Nitko još nije vidio eter fizike. Organ percepcije za tu "supstancu" nije fizičko oko, već jedna od onih viših sposobnosti koja je opisana u knjizi "Znanje o višim svjetovima i njegovo stjecanje". Ako je netko dobio određene utiske o tim višim organima percepcije u bilo kojoj točki, zasigurno zna da tu veliko neotkriveno bogatstvo čeka na čovječanstvo.

Još jedna mogućnost percipiranja "eterskog", barem u sebi, nađena je od čovjeka u meditaciji, kada je sposobnost da se razlikuje ono što pripada duši, i od fizičkog i u sebi, došla do izvjesnog stupnja. Za istražitelja koji neće ili ne može ići tim putem, "etersko" ostaje hipoteza, korisna pretpostavka, bilo u smislu prirodne znanosti ili u smislu znanosti duha, ali još uvijek iz razmišljanja može dobiti velike mogućnosti. I javlja se pitanje kojim od dva gledišta su same vanjske činjenice poučnije i obuhvatnije objašnjenje.

Ako organizaciju sila koje prožimaju čovjeka i čine ga živim tijekom njegovog života, nazovemo "etersko tijelo", stalno moramo imati na umu da ne koristimo ni riječ "eter" niti riječ "tijelo" u njihovom uobičajenom smislu. Takvo tijelo nije nešto vidljivo u fizičkom smislu, a takav "eter" nije bilo što fizičko u hipotetskom smislu. Ako to ne možemo zadržati u umu i u našim osjećajima isto tako, tada će odasvud izvirati nerazumijevanje. Fatalnost riječi koje moramo koristiti za sfere o kojima većina ljudi još nema iskustva, nastaviti će se s nama. Ali kako možemo izbjeći tu opasnost? Može se čitatelju opisati što je moguće točnije i sugerirati mu da formira ideju o avionu, ako je do sada vidio jedino automobil.

U ovaj supstancom nošen organizam sila, u to „etersko“ tijelo stalno ulaze sva naša iskustva. Stoga i oni utisci također, na koje zrake naše svijesti nisu pale, mogu djelovati na takav način da vitaliziraju ili uništavaju naš organizam. U toj finoj supstanci su zadržani ne samo učinci naših iskustava na naše osjećaje, već također i slike samih tih iskustava, kako su prolazile kroz naša osjetila. Čovjek uvijek sa sobom ima sva njegova iskustva, i ne zna to. Zato se u staroj dobi javljaju slike nečije mladosti, kojima nije imao pristup desetljećima, za koja nikad nije posumnjao da su još bile tamo. Stoga u slučaju uzbudljivih doživljaja, kao što je napad jurišnog odreda, iskustva se pojavljuju i čovjeka okružuju kao slike. Etersko tijelo lagano olabavljuje njegovu vezu s fizičkim tijelom, i odaje svoje tajne. I tako čovjek uvijek nosi tajanstveno vlasništvo okolo sa sobom. Njegova kutija uspomena može se otvoriti u svakom trenutku. On je sam velika gomila sjećanja. On je više; on je iznad svega ono što sakuplja i organizira ta sjećanja. Gledano odozgo, ako se zanemari njegova fizička pojava, on je tumarajuće sjećanje.

Kada se fizičko tijelo više ne može koristiti, tada ulazi smrt. To znači da etersko tijelo mora pustiti fizičko tijelo, mora ga, takoreći, pustiti da padne. Više tamo ne može živjeti ni raditi. Stoga se odvaja od njega. Međutim to ne znači da je taj organizam sila u koji su se zakopala sjećanja odmah nestao iz svijeta. Ono zaista ima tendenciju da prijeđe u zajednički kozmički eter. Ali to traje danima, kao kada oblačna masa postaje sve nejasnija u svojim obrisima i razgradi se u okolnoj atmosferi. Uobičajena povezanost i kohezija treba oko tri dana za svoju razgradnju. I tri, ili tri i pol dana, misterija povezani su s tom činjenicom. U pojedinom slučaju, duljina vremena je različita u skladu sa snagom koju je osoba pokazala tijekom života da ostane budna. Ta snaga

održavanja budnim također se sastoji u sposobnosti višeg ljudskog bića da zadrži životne sile, da sebe gurne blizu životnih sila, takoreći.

Tijekom ta tri dana, etersko biće u kojem je ljudsko biće živjelo slijedi svoju prirodnu tendenciju — a tendencija ovakvih životnih sila uvijek je da sebe reproduciraju. Tijekom fizičkog života ta tendencija je obuzdana, kao što se tendencija života stabla može kontrolirati kamenom kojeg mora nositi. Fizičko tijelo, sa svojim grubim iskustvima, s njegovim snažnim potrebama, te "životne sile" zahtijeva uglavnom za sebe. Kao šepavi, utisci eterskog tijela uranjaju, najprije, u nesvjesno. Ali sada je došao njihov čas. Ono što se ranije događalo povremeno i djelomično — naime da se eterske slike unutar nekog uzburkaju — sada se odjednom događa nužno i u potpunosti. Sa svih strana one bljeskaju. Duhovni plamenovi trepere oko čovjeka. Cijeli protekli život se podiže, sam čovjek je u sredini. Gleda sebe u oči, kao da dolazi iz svog života da se susretne sa samim sobom. Čovjek sudi sebi. Jer ovo etersko biće, koje u sebi nosi slike proteklog života, dok prelazi u kozmički eter otkriva kakav je položaj samog ljudskog života u višem svijetu.

Ako netko želi, mogao bi reći da je "tehnika" prvog suda, ono kroz što čovjek mora proći. Ali riječ kao "tehnika" odmah bi ga vodila u grešku. Ovdje imamo posla s poretkom svijeta, podržanom od duhova koji ga uređuju. A osjećaj da su takve žive snage prisutne stvara karakter i ozbiljnost tog osvrtnja na život. U čovjeku se bude finija osjetila sada kada svijet čula otpada od njega, i ostavlja ga samog u višem svijetu. Jer ni jedan čovjek ne "predaje utvaru", čak ni najtvrdokorniji materijalist. Ono što najsenzualniji čovjek predaje, mora predati, njegovo je tijelo. I tada duh stoji pred duhom.

Ako netko testira ove ideje, i sve što je rečeno u nastavku, nigdje neće naći točku u kojoj su rezultati prirodoznanstvenog istraživanja kontradiktorni. Stoga, prirodoznanstveno istraživanje ne bi, sa svoje strane, imalo osnova za suprotstavljanje. Nitko ne poriče "pobuđene nerve" čovjeka u smrtnoj opasnosti. To je samo mreža života otkrivena u svijetu slika koje se pojavljuju zbog te opasnosti, ono što mi proučavamo i objašnjavamo. Ono što je nepoznato dodano je onom što je poznato. I ne tvrdi se da se ono što je dodano može vidjeti okom, da je to uhvaćeno instrumentom ili otkriveno intelektom. Potpuno je nemoguće da se to bilo kome demonstrira osim ukoliko nije voljan usvojiti nove metode istraživanja. Ako bi itko mislio da se tome može suprotstaviti drugim sredstvima, bio bi kao div koji se želio boriti s bogom Torom na zemlji, dok se taj bog može poraziti jedino u zraku.

Ali duša — tako nam duhovni istraživač govori — ne poduzima svoj let "u kozmos" kada je njeno etersko boravište sebe razgradilo u eterskom kao cjelini. Prije je to jedna druga veza u koju ulazi koja se jasno javlja, i "finija" je i više duhovna. "Supstanca" koja je sada njeno vozilo — opet koristeći riječ "supstanca" sa zadržkom — nazvana je "astralno tijelo". To je "takva stvar od

koje su sačinjeni snovi", da koristimo riječi Shakespearea. Povezana je s najdelikatnijim strujama sila koje silaze od zvijezda.

Da je život naše duše pod utjecajem konstelacija ne može zanijekati nitko tko je išta čuo o hodanju u snu. U usporedbi s nekako grubljim utjecajem vremena, takvi utjecaji na nas su zasigurno delikatnije vrste. Oni uglavnom ostaju "nesvjesni". Ali pošto su tu, oni također trebaju medij koji protječe širom ne samo kozmosa, već također i čovjeka, i taj medij je nazvan "astralno biće". Kada u vezi s ovim spomenemo istraživanja gđe. Lilly Kolisko u "Djelovanje zvijezda u zemaljskim tvarima", u kojem je istraživao utjecaj konstelacija na metale, opet smo suočeni s tragičnom činjenicom da istražitelj godinama svoj rad mora vršiti sam, prije nego se pojavi makar jedan koji može testirati njegov rad i slijediti ga.

Naš duševni život je povezan sa zvijezdama. "Štof" u kojem tka istkan je iz zvjezdanih prostranstava. On ne odumire kada je zemaljski ovoj razgrađen. Čovjek zapravo podiže sebe do zvijezda. Samo se ne smije formirati ideja da se to događa u prostoru. Baš kao što misli koje su mišljene u Americi, Njemačkoj i Rusiji, mogu utjecati zajedno u moćan duhovni pokret, tako da ih nikakva željeznica koja vozi između ne može ograničiti, tako i duhovnost koja je u čovjeku prepoznaje duhovni svijet kojem pripada, i ujedinjuje, sebe s njime, i nije ometena tisućama stvari koje se događaju u fizičkom svijetu.

Čovjek sada živi u mnogo delikatnijem i više duhovnom načinu postojanja — njegovom "astralnom biću", i unutar onoga što je organiziralo astralno biće na ovaj poseban način — naime njegovog ega. Tek sada, kada smo dosegli taj ego i tu višu duhovnost, postaje nemoguće govoriti o "materiji".

Čovjek se mora naviknuti na taj način postojanja. Mora se za njega probuditi. Nije manje bogat iskustvima od zemaljske sfere u kojoj duhovno ima potporu u zemaljskom svijetu, u mozgu; čak je i bogatiji, ali sasvim drugačiji, mnogo više "duhovan" i "delikatan" — za to nema drugih riječi. U takvom svijetu sve duhovne veze neizbježno se otkrivaju duši. Iz te činjenice teče sva patnja i sva radost tog način postojanja. Uzmimo primjer: ako je čovjek na Zemlji bio veoma podložan zadovoljstvima stola kada su mu bila ponuđena, ali je u isto vrijeme mogao zaboraviti sve o hrani kada uživa u glazbi koja je duhovno zadovoljstvo — tako da ga je samo nagrivanje gladi podsjetilo na tjelesnu egzistenciju, onda će se takva osoba lako priviknuti na svijet u kojem više nema večera. Ali čovjek kojem je glavna radost egzistencije bila radovanje sljedećem obroku, koji nije poznao "ništa više" od pečenja; takav čovjek bi bio uništen kada bi se njegova duša, koja je bila intimno isprepletana s takvim radostima, našla u svijetu gdje više nema jelovnika.

Ovakav primjer pokazuje u kolikoj velikoj mjeri ideje o životu s one strane, kakve su imali u proteklim dobima, zaista zrcale istinu. U Grčkoj su govorili o Tantalu u Hadu, koji je vječno posezao za plodom koji bi mu samo izmicao. U Indiji, u kamaloki su opisivali rezultate zemaljskih djela. U katolicizmu

Srednjeg vijeka, imamo predstavljanje vatri u čistilištu. Kroz snenu vidovitost, ne kroz divlju fantaziju niti hirovito teoretiziranje niti kroz "špekulaciju", ako se riječ razumije u smislu "zrcaljenja", čovječanstvo je primilo vijesti o onome što se prolazi nakon smrti. Bilo je prikazano u raznim slikama, od naroda i civilizacija. Ali ne može se ne prepoznati tipični osnovni doživljaj. Na duhovan način, sukladan našem sadašnjem načinu razmišljanja, duhovno istraživanje osvjetljava ono što je od čovječanstva još bilo percipirano u proteklim dobima svijeta. Mnoštvo slika, čak i ako ima mnogo toga što je zbunjujuće i nesređeno, ilustrira ograničeni izvještaj o ovim stvarima, koji nam je dan. A naša misaona percepcija objašnjava i raščičava raznobojne slike.

Uspion čovjeka je postignut ovako: najniže želje, koje su našle svoje stanište u zvjezdanom biću duše, moraju umrijeti kroz nedostatak zadovoljenja prije nego duša može imati mirniju radost u višim impulsima koji također u njoj borave. Neispunjene želje pale, kao što žeđ može paliti. Preko naših snova znamo to duhovno gorenje koje može toliko okupirati dušu, da ne može misliti ni o čemu višem. Ovaj novi svijet je dovoljno ozbiljan za sve koji su njihove duše predali zemaljskim zadovoljstvima. S njihovim čulnim osjećajima sada za to moraju platiti cijenu. Ali duše kao Franjo Asiški, kroz taj novi svijet prolaze gotovo netaknute, kao što su nezaprljane prošle kroz njihova iskušenja na Zemlji. Vatra čistilišta je grub, ali ne netočan, izraz za taj svijet, i tek kasnija dogmatska definicija "*ignis corporalis et realis*" (vatra koja je tjelesna i stvarna) leži na putu materijalističke pogreške.

U tom vremenu nakon smrti čovjek putuje unatrag kroz njegov protekli život. Duhovna iskustva koja su unutar njega pohranjena, sada su od njega pregledana, korak po korak, i osjećana u kozmičkom astralnom biću, gdje zauzimaju mjesto koje im odgovara. Penelopa svoje tkanje opet uništava. Slike uvijek najjasnije otkrivaju takva iskustva, ali one od čitatelja zahtijevaju da gleda kroz te slike s razumijevanjem a ne s nerazumijevanjem. Kao da ima mnogo očiju kozmičkih snaga, koje se sada bude u njemu, jer slično pronalazi slično, čovjek na svoj život gleda na sve načine. On "prosuduje" sebe, dok je "prosudivan" od viših kozmičkih snaga koje sada, u vječnom miru, kao nepovredivi i nepodmitljivi suci, gledaju to što je pred njih doneseno. On je od njih osuđen, dok je prosuđen *prema* njima. Otuda mu dolazi posljednji sud. Uvijek ga nosimo sa sobom u našoj savjesti. Od snaga koje našu dušu vuku za sobom, biti će poznato gdje pripada, nižim ili višim oblastima kozmosa. Nikakva kratka osuda nije izgovorena, ali pred nas jedna za drugom dolaze veze našeg bića, sve dok duša nije "pročišćena"; to znači, dok sve u njoj, što više ne može živjeti u višoj atmosferi nije odumrlo. Tako je duša povlačena sve više i više dok ne dosegne "raj" za koji je sebe predodredila u zemaljskom životu. Bajka Volkmann-Leandera, u kojoj svaka duša nalazi upravo onaj svijet za kojim je duboko čeznula na Zemlji, ispunjena je, kao i mnoge druge legende našeg djetinjstva. Svaka duša neopozivo u sebi nosi duhovne snage koje je povlače gore, jer, u svojoj najdubljoj prirodi, ona je od odozgo. Ali njen prošli zemaljski život određuje koliko visoko, koliko žustro, koliko svjesno može ući u

više, najviše svjetove, koji svi leže otvoreni za nju. Zemaljski primjer može to napraviti jasnijim. Recimo da je veliko okupljanje ljudi sazvano u dvorani gdje je izvođena Deveta simfonija Beethovena. Kakav bi bio učinak? Mnogi ne "doživljavaju" ništa. Zamorna buka samo budi njihove impulse da ustanu i otiđu; sve upornije i bolnije u njima se javljaju želje i potrebe koje Beethoven ne zadovoljava. Drugi svojim ušima slušaju najveću inspiraciju genija, gledaju u otvorena nebesa, i slušaju korove anđela. Nikakva vanjska izjava ne treba suditi između njih. Objavljuje se unutarinja priprema koju svatko donosi.

Tako se čovjek uspinje kroz bezbrojna iskustva, dok njegovo posljednje i najviše, *njegovo* posljednje i najviše nije potpuno postignuto. Nije pronašao muhamedanski materijalistički raj, već *njegov* raj — ne raj kojeg je mislio, već raj koji je mislio u njemu. Tamo njegova duša počiva dok sve ne postane jedno.

"I trebalo bi da smo mi to već doživjeli. Mnogo puta? To je podivljala fantazija! Ne nalazimo ni traga toga u našem sjećanju! A ako to nije u našem sjećanju, ima li ikakvog značaja za nas? Hoćemo li se probuditi iz takve mreže snova koji koriste samo naše nesvjesno, i našom nesvjesnošću toga je ponovno opovrgnuto?"

Sada, prije svega; svatko tko misli da ono čega se on ne sjeća, ne može biti u njemu, ima psihologiju koja je može liječiti najpovršnijim razmatranjem. Za to, nikakva "epoha psihoanalize" nije potrebna. Čak i hodanje u snu ima doživljaje za koje se ne može naći ključ u budnoj dnevnoj svijesti. Međutim svaki sanjač susreće se s istom stvari. Budimo se usred noći. Postupno u našu "svijest" dolazi to da smo živopisno sanjali. Ali san je prisutan samo kao snažan osjećaj. Nemamo pristup do njega. Tada se nakon nekog vremena "pojavi". I sada, sve odjednom, slike sna sa svim detaljima dolaze živopisne pred našu dušu. Ako na to obratimo pažnju, možemo, u takvom trenutku, proučiti razliku između različitih "oblika svijesti". Ali to nas još ne zanima — ne još. A noću, ako se odjednom probudimo? Možda su naši snovi bili manje živopisni; ali zar nisu bili tamo? Često se tijekom dana kompleks snova trenutno pojavljuje pred nama. Možda čak odjednom postajemo svjesni da smo često isti san sanjali prije, ali da nije bilo vanjskog povoda, taj kompleks snova ne bi došao na svijetlo. Ostao bi uronjen, ali ne neaktivan. Ponekad primjećujemo, kada promatramo sebe, nalazimo da u našim odlukama ulogu igra raspoloženje nepodnošljivog sna — sna čijih detalja se ne možemo prisjetiti. U svakom slučaju kada djelujemo "iz iskustva" oblak iskustava uzima udjela u našim odlukama, premda ona nisu prošla kroz svjetlo naše svijesti. Trebamo li još primjera?

"Međutim razlika je da barem povremeno vidimo naknadne učinke tih "nesvjesnih" iskustava u našem zemaljskom životu, ali o 'životu' u duhovnom svijetu ne nalazimo ni najmanjeg traga!"

To je pitanje. Možda samo nedostatno promatramo. Da li se možda "instinktivno" povlačimo od nekih sfera iskustava, od koji se drugi ne povlače?

Zar u druge sfere nismo privučeni neobjašnjivom privlačnošću, kao da smo tamo "kod kuće"? Zar nam mnoge stvari nisu "prirodne", koje drugima uistinu nisu "prirodne"? Zar nismo obdareni sposobnostima u koje se možemo sigurno pouzdati? Zar nije točno da u odnosu na ovo ili ono trebamo samo osvježiti naše sjećanje, dok drugi uče sporo u znoju svog čela?

"Nasljeđivanje"! kaže netko, koristeći trenutnu krilaticu. Zasigurno činjenice nasljeđivanja govore dovoljno glasno. Nemamo razloga to poricati. Ali jedno pitanje uvijek ostaje neriješeno. Koji je princip organiziranja koji pravi izbor iz enormne mase nasljednih osobina? Je li to slučajno? Opet ćemo se susresti s ovim pitanjem nasljeđivanja u odlučnom trenutku kada govorimo o rođenju čovjeka. Ovdje kažimo samo to da ne poričemo bilo koji od rezultata znanosti o nasljeđivanju. Ali oni objašnjavaju samo donji sloj a ne samu stvar. Kako su individualni ljudski talenti i sklonosti sastavljeni — to pitanje ostaje potpuno otvoreno. Ako netko misli da ovdje može uzeti u obzir samo slijepu igru prirodnih sila, onda je on materijalistički dogmatik. Slučajnost, kao i Boga, nitko nije vidio. U ovom trenutku znanost o nasljeđivanju, nakon što je potvrdila sva svoja zadobivena prava, može samo sačuvati svoj mir, i iskreno priznati da je pitanje još otvoreno. Zatim se može okrenuti od svega što se ne može potvrditi osjetilima, ili može poslušati što neka druga znanost ima za reći.

Kada bi se samo moglo razjasniti današnjem pametnom intelektualcu da se isti dokazi ne mogu dati za nevidljivu stranu o kojoj se radi, kao za vidljivu stranu. Zahtijevati ih jednako je nerazumno, kao što je luckasto znanstveno tražiti fotografije duhovnih ideja više matematike. Ne može se dokazati čak ni "Amerika". Čak i Amerikancu koji prijeđe ovamo, mogu dokazati, ne zaista da ne postoji Amerika, već da on nije dokazao i ne može dokazati Ameriku. Ako unosim samo nepovjerenje u izvješća onih koji su bili prijeko, nema sile na svijetu koja će me uvjeriti. Moram sam doputovati ovamo. Mogu slušati vrlo oprezno i s rezervom, ali može biti da što više slušam one koji govore o Americi, više u njih imam povjerenja.

Ipak mi nismo samo bačeni natrag na vjeru. Što više čovjek uči da "meditira", to znači, što više uči ne samo da promišlja misli, već da živi u, duhovnoj oblasti; ne samo da ima iznenadne ideje i izvlači logičke zaključke, već da doživi misli sa svom snagom stvarnosti, i pušta ih da žive u njemu; da hoda i također stoji mirno u svijetu misli; da prijeđe u njega i smjesti takoreći svu težinu svoje egzistencije u njega — što više uči imati cijeli utisak njegova duševnog bića pred sobom odjednom (a to znači učiti i vježbati mnogo) onda će jasnije vidjeti kakvu mnogostranu, bogatu, karakterističnu strukturu ima pred sobom. Jasnije će vidjeti veliku težinu njegova nasljeđivanja i unutar toga njegov ego, koji radi i organizira je duhovno, i želi vladati unutar nje. I za njega će biti sve manje moguće gledati taj ego kao izdanak unije između slučaja i ničega.

Stoga, koliko snažan je naš doživljaj čovjekove sposobnosti da "gleda dolje" iz duha na svoje tijelo pitanje je samo vježbe i ničeg drugog. Ovaj izraz se može koristiti jer duhovno u čovjeku samo uzrokuje da se percipira kao odvojena duhovna organizacija s kojom su utjecaji od tijela u interakciji, takoreći. Čovjek tada zna: živim čisto, ovdje u duhu. Zatim se tijelo uskomeša s njegovim zakonima i zahtjevima. Čovjek sebe vidi kao ljudsku individuu na određenom stupnju razvoja, ispod njega je ono što je postigao, iznad njega ono što još mora postići. Ima živ osjećaj da se uputio na duhovno hodočašće.

Nikada neće biti moguće bilo kojeg čovjeka uvjeriti u takva iskustva ako on nema barem nekakvu predodžbu o njima. Metode kakve Ziehen koristi u svojim "principima psihologije" nisu više primjenjivi. On piše (str. 120): "Sve tvrdnje egoista" (koji pretpostavljaju da postoji ego) "ne omogućavaju im da izbjegnu ovu činjenicu, da postoji ljudi koji definitivno objavljuju da nikada nisu imali ni najmanji doživljaj egoističke intuicije". Neodrživost ovakvog dokaza dolazi do izražaja ako se ovu rečenicu smjesti pored njegove rečenice: "Sve tvrdnje filozofa ne omogućuju im da pobjegnu od činjenice da postoje ljudi koji ništa ne znaju o čistoj misli". Može li netko sporiti činjenicu izjavljujući da postoje ljudi koji nemaju s njom iskustva? Da li je istina samo ono što su *svi* ljudi doživjeli? Može se vidjeti stanje uma iz kojeg ovakva greška u mišljenju dolazi. Očigledna pretpostavka filozofa; premda je ne dokazuje, niti čak ulazi u njegovu svijest je ovo: u duši ne može biti ničeg o čemu um koji živi u visinama filozofije nema osobnog iskustva. Koliko je oprezniji i više znanstven, na primjer, Kuelpe (Uvod u filozofiju, 5. izdanje, str. 276). On nalazi da postoji "pravo da se ima psihološka metafizika". Da li će imati karakter "teorije sadržajnosti", naravno, "ni na koji način nije odlučujuće". "Znanstvena psihologija još nije dovoljno široka ni dovoljno zrela da bi omogućila konačne pretpostavke o prirodi duše". Ovo je znanstveni stav o kojem je moguće raspravljati. Zaista je — koliko god se ova tvrdnja mogla interpretirati kao arogancija — samo stvar ljudske evolucije to da duh stječe nezavisnost od tijela, čak da je stječe individualni duh. Okretanje čovječanstva od ovog uzlaznog puta, na kojem je u "klasičnom dobu" napredovalo daleko, uzrokovano je jednostranim razvojem snaga razumijevanja. To je bilo potrebno u dobu prirodne znanosti. Ali danas postaje opasno za unutaraju i uzlaznu evoluciju čovječanstva — ipak joj također može i služiti. Čovjek ima ideju o stvarnoj plemenitosti čovječanstva samo kada može živjeti u duhu, jasno, sigurno i svjesno; kada osjeća da je on vladar, ili barem superioran njegovom tjelesnom biću. Tada priče o dolasku života u duhu postaju shvatljivije i zanimljivije. Sve više dolaze u osvjetljenu sferu vjerojatnosti.

Stoga nismo prepušteni da kod smrti naučimo što dolazi poslije nje. Fiziološki mi u nama nosimo okolo protekla doba čovječanstva. Da također možemo fiziološki izvući zaključke o budućnosti ljudske rase iz naših vlastitih tjelesnih okolnosti sigurno je. Neophodno je imati samo dovoljnu jasnoću duha. A vidovitost, u zdravom i ispravnom smislu, nije ništa drugo već povećana jasnoća duha. Dakle mi našu duhovnu budućnost nakon smrti

moramo već imati unutar nas kao embrij. To ne bi bila *naša* budućnost ako ne bismo već mogli oslušivati njene poruke u nama. Za to ne trebamo naočale, ni stetoskop niti pincetu, već stvaranje stanja duha koji je uglavnom kao stanje koje može postojati samo nakon smrti. Ne može se utemeljiti teoretsko dogmatski dokaz onog što bi trebalo biti moguće, već samo ispitati, aktivno i praktično, ono što je moguće.

Spomenimo jedno moguće sredstvo pomoću kojeg čovjek može doći do toga da ima ideju o iskustvima koja smo imali prije rođenja. Rudolf Steiner je često ukazivao na to kako se čovjek može vraćati do njegovih najranijih mladenačkih iskustava. Ako uspije u sebi ponovno oživjeti sve što je osjećao o životu prije nego je bio svjestan sebe, izgledati će mu da je bio uvijen u veličanstvenu i zlatnu blaženost. Treba samo promotriti one osjećaje djetinjstva, kojih se još može sjetiti, s malo više točnosti i posvećenosti — ne samo uživati u tom osjećaju, ne ih samo opjevati kao što bi pjesnik, već ih promotriti duhovno i objektivno — i naći će se da se osjeća kao da se netko tada spustio iz neba na Zemlju. Ima se osjećaj kao što bi netko mogao imati pri buđenju iz dubokog spavanja. Tada nam izgleda kao da smo s nama na Zemlju donijeli delikatne snage radosti. Naš duh još ne prodire dublje. Pri buđenju imamo istu vrstu doživljaja samo u oslabljenom obliku. Postaje sve teže naći objašnjenje za "mladenačko blaženstvo" jednostavno u rosnoj svježini naših fizičkih senzacija, ili u neiscrpnim snagama nade u duši, ili u našem kod kuće pažljivo čuvanom neiskustvu. To je duhovna, suncem nadahnutu radost ono što zrači kroz nas, ne svježina tijela. U toj duhovnoj radosti se oni oko nas mogu kupati bez da to znamo. Zašto, isprva, naše sjećanje ne ide dalje natrag? Možemo li se tome čuditi ako mi sami imamo tako netočna sjećanja kada se vraćamo do tog vremena? Što ako smo zaboravili tu duhovnu, suncem nadahnutu radost u kojoj smo tada živjeli, i koja dnevno daje novi život svemu oko nas? Još je utkana u naš život. U starijem dobu, i *posebno* u starijem dobu, često se može osjetiti nastavak djelovanja tog toplog zračenja djetinjstva.

Ukažimo na još jedno iskustvo. Ljudi proteklih doba često su ga imali, očito živopisnije nego ljudi danas. Inače Platon ne bi bio mogao reći s takvim entuzijazmom da su svi veliki bljeskovi prosvjetljenja koji su mu došli bila sjećanja! Čak se i među nama događa da osoba — umjetnik na primjer — ide okolo kao da traži nešto što je izgubio. Na pitanje kako je došao do svoje glazbe Anton Bruckner je odgovorio: "Slušao sam anđele". Kada se otvorimo njegovim nadahnutim kompozicijama, izgleda nam kao da je slušao uzvišenu religijsku misu, čega je sama katolička misa, samo kopija. Kada slušamo Brahmsa često osjećamo kao da je tražio neku melodiju koja ga je obasjavala kratkim bljeskovima, ali kada obasjava, otvara mu beskrajne perspektive. Kada čujemo Beethovena, to je kao da smo bili prisutni jurišanju na nebesa od Titana, i zatim, iz nebesa koja su se nježno otvorila, blagoslovljeno zlato mira spušta se na jurišnike. Ovakvi utisci pomažu nam da shvatimo izjave duhovnih istraživača, da veliki umjetnici, posebno u glazbi, rade da u ovaj zemaljski svijet unesu nešto od harmonije sfera u kojoj su živjeli prije rođenja.

Kada ljudska duša dosegne najviše duhovne visine koje može dosegnuti, ona postaje jedno sa svijetom u kojem sada boravi. To ima dvostruki značaj. Njena moć uzdizanja dolazi za sada do kraja. Može se, kao gruba usporedba, misliti na zračni brod čiji ga sadržaj plina ne može dići više u okolnoj atmosferi. Ovakve slike daju samo gole natuknice o tome što je to duhovno. Ali to postajanje jednim sa svijetom također je odlazak na spavanje. Ono od čega više ne možemo razlikovati sebe više ne dolazi određeno u nečiju svijest. Blaženi mir u postajanju jednim s božanskim svijetom koje sada duša doseže, najviše je iskustvo koje duša postiže.

Ali tada, u individualnoj jezgri duše, sklonost silasku počinje prevladavati. Ne prema "zakonima prirode" već prema duhovnom privlačenju, ta sklonost vuče je prema mjestu gdje može raditi i učiti, odakle može izvući novi impuls za gore, novo jedinstvo s duhovnim svijetom. Dok sada polako uranja prema Zemlji, takoreći, tada, u svim carstvima kroz koja prolazi suprotnim smjerom, u sebe utjelovljuje sve što joj za to treba. Sa svih strana, plovi prema njoj, ujedinjuje se s njom, ono što pripada njenom biću. I tako se približi fizičkoj egzistenciji. Sada mora pronaći tijelo koje joj može služiti. Iz struje nasljeđivanja nudi joj se bezbrojna šarolikost embrijskih tijela. A ipak, možda desetljećima, ne nalazi embrij u kojem može živjeti. Jer embrij tijela također u sebi nosi mogućnosti koje moraju biti u harmoniji sa sklonostima duše. Tako duša mora čekati dok negdje na okrugloj Zemlji ne može naći embrijsko tijelo koje joj nudi mogućnosti koje ona treba. Sve ovo je izvršeno mogli bi reći, u skladu s prirodnim zakonima, ali onda treba dovesti u širu vezu i ove prirodne zakone i *duhovna* pravila, i mora znati da "zakoni" nisu nikada apstraktni i "u zraku" kao što je materijalistički intelektualizam primoran misliti da jesu, već su oni načini djelovanja duhovnih snaga. Kada se shvati da može biti ista stvar reći "duše su upravljane prirodnim zakonima" kao i reći "duše su vođene od anđela", tada se približavamo istini o kojoj ovdje razmišljamo.

Čak i kada je duša pronašla tjelesni embrij, taj embrij je rijetko pogodan koliko ona mora željeti da bude — posebno rijetko u našem stoljeću. To rastuće tijelo, u kojem djeluju snage nasljeđivanja, često duši predstavlja veliku prepreku. Embrij je zaista, sposoban da bude oblikovan. Duša može, zaista, kroz godine — počevši prije rođenja, zatim na druge načine nakon rođenja sve do treće godine, zatim na druge načine kroz cijeli život — djelovati na njega da bi ga učinila poslušnim instrumentom. Ali snage nasljeđivanja također djeluju na tijelo, obične ljudske snage, izvirući iz cjelokupne evolucije čovječanstva, kao i posebne osobne snage od oca i majke. I tako čak i embrij najbliži duši, ne nudi joj neke stvari koje treba, i također joj nudi neke stvari koje ne treba. Osjećaj nemira često prati dušu kroz život. Osjeća da ne može dovesti do punog izražaja ono što bi slabo izrazila. No upravo zbog opozicije, takav život može steći mnogo veću snagu za život koji je još uvijek daleko.

Kakve primjedbe istraživači nasljeđivanja mogu staviti na ovakvo gledanje? Nitko ne može reći da su aktualne činjenice znanosti o nasljeđivanju lišene

njihove vrijednosti ako obrati pažnju na tri rezultata: (1) da pod određenim okolnostima duša desetljećima ne nalazi ono što odgovara njenim potrebama, premda su joj u službi milijuni mogućnosti života, (2) također da ni jedan embrij potpuno ne odgovara onome što ona treba, (3) da duša može pokrenuti snažne sile u oblikovanju rastućeg tijela od njegovih najnježnijih početaka. Mnoge krize i bolesti, koje se ne mogu pravilno objasniti, shvatljive su ako se javljaju iz te bitke između duše i tijela. Treba reći ne samo da nikakvo istraživanje nasljeđivanja do sada nije moglo otkriti ikakve konačne činjenice o principu organiziranja koji vodi do nastajanja bilo koje konkretne osobe, već također da nikada neće moći razraditi bilo što o tome s njenim sadašnjim metodama. U ovoj točki, zadnja činjenica za to bi jednostavno bila mehanizam prokreacije, ako se ne vidi da druge metode, koje vode do istraživanja onog što je živo, možda mogu pomoći. Ovo se može tvrditi ovako nedvosmisleno jer u najrazličitijim sferama, znanost uvijek dođe do istog pitanja, i ne može dati odgovor. Što je to što organizira? Kroz što ono radi? Kako radi? Kako živi i umire? Sa sadašnjim metodama istraživanja nema ni najbljeđeg svjetlucanja stvarne percepcije. Još uvijek se može govoriti konkretnije nego su to oni istraživači prirode iz njihova uvida "ignoramus — ignorabimus" (ne znamo — nećemo znati). A znanost je stajala sa ovim priznanjem otkada ga je Du Bois-Reymond napravio 1872. U ovom položaju, znanost stoji ispred dvoje vrata. Može pokucati na vrata slobodne špekulacije ili pokucati na vrata višeg istraživanja, čije rezultate može u početku uzeti hipotetski i držati ih usporedo s njenim vlastitim rezultatima.

Novo svjetlo pada i na druge probleme biologije također, osim problema principa organiziranja, kroz ideju o reinkarnaciji. Spomenimo samo jedan. Često je postavljano pitanje zašto su izvjesne niže rase osuđene na izumiranje. Doktori i biolozi su napravili svoja istraživanja. Nisu pronašli ništa što objašnjava zašto te rase odumiru. Proces život bili su u redu. Tjelesna organizacija muškaraca i žena je bila zdrava. Zašto je to tako? Ovdje također percepcije duhovne znanosti daju odgovor. Ima sve manje i manje duša koje uvjete nužne za njihov razvoj nalaze u tijelima tih rasa. I stoga njihovi embriji nisu korišteni. Je li ovo mašta? Samo za one koji apsolutno odbijaju slijediti nove metode i testirati ih, premda stare metode očito ne vode do cilja, očito ne mogu voditi do cilja. Zar nije krajnja fantazija uvijek zamišljati da se pomoću fizike i kemije u modernom smislu, netko može približiti problemu života?

* * *

Da bi dobili sliku kako ljudski ego nastavlja kroz inkarnacije, ovdje možemo citirati dva od mnogih primjera danih od Rudolfa Steinera, posebno u zadnjem periodu njegovog života. Uzeti su iz javnih predavanja dr. Steinera, ili iz predavanja koja su kasnije učinjena javnim. Opet moramo pretpostaviti, da bi se potpuno krivo shvatila ovakva priopćenja, ako bi netko mislio da su ovdje zaključci bili izvedeni, iznijete pretpostavke, ili da su nam ovdje dane maštarije medija. Za ono što je ovdje rečeno tvrdi se da je istraženo egzaktnim

metodama, oblikovanim po metodama prirodne znanosti, ali modificiranim da odgovaraju drugoj sferi istraživanja. Može se testirati točnost tih metoda; može se sporiti točnost rezultata, ili ih gledati privremeno kao neopredijeljene. Ali ako netko nije iskušao te metode i čak ih ni ne poznaje, ne može kao grom iz vedra neba tvrditi da su rezultati dobiveni drugačijim metodama nego onima koje sam istraživač navodi. Takvo ponašanje bilo bi znanstveni kriminal.

Prvi primjer bavi se vezom između Rafaela i Novalisa. Iz ovog primjera se može vidjeti kako ono što je stečeno u jednom životu, postaje aktivno u novom životu. Svatko nalazi da je iznenađujuće kakvo duboko razumijevanje se može naći kod Novalisa za veličinu idealnog katolicizma, premda je živio u drugom dobu usred sasvim suprotnog okruženja. Posebno su upečatljive linije, koje međutim, nisu citirane od Rudolfa Steinera, i na koje ne treba gledati kao na osnovu za bilo kakav zaključak.

Vidim te u tisućama oblika,
O Marijo, privučena nježnom brigom,
Pa ipak od nikog nisi otkrivena,
Onako kao što u mojoj duši nalazim te tamo.

Samo znam da je ovaj svjetski žamor
Otada pokraj mene protjecao kao san,
I da slatki i bezimni raj
Vječno je u mom umu bio.

Ono što je Novalis donio sa sobom bilo je znanje o intelektualnoj dubini kršćanstva. Ono što je on tražio bila je priroda, ali priroda u koju je unosio njegovu duboku svjesnost duhovnosti svijeta. Ako će netko pokazati pravi znanstveni duh, može samo zamišljeno stajati pred takvom informacijom danom od duhovnog istraživača. Iza naših uobičajenih dnevnih proučavanja, nemjerljive dubine života čekaju na nas.

Mjerenom odmakom vremena, nakon kojeg se reinkarnacija obično događa, tranzicija od Rafaela do Novalisa je neobično rana reinkarnacija. Te dvije osobnosti su takoreći dva otkrivenja istog bića, ali dok napreduje u razvoju.

Drugi primjer nas vodi u sasvim drugačiji odnos. Mnogo ljudi je već primijetilo vezu Frane Asiškog s budizmom. Autor ove knjige je na primjer, jednom predložio da napiše knjigu o jedinstvu kršćanstva s budizmom kod svetog Frane. Ta nježna ljubav za životinje, ta ljubav za njegovu svetu nevjestu, Gospu siromaha, taj osjećaj jedinstva s cijelom prirodom, ta spremna prijemčivost za sve utiske života, i sa svime time, taj heroizam asketskog samoodricanja, i raspoloženje te konačne doksologije u slavu smrti Iskupitelja — kako je takav karakter tako iznenada mogao izrasti iz Italije Srednjeg vijeka? Ako netko drži da je reinkarnacija moguća, naći će hranu za misli u izjavi Rudolfa Steinera da je, u ranijoj inkarnaciji, Frane bio učenik u školi za posvećenike na Crnom moru, koja je bila pod duhovnim utjecajem Bude.

Današnji obrazovani čovjek je obučen da percipira svakakve osjećaje koji se javljaju osjetilima, ali ne i da promatra delikatnije podjele njegova duševnog života. On može percipirati "složenosti" kada se utisci uvuku u "nesvjesni" duševni život i tamo rastu kao čirevi. Ali ima malo sluha probuđenog u njemu kako da promatra, na primjer, način na koji, iz čovjekova trajna ega, nešto pulsira kroz manifestacije njegova života — kako je to pulsiranje čas jače, čas slabije, kako je umanjeno od prolaznih utisaka i maštarija; kako je gotovo ugašeno postojanijim navikama života — o načinu, ukratko, na koji ego živi, u njegovom uzajamnom djelovanju s astralnim i eterskim životom, koji mu također pripadaju, i s kojima je u kontaktu. Tek kada netko gleda u čovjeka s delikatnijim promatranjem onda jasno percipira ego, kojeg se može razlikovati od njegovih "ovoja", i koji ih još impregnira s vlastitom prirodom, i prolazi kroz vjekove nezavisan, ili, radije, postajući sve više nezavisan.

Rudolf Steiner nikada nije govorio o vlastitim inkarnacijama. Potpuno je nadišao to iskušenje — treba dodati, ako je za njega to uopće i bilo iskušenje. O etičkoj veličini njegova životnog djela, čovječanstvo općenito niti ne sluti. Štoga da je rečeno ili mišljeno u neposrednom krugu oko Rudolfa Steinera u vezi njegovih ranijih inkarnacija, počiva na nagađanjima, koje su temeljene na povijesnom udruživanju činjenica. Takva nagađanja mogu pogoditi metu, ali također često i pogriješiti. Da su ti krugovi držali da je Rudolf Steiner reinkarnirani Krist, ili čak i da bi on dopustio sebi da se pojavi u takvom svjetlu jedna je od stotina kleveta koje teže zatamniti njegov stvarni karakter. Rudolf Steiner je uvijek naglašavao jedinstvenost Krista kao pojave u povijesti. Jedina izjava koju sam ikada čuo od njega dogodila se u intimnom razgovoru. Rekao je da bi nešto od izvana, ispravno moglo biti rečeno osobi u vezi prošlosti te osobe. On sam je bio prosvijetljen u vezi njegove ranije inkarnacije napomenom napravljenom nakon predavanja, koja ga je usmjerila na pravi trag. Rudolf Steiner nije spomenuo ime. Osim suzdržanosti koja je primjerena u takvom razgovoru bilo bi sasvim nemoguće njega propitivati. Znao je kako voditi takve razgovore. Ne poznajem nikoga tko bi se usudio pitati ga. Svatko je dobro znao što mora očekivati ako bi pitao. Jedan izuzetak koji je Rudolf Steiner napravio u pričanju o reinkarnacijama je karakterističan za njegov stav. Na njihovim sedamdesetim rođendanima, govorio je samo nekolicini onih koji su mu bili najbliži, o njihovoj ranijoj egzistenciji. Tada nikakav krivotvoreći utjecaj ne bi mogao biti izvršen na njihove živote takvom informacijom. A također, u par slučajeva u kojima su izgovorene eksplicitne riječi, to je bilo napravljeno na tako pažljiv i nježan način, i tako ljudski, da bi se u tome mogla proučavati umjetnost ophođenja s ljudima. Takva informacija nikada nije bila posebno laskava.

Može izgledati kao da ovo pripovijedanje prekida tijek misli u našem proučavanju. Ali kroz njega se može osjetiti u kakvoj vrsti atmosfere je Rudolf Steiner istraživao i govorio — u kakvoj duhovnoj atmosferi počiva sama nada u dosezanje istine u ovoj sferi.

Da li netko ima sjećanja na prošli život?

Mnogi ljudi sada tvrde da imaju takva sjećanja. Ako se pobliže pogleda, nalazi se da su to utisci kao, "već sam bio ovdje", "ovo sam već prolazio", "već sam sreo te ljude".

Može se samo izreći svečano upozorenje protiv posuđivanja cijelog tijeka svjetskih događaja sa takvim protokom utisaka. Kada se ideju o reinkarnaciji pokuša temeljiti na takvim maštarijama samo se stekne loša reputacija među onima koji bi to testirali znanstveno. Proteklih desetljeća bilo je pokušaja u psihološkoj literaturi da se takvi utisci prate natrag do njihova izvora. Ja sam i sam jednom istraživao takav utisak. Imao sam iznimno živopisan osjećaj, "već sam bio ovdje na ovom mjestu". Međutim tamo sigurno nisam bio tijekom mog sadašnjeg života. Preciznije istraživanje je pokazalo da je na tom mjestu bio primjetan miris koji je jednom bio pratnja ranijem živopisnom iskustvu. Miris je donio sa sobom opći osjećaj sjećanja, i nije bilo ničeg više. Ako psihoanaliza nije dala ništa drugo što je novo, barem je skrenula našu pažnju na ogromnu neopaženu oblast iz koje neprestano dolaze valovi. Nedavno je čovjek imao jasniji trag rasnih osobina koje leže u njegovim nasljednim osobinama. Ako se ispituju slučajevi koji su izneseni kao primjeri stvarnog sjećanja, nađemo se pod navalom jedne sumnje za drugom. U tim slučajevima izgleda da ljudi ne znaju da točan opis mjesta gdje netko nikada nije bio, nije ni najmanji dokaz da ga onda mora poznavati iz prethodne inkarnacije. Ljudi čak ne dolaze do blisko povezane ideje o "pogledu na daljinu". Nemaju znanja o duhovnoj percepciji ljudi, stvari i mjesta koja do tada nisu vidjeli. Ako je, dakle, netko naučio od antropozofije da postoji takva stvar kao što je "predviđanje", predviđanje važnih događaja, prema kojima se približavamo, da, čak i predviđanje cijelog samog dolazećeg života, onda se ima dovoljno razloga da okrenemo glavu od dokaza kao što su ti.

I postaje se sve oprezniji pri pogledu na duhovne tričarije na koje je netko lako primamljen idejom o reinkarnaciji. Tko sam mogao biti? Kakvu sudbinu sam mogao već dijeliti s ovom osobom? Velika je opasnost da takvom igrom misli osoba može cijeli svoj život toliko krivotvoriti, da više ne može djelovati čisto iz sebe. Kada se zatim duhovi koji su nadareni kao mediji uključe u igru i iznesu njihove fantastične umišljaje o vezama između različitih života, nismo daleko od katastrofe. Može se iskreno reći da ako bi neprijateljske snage željele ljude uništiti, mogle bi ih tu ščepati. Toliko taštine bi im došlo ususret iz duša ljudi, toliko žudnje za senzacijom, da bi najzlobnija izobličenja i iskvarenosti ušle u odvijanje ljudskih života. Kada bi mladi ljudi pokušali živjeti u takvim imaginacijama, Rudolf Steiner bi ponekad s naglašavanjem rekao: "To bi bilo pogubno".

Pošteni pristaša ideje o reinkarnaciji mora sve ovo znati; i ne samo znati već i reći to sam, i ne dati da oponenti budu prvi koji to kažu. Mnogo poštene

opozicije ideje o reinkarnaciji dolazi od znanja o ovakvim opasnostima ili čak iskustva njihovih zlih efekata.

Ali da li ovakva povreda dokazuje da je ideja o reinkarnaciji pogreška? Zar sile destrukcije nisu uvijek koristile istinu da bi istinu uništile? Iskra percepcije pada na čovječanstvo: može postati svjetlo, svjetlo svijeta, ako ljudi budu tome težili, ali željeno razmišljanje ju je zahvatilo da bi ljude namamilo u ponor. To je uvijek bila tragedija svjetla na Zemlji. Iz briljantnih otkrića došao je rat otrovnim plinom. Da li kemija zato vodi ljude na stranputicu? Zar nije dužnost čovječanstva istrgnuti svu istinu od snaga destrukcije?

I vraćamo se na pitanje: postoji li tako nešto kao što je sjećanje na prošli život? A zasigurno je točno da usred mnogih maglovitih osjećaja, mnogih nečistih maštarija, postoje također i sasvim drugi utisci, koji se s njima ne smiju odbaciti. Na primjer, događa se čovjeku, kada se posveti proučavanju povijesti, i ne misli o samom sebi; "Ovaj period mi je poznat od davnine". Možda nema ništa više od toga; nema osobnosti s kojom je bio upoznat. Ovom utisku može se dati da miruje. Ali na sasvim drugom mjestu događa se ponovno. Sa najrazličitijih mjesta u životu ukazano je na ovaj period. Postoji naravno mnoštvo psiholoških objašnjenja toga. I postoji najnovija faza psihologije nasljeđivanja, s njenim istraživanjem sjećanja. Međutim čovjek postupno primjećuje da su se utisci pojavili iz sfere sasvim različite od one od života duše, čiju prirodu je upoznao, sa svime onime što je impulzivno i sneno u njoj. Također primjećuje da je utisak jasniji, više duhovni, više informativni; i da je okružen s oblakom osjećaja sjećanja, koja ne dolaze iz nečije uobičajene moći sjećanja već nekako počivaju na onome što je dublje u našoj osobnosti. Ako čovjek to doživljava, doživljava to stalno iznova; ako nauči razlikovati njihova osobita svojstva od onih od utisaka koje dolaze iz drugih sfera; ako uči promatrati osobiti stav prema svijetu i osobiti karakter osobnosti kod koje se takvi utisci mogu javiti, i ako dođe do toga da ih doživljava kao proboj od druge vrste bića, onda se može upitati da li je zaista na tragu istine. Praveći ove opaske mi naravno ne nudimo "dokaze" koji bi uvjerali sumnjičave, već dajemo nagovještaj osjećaja koji onda trebaju biti testirani.

Postoji nepogrešiva oznaka za ovakve utiske. Ako imaju i najmanje veze s našom taštinom, pogrešni su. Stvarna sjećanja, kao što je Rudolf Steiner često govorio, gotovo su uvijek povezana sa stvarima kojih se sramimo. Čovjek ima tajanstvenu sposobnost da izbjegne takav sram. Inače, ti utisci bi možda češće ulazili u našu svijest. Kada je sva taština, čak i ona najviše prikrivena, tako daleko prevladana, ili barem dobro pažena, da ne može izazvati maglu tada, i samo tada, može se prava istina pojaviti iz dubina. Duhovi dubina uspjeli su u izvođenju lupeškog trika, ako nas naša taština vodi da sebe vidimo reflektirane u portretima slavnih ljudi prošlosti. U knjizi, "Rudolf Steiner ulazi u moj život", dao sam prosvjetljujuće objašnjenje koje je Rudolf Steiner dao o činjenici da toliko mnogo ljudi tvrdi da su bili važne povijesne osobe. Kao što u ovom životu netko ima jasniju sliku o ljudima s kojima živi nego je ima o samom

sebi, tako se to također događa, i kada gleda natrag u prošlost. Kada osjećamo da smo bili povezani s nekom velikom osobnošću u prošlosti, to ne mora biti greška s naše strane, to ne mora biti iluzija uzrokovana našim samoljubljem, jedino što mi sami nismo bili ta osoba, već možda netko od onih koji su mu se tada divili.

Problem je ovo: — Kako se riješiti svega što dolazi od našeg zamagljenog duševnog života, i jasno gledati činjenicama u lice? A zamagljenost nikako nije *sve* od strane krepkih propovjednika reinkarnacije. Postoji također i nedostatak jasnoće koji proizlazi od "podsvijesti" njihovih oponentata. Mnogi ljudi slobodno priznaju da imamo dobrog razloga da temeljito propitamo naše čvrsto ustoličene načine mišljenja, ali iz priznanja ne izvlače logičan zaključak. Upravo u našoj nesvjesnoj misli o vezi između tijela i duše, mi smo upali u materijalističku brazdu. Mi guramo djelovanje tijela na dušu u prednji plan naših interesa na nečuven način, i unatoč psihoanalizi malo pažnje je pridavano na djelovanje duše na tijelo. Uglavnom, pobliže se gleda na bolesno i nenormalno djelovanje — a to je posebno točno za psihoanalizu. Ali sumnja je blagotvorna metoda istraživanja samo kada je primijenjena cjelovito na sve strane problema.

Još jedan izvor mnogih iluzija je uobičajeni respekt za riječi za koje se misli da nešto znače, ali koje samo prikrivaju problem. Riječ "sugestija", na primjer ako nije korištena u tehničkom smislu, često igra ulogu lukavog duha u laskanju čovjeku s idejom da on nešto misli.

Međutim glavni oponenti misli o reinkarnaciji žive na dubljem nivou. Postoje oni kojima se, sasvim razumljivo, ne sviđa ideja o životu nakon smrti, ako je život na Zemlji neprijatan. Postoji cijeli trend duha vremena, koji se okreće onome što je zemaljsko, i boji se da bi njegove snage u ovom životu mogle biti oslabljene mišlju o životu izvan. Postoji učinak napravljen od slika kršćanskog raja i pakla (u kojima bi se mogla raspoznati ruka Lucifera), i lako osvojenog blaženstva kojeg bi se netko ustručavao odreći. Postoji također želja da se oslobodi egzistencije koje je nekom "dosta", ako se sva egzistencija sudi sa stajališta materijalizma. To su neki od stvarnih protivnika ideje o reinkarnaciji. A onaj tko ih jednom otkrije gledati će s jednakim nepovjerenjem na ono što je istureno protiv ideje o reinkarnaciji, kao i na ono što je izneseno u njenu korist.

Pravi znanstveni stav prema doktrini o reinkarnaciji je sljedeći. Reinkarnacija se ni na koji način ne može pobiti pomoću današnjeg znanstvenog istraživanja. Ako netko kaže ili misli suprotno, njegovo suprotstavljanje ne može naći uporište, već je smješteno, ako ne u otporu u njegovoj duši, onda u navikama mišljenja i osjećanja karakterističnima za ovo sadašnje doba.

Jasno je kao Sunce da se istina kao što je ona o reinkarnaciji ne može položiti na stol za seciranje; da ni mikroskop niti teleskop ne mogu biti tako

podešeni da reinkarnaciju dovedu pred čovjekove oči. Ako će se istraživati njene istine, treba pronaći metodu istraživanja koja zaista može dosegnuti tu sferu. Svatko tko tvrdi nešto drugo, napušta svoj razum i podliježe predrasudama; postaje "neznanstven".

Netko može reći, "Doktrina o reinkarnaciji kao pretpostavke sadrži toliko mnogo tvrdnji o vezi tijela i duše, prirode i duha, života i smrti, koje sve ne mogu testirati, da bi je mogao prihvatiti". Vrlo dobro. Ali ako umjesto "koje ne mogu testirati" netko počinje nesvjesno govoriti "koje mi izgledaju nedokazane", krenuo je pogrešnim putem. Neopaženo se mijenja pravi zahtjev, da istina mora izdržati strogo testiranje ljudskog uma, u drugi zahtjev, da istina mora proći uobičajene metode danas aktualne. Ima se svako pravo za zahtijevati "pogled na svijet" koji ne poriče ni jedan od određenih rezultata bolnih, nesebičnih istraživanja zadnjeg stoljeća. Ali zahtjev za "pogledom na svijet" koji mora izrasti iz danas uobičajenih načina mišljenja i istraživanja, sadrži pretpostavku da su doživljaji osjetila, i intelektualno mišljenje, jedina sredstva percepcije koje čovjek ima na raspolaganju. To je opravdano utoliko što se tiče uobičajenih metoda dokazivanja korištenih u apstraktnim filozofskim špekulacijama, a također i u religijskim špekulacijama, ali ne i u odnosu na metode percepcije uporabljene u antropozofskom duhovnom istraživanju. Ako netko misli da može reći više protiv antropozofije bez proučavanja njenih metoda istraživanja, počinio je ozbiljnu znanstvenu pogrešku.

Međutim važno pitanje je, kako netko postaje uvjeren u reinkarnaciju? "Vjeruju" li svi antropozofi u reinkarnaciju ne po autoritetu Biblije, već samo po autoritetu Rudolfa Steinera?

Prva stvar koja treba biti rečena je da je broj ljudi koji su imali doživljaj reinkarnacije daleko veći nego se to obično misli. Takvim iskustvima ne može se dati da vihore po strani presudom materijalizma, jer se onda zapravo probijaju u svijet materijalizma u kojem je netko živio.

Kao povijesno svjedočanstvo spomenimo barem Budu. Nitko tko je vidio jasnu postojanost njegova pogleda na svijet ne može ga uzeti za čovjeka fantazije. A ipak je Buda mogao reći: "U takvom stanju uma, okrenutom unutra, pročišćenom, čistom, djevičanskom, očišćenom od otpada, gipkom, mekanom, postojanom, neokrnjenom, usmjerio sam moj um na percepcije u mojem sjećanju na ranije oblike egzistencije. Sjećam se mnogo ranijih oblika egzistencije, kao da su bili jedan život, zatim dva života, zatim stotinu tisuća života. Zatim (sjećam se) mnogo puta kada je svijet nastao, zatim mnogo puta kada je svijet podlegao opadanju Bio sam tamo, imao sam to i to ime, pripadao toj obitelji, to je bio moj poziv, takvo dobro i loše sam doživio, kraj mog života bio je takav... Umrijevši tamo, opet sam ušao u egzistenciju. Tako sam prizvao u moj um mnogo raznih oblika egzistencije".

Treba imati veliko povjerenje u vlastita uvjerenja ako bi se jednostavno odbacila sva rasprava o ovom priznanju jednog od najvećih ljudskih duhova. Ipak — to ne može biti dokaz za nas. I stoga se suzdržimo od drugih povijesnih svjedočenja, koja imaju mnogo oblika i često su nesigurna. Među filozofijskim mišljenjima izreka velikog skeptika, Davida Humea, posebno je zanimljiva, to da je metempsihiosis, seoba duša, "jedini sustav besmrtnosti na koji filozofija može prisloniti uho".

Danas je broj ljudi koji govore o utiscima reinkarnacije u porastu. Ako se samo dvadeseti dio ovih utisaka uzme ozbiljno, ostao je još dovoljan broj da spriječi da pobjegnemo od teme, čak i s velikom dozom skepticizma; upravo suprotno, dobiva se skepticizam o skepticizmu. Jedan od najčistijih i duhovnijih ljudi koje sam poznao, rekao mi je da kada je imao gorke poteškoće u svom braku, da mu se u duši pojavila slika, dok se pitao što je ispravno. Vidio je srednjovjekovni samostan, u njemu redovnika koji je svom opatu zadavao poteškoća svojom jogunastošću. Osjećao je unutarnju vezu s tom slikom. I sa sramom, znao je da je njegova sudbina danas da popravi ono što je onda napravio. Od toga dana, lakše je podnosio svoju sudbinu. Mogli bi reći više sličnih izvješća danih od ljudi koji su svu težinu današnjeg kriticizma imali usmjerenu na njih, i onih čiji doživljaji nisu bili ništa drugo nego orgije taštine. Međutim, da bi izbjegli bilo kakvu želju da ih koristimo da bi nekog uvjerali, nećemo ih navoditi. Recimo samo ovo: — danas jednostavno dolazi sve jasnije u svijest ljudi ono, što je zadnje stoljeće i pol, držano bačeno u podozrenje. Ispovijedi Lessinga, Goethea i drugih, nisu fosilni ostaci prošlih epoha — koji dosta često postoje — već prethodnice ljudskog iskustva koje će doći.

Još uzmimo pitanje: Kako netko može sam doći do takvih iskustava, ili im se približiti? A sa ovim pitanjem ponovimo ono drugo: kako to da je Rudolf Steiner imao toliko pouzdanja u sebi?

U sferi znanosti duha netko je postavljen sretnije nego u sferi prirodne znanosti. Jer instrument za istraživanje nije uređaj kakav, možda, samo američko sveučilište može sebi priuštiti, već je instrument za istraživanje sam čovjek. Čak i čovjek koji nikada nije došao do toga da ima vlastita iskustva reinkarnacije, može, ispravnim duhovnim vježbama, sakupiti takva iskustva o vezi tijela i duše, prirode i duha, da može sam formirati sud da li je ispravna materijalistička ili duhovna koncepcija. Neće biti zadovoljan s "ili" — "ili". Što čovjek više uči meditirati, sve više se pred njim pojavljuje od duhovnog života s njegovom vlastitom osobitom prirodom, vlastitim pojedinim zakonima, vlastitim posebnim životom; priroda sve više postaje zavjesa osvjetljena sve jačim svjetlom na pozornici otraga; sve više ideja o daljnjem razvoju, i također i ideja o reinkarnaciji, dolaze unutar osvjetljenog kruga vjerojatnosti. Opet susrećemo Lessinga i Goethea, kada se sam duh razvije toliko snažno "od izvana" i ego toliko snažno "od iznutra" da iz njih dolazi izvjesnost

reinkarnacije. To su prave staze čovjekova budućeg razvoja koje su geniji predvidjeli.

Duhovnim treningom cjelokupan čovjekov stav uma je promijenjen, i usmjeren prema duhu. Očito, čovječanstvo napreduje prema takvom duhovnom razvoju. Dokaz za to je instinktivni impuls koji čini da ljudi danas traže yoga vježbe, katoličke vježbe, američku metodu auto-treninga. Najbolje težnje čovječanstva su usmjerene prema treningu i ojačanju duha, upravo zato jer čovjek osjeća da će čovječanstvo, pod enormnim pritiskom vanjskog života, podleći neurasteniji. U takvim trenucima uvijek je bila sudbina ljudi da imaju mnogo šarlatana i svega par liječnika. Ali pošto je toliko ljudi našlo da je Rudolf Steiner na njihova pitanja dao odgovore koje bi inače uzalud tražili, i da je osvijetlio njihova iskustva objašnjenjima, koja su se u njima uskomešala na elementaran način, on je oko sebe okupio takav krug obrazovanih i nadarenih ljudi kakav nije okupio ni jedan drugi čovjek danas. Pokazao je da je veliki liječnik među mnogim šarlatanima. Ti ljudi ni izdaleka nisu imali iskustva kakva je Rudolf Steiner imao, niti su iskušali sve rezultate do kojih je Rudolf Steiner došao. Međutim, pošto je za znanost duha apparatus sam čovjek, iz iskustava vlastite duše postoji mogućnost stjecanja, koliko god primitivna bila u duhovnoj sferi, sredstva procjene koje može biti ispravno i točno u toj sferi. Onaj tko je sakupio nekoliko iskustava pomoću vlastitog tijela, brzo će biti u stanju razlikovati liječnika od šarlatana. U tom krugu oko Rudolfa Steinera su mnogi ljudi koji možda izgledaju kao da se dogmatski drže ideje o reinkarnaciji, ali koji ipak osobno imaju prava govoriti o toj temi jer ih potkrepljuju maglovita iskustva u vlastitoj duši. U tom krugu i svugdje gdje se netko poduhvati iskrenog treninga postoji sve veći broj utisaka koji vode u smjeru iskustva reinkarnacije. I povećava se izvjesnost da je općenito napredovanje čovječanstva također prema duhu, i da za samo čovječanstvo ti utisci o reinkarnaciji postaju sve obilniji.

Jedino, dok god broj onih koji streme u duhu ne postane veći, uvijek će se osjećati bespomoćnost kada se susretnu ljudi koji, kroz njihovo naginjanje prošlosti, odbijaju slijediti nove putove. A ipak najtočniji pogled na budućnost može ležati na putovima na kojima bi uobičajeni pogled na svijet postavio tabelu "ovuda nema puta". Slikom možemo pokazati kako netko u vezi toga može osjećati sigurnost. Uvjereni "kopneni štakor" nikada neće doći u situaciju da osjeća ono što osjeća osoba koja može plivati, i ubaciti se u vodu. Ovaj potonji ne osjeća se manje siguran nego onaj koji je na kopnu, čak i kada plivajući ne osjeća više "tlo" pod nogama. On ne poriče da čovjek na kopnu mora hodati, i da su jedini pokreti koji mu pomažu da napreduje pokreti kod hodanja. Ali odbija vjerovati dogmatiku u vezi hodanja, kada mu drži prodiku s kopna i kaže da su jedini pokreti kojima čovjek napreduje pokreti hodanja. "Čvrsto tlo pod nečijim nogama" svijet je osjetila. "Pokreti hodanja" su intelektualne misli. "Voda" je duhovna oblast. "Plivanje" je metoda pogodna za duhovni svijet. I neka se nitko ne izmigolji od argumenata praveći suptilan vic

o "plivanju", jer to je jedini način pomoću kojeg čovjek može spasiti svoj život u vodi.

A ipak, duhovni trening nije jedina stvar koja nam pomaže da napredujemo. Trebali bi zaista malo znati o tome kako istina živi među čovječanstvom, ako ne priznamo da postoji prvobitni smisao za istinu koji, kada je podržan delikatnim utiscima koji jedva ulaze u našu svijest, i za koje možemo osjetiti da su ispravni, mogu voditi do toga da usvojimo stav prema bilo kojem konkretnom pogledu na svijet. Za nas su riješeni problemi, koji bi inače ostali u mraku, dana su nam objašnjenja kojih bi inače bili uskraćeni, mogućnosti života su za nas otvorene koje moramo priznati iz našeg najdubljeg bića i spoznaje; dane su nam moći za koje bi inače uzalud čekali, a ipak ostaje na nama da damo konačnu presudu iz urođenog smisla za istinu. Bez takvih izvjesnosti nitko ne može živjeti. Svatko tko misli da su time otvorena vrata duhovnom diletantizmu i subjektivnom kapricu, treba se sjetiti da težnje onih najvještijih u formiranju teorija percepcije, nisu našli drugi kriterij za istinu osim "dokaza". I svatko tko bi tvrdio da je šarolikost religijskih pogleda na svijet opasan signal protiv takvog vjerovanja u dokaz kroz nečiji prvobitni smisao za istinu, opet neka mu se savjetuje da proučava antropozofsku znanost duha. To jasno pokazuje da ni jedna religija nikada nije bila pogrešna, da su samo poluistine ili istine prilagođene dobu razigravale jedna protiv druge u svim konfliktima religija, da je sveobuhvatni pogled na to cijelo polje moguć, koji će svaku religiju staviti na njeno mjesto u povijesti svijeta i koji nam pušta da percipiramo, izvan sfere vremena, suglasje svih religija. Onda će se prepoznati da ovo nije eklektičko miješanje raznih religijskih boja u povijesti, već da je viša percepcija otkrila dugu.

Rudolf Steiner je često govorio da konačne istine trebaju vanjsku potporu "dokaza", onoliko malo koliko i zvjezdana nebesa trebaju skelu da ih podupre. Upravo kao što više konstelacija na nebeskom svodu podupire i nosi jedna drugu, tako i konačan pogled na svijet može počivati na uzajamnoj potpori najviših istina. Onaj tko to poriče, zaista čeka na vanjske dokaze temeljene na činjenicama opazivim čulima, ili na logičkim dokazima. Ali radeći to on je odustao od svoje neutralnosti, odlučio se za jedan pogled na svijet, naime, za onaj koji je materijalistički i intelektualan. A čak i u tome oslanja se na povjerenje više nego to shvaća, povjerenje u opće mišljenje, povjerenje u istraživanje, posebno u povjerenje da predrasude nisu ušle u predstavljanje i objašnjavanje istraživanja, povjerenje u akademske autoritete, i u mnogo toga drugog.

U svijetlu neizvjesnosti koja je sišla na čovječanstvo jer je predalo svoj prvobitni smisao za istinu u korist nepogrešivog suda istražitelja, moramo proglasiti, koliko god čudno to zvučalo mnogim ušima, da postoji stvarna mogućnost življenja u zajednici sa stvarnim duhovnim svijetom, slobodnog i sigurnog kretanja među višim hijerarhijama, u osjećaju da se živi u misli božanske mudrosti u njenoj esenciji.

Protiv neizvjesnosti koja se bez sumnje javlja iz ovog novog gledišta, imamo samo jedno sredstvo obrane, i nitko ne može navesti neko drugo. To je striktan, duhovni stav bez predrasuda, koji se sve više želi osloboditi svih subjektivnih ometanja duše, ali također i svih priznatih autoriteta; koji ne prihvaćaju ništa što nije dokazano ali također i ne odbijaju ništa bez da to testiraju; koji uzima slobodu i pravo da misli za sebe, i koji u sve tvrdnje unosi svoj vlastiti smisao za istinu; koji istinu testira životom, a život istinom; koji u stavu rezignacije pred licem istine percipira, samo indolenciju, strah od života, a čak i duhovnu zlovolju; koji ima hrabrost da percipira čak i neuobičajene i neugodne istine; koji može dugo lebdjeti suzdržan između "da" i "ne", bez da postane ošamućen; koji, ukratko, niti poriče, niti bilo kojoj akademiji podčinjava čovjekov osjećaj za istinu, njegovo pravo na istinu, ili njegovu hrabrost pred licem istine.

Autor ove knjige priznaje svoje vjerovanje u reinkarnaciju na sljedećim osnovama: (1) Jer, na osnovu vlastitih impresija, pažljivo testiranih stotinu puta, misli da zna nešto o životu prije rođenja. (2) Jer je kroz godinu dana trajanja slobodnih i raznih duhovnih vježbi došao do koncepta povezanosti tijela i duše koji je u skladu ne samo s daljim razvojem u "višem svijetu", već također potpuno u skladu s reinkarnacijom. (3) Jer je reinkarnacija najbolje zadovoljila njegove potrebe misli, i najbolje osvijetlila ispunjenje njegovih težnji da nađe zadovoljavajući pogled na svijet.

I tako je on uvjeren da na ovaj trostruki način mora biti napravljen napredak čovječanstva. Broj ljudi čija će im duhovna evolucija i trening donijeti percepcije i iskustva o povezanosti tijela i duše će se povećati, pred čime će se sav materijalizam, slomiti, i pokazati će da duh djeluje na tijelo na takav način da će misao o reinkarnaciji biti sve bliže i bliže. Povećati će se broj ljudi koji će se naći u pogledu na svijet koji uključuje misao o reinkarnaciji, koji najbolje zadovoljava njihove potrebe za misli, najbolje objašnjava njihov vlastiti život, najbolje ispunjava njihove težnje da pronađu teoriju univerzuma.

Čak i ako takvi ljudi zastanu na ovom pitanju na stupnju vjerojatnosti, ipak kada se jednom dosegne slobodan duhovni stav prema onom što je novo — duhovni stav koji ne priznaje dokaze gdje ih nema, niti zahtijeva dokaz gdje ga ne može biti, duhovni stav koji ne dopušta sebi da bude vezan za prošlost, već u budućnost unosi svu otvorenost uma koju ona od nas može zahtijevati, onda neka težnja čovječanstva za zajedničkim istinama, dokaže da li smo bili u pravu prijanjajući sada na misao o reinkarnaciji, pred ljudima Zapada, sa punim smislom za njenu pravu važnost i njeno značenje za život.

Za sada je dovoljno ako se misao o reinkarnaciji pojavi pred većinom ljudi na takav način da ne mogu nego priznati joj određenu razumnost, da joj moraju dopustiti veću ili manju vjerojatnost. Svemu drugom će doprinijeti evoluiranje samog čovječanstva. Približavamo se promjeni općeg pogleda na svijet, preokretanju cijelog duhovnog stava. A na to možemo čekati.

REINKARNACIJA U SVIJETLU RELIGIJE

NIŠTA, gotovo ništa o reinkarnaciji nije kazano u Bibliji. Ideja da individualno ljudsko biće nije na Zemlji po prvi puta, niti zadnji puta, zasigurno je uzeta zdravo za gotovo u ranijim religijama čovječanstva. Ali Bibliji, religijskom vodiču europskog čovječanstva, to je strano.

Zaista, kada je ideja o reinkarnaciji došla tijekom zadnjeg stoljeća i primljena sa simpatijama, njeni tragovi su traženi u Bibliji. Bila je velika aktivnost, posebno u englesko-američkim teozofskim krugovima, u traženju biblijskih tekstova koji bi podržali novu omiljenu teoriju. Ali samo diletant bi vjerovao u dokaze kakvi su izneseni.

Na primjer, ukazali su na riječi u devedesetom psalmu: "Smrtnike u prah vraćaš i veliš, 'Vratite se sinovi ljudski'". Sigurno se ovdje jasno mislilo na reinkarnaciju? Dakle — osim činjenice da ni jedan rabin nikada tako ne bi shvatio ovaj pasus, i stoga tajna namjera da se govori o reinkarnaciji ne bi imala učinka — ako se pogleda izvorni tekst nalaze se riječi: "Ti si prouzročio da se čovjek vrati u prah, i rekao, vratite se, vi djeco ljudi". Povratak u zemlju je ono o čemu se govori, ne povratak na Zemlju. Usporedo mjeri hebrejske poezije ovdje se govorilo o smrti, ne o ponovnom rađanju. Ljudi su podsjećani da će ih Bog koji ih je podigao iz praha vratiti tamo natrag. Postojala su također i druga objašnjenja ovog pasusa: "Ti si prouzročio da se ljudi vrate prahu i rekao, 'Dođite opet, vi druga djeco ljudska'". Čak i ako bi ovo bilo točno, što je malo vjerojatno, ne bi ni najmanje govorilo o reinkarnaciji, već bi prije govorilo protiv nje.

Ipak, zar nije nađeno u devetom poglavlju Ivanova evanđelja, u pasusu gdje Krist susreće čovjeka koji je rođen slijep, pitanje: "Gospodine, tko je počinio grijeh, ovaj čovjek ili njegovi roditelji, tako da je on rođen slijep"? Ako je proglašeno da je moguće da je ovaj čovjek sam počinio grijeh, pošto je bio rođen slijep, onda se to moralo dogoditi u prethodnom životu! Dakle, da li Krist ovdje tumači doktrinu o reinkarnaciji? Zasigurno ne. Ovdje se, naravno, reinkarnacija pojavljuje u pozadini. Možemo lako zamisliti da su u svijetu tog vremena, kada je trgovina spajala svakakve ljude zajedno, ovakve ideje morale biti raspravljane također i u Palestini. Također je moguće da su iz tame misterija mogle ući u umove učenika. Jer zaista je to bio značajan trenutak u povijesti čovjeka kada su se pred Kristom pojavili učenici i rekli, "Učitelju, neugodna sudbina leži ovdje pred nama. Među ljudima postoje dva potpuno različita objašnjenja takve sudbine. Izrael uči da grijesi otaca pohode djecu u trećoj i četvrtoj generaciji. Indija uči da ljudska nesreća ukazuje na njihove vlastite grijehe u ranijem utjelovljenju. Koje je od ova dva objašnjenja točno?"

Ali učenici ne "podučavaju" reinkarnaciju, već u najboljem slučaju pitaju o njoj. I još manje Krist u tom pasusu podučava reinkarnaciju. On radije kaže, "Ne sagriješ ni ovaj čovjek niti njegovi roditelji, već se u njemu treba objelodaniti djelo Boga". Odbacuje li odmah Krist, dakle, reinkarnaciju u ovom pasusu? Ako je tako, ne bi li tada ovdje trebali imati izreku iz Biblije kakvu bi htjeli, da bi dokazali da je doktrina o reinkarnaciji pogrešna; ili, rečeno na moderniji i neprigovorljiv način, ne u skladu s Kristovim mišljenjem već protivno njemu? Ipak bi to dokazalo previše toga, više nego bismo sami željeli. Jer netko bi rekao da je Krist brzo odbacio Izraelsko gledanje, da grijesi otaca pohode djecu. Da li je On mogao to učiniti? Da li je mogao postaviti Sebe u opoziciju prema najsvetijoj stvari koju je Izrael posjedovao — deset zapovijedi — i Sebi ne priskrbiti optužbu za herezu? Ne, ono što je Krist želio reći učenicima može biti samo ovo: "Vaš stav prema takvoj ljudskoj nesreći je pogrešan. Vaš je zadatak gledati na ono što bi se trebalo dogoditi". Odlučujuće pitanje nije "zašto?" već "u koju svrhu?". Može se osjetiti kako Krist ne voli mrtav način na koji učenici misle, pretvarajući situaciju potrebe u problem za raspravu, dok je Krist došao do takve situacije u sasvim drukčijem duhu, percipirajući davno ranije, kroz Njegovu volju da pomogne, što bi se trebalo dogoditi. I zato je Kristova izreka energičan otpor nemilosrdnom teoretiziranju s kojim je ova hitna potreba nerijetko tretirana na Istoku kao što je, na primjer, u slučaju žene zatečene u preljubu, neposredno prije. (Ivan VIII, 5). Na primjer, Tamilska poslovice: "Hoćeš li vidjeti vrline i poroke, onda pogledaj na nosila i one koji ih nose", shvaćena je u duhu koji je što je moguće više suprotan duhu Krista. I to će opet postati opasnost, kada se ljudi iskrenije pozabave s mišlju o reinkarnaciji. Tada neka duh Krista ponovno ustane protiv bezosjećajnog načina mišljenja ljudi. Ali ovakvom izrekom Krista ne može se usputno, odbaciti drevna ljudska ideja, bez da se kaže da je netko u isto vrijeme spreman Stari zavjet razbiti na komadiće.

Na sličan način bi mogli raspravljati za, i protiv, drugih pasusa u Bibliji. Ali postoji jedna izreka koju ne bismo mogli ispravno tretirati na ovaj način. To su riječi iz Kristovih usta, dio velike objave u kojoj je svoju prethodnicu postavio u pravo svijetlo, kada je Ivan iz zatvora poslao glasnike da Ga upitaju: "I ako hoćete, ovaj Ivan je Ilija koji ima doći. Tko ima uši neka čuje". (Matej XI, 14, 15). I opet postoji posebno važan pasus nakon preobraženja: "Upitaše ga učenici, 'Zašto dakle pismoznanci govore da prije treba doći Ilija?' I Isus je odgovorio i rekao im, 'Ilija će uistinu prvi doći, i sve obnoviti. Ali kažem vam da je Ilija već došao, i oni ga ne poznaše, već s njime učiniše što god im se prohtjelo. Slično će također i Sin čovječji trpjeti od njih'. Tada učenici razumješe da im to reče o Ivanu Krstitelju." (Matej XVII, 10-13). To su riječi koje treba pažljivo razmotriti. Zasigurno, ako se nema druge osnove za doktrinu o reinkarnaciji, može se pribjeći objašnjenju da se na Iliju, mislilo na "čovjeka u duhu i sili Ilije". Stavio bi po strani objavu anđela Zahariji (Luka I, 17). "Ići će pred njim u duhu i sili Ilijinoj". Netko bi možda ukazao na svjedočenje samog Ivana, koji je odgovorio na pitanje: "Jesi li ti Ilija?" govoreći empatično, "Nisam". (Ivan I, 21). Ali može li netko spriječiti druge da takvo

kazivanje Krista ne uzmu ozbiljno, i shvate doslovno? Čak i da Ivan nije znao za njegovu bivšu osobnost, to ne bi bio dokaz da nije postojala. Krstiteljevo kazivanje, "Nisam", osim neposrednog značenja riječi, može naglasiti suprotno od "Ja jesam" koje je od tada stalno govoreno od Krista u Ivanovom evanđelju. Tako da Ivan svjesno ili ne — nekog udaljava od njegovog ega, prema egu koji sada dolazi u prvi plan. Ja, u mojoj ljudskoj osobnosti, neće biti ništa nego glas koji poziva Krista, poziva u ime Krista!

A ako bi netko odgovorio: — "Ali čak i tada to je poseban slučaj da bi se čovjek trebao vratiti, i spomenuto je kao poseban slučaj u Kristovim riječima" tada se opet mora odgovoriti; — "Ali to dokazuje da se čovjek može vratiti. A tko će reći da je ovo bio, i ostao, poseban slučaj? U istom pasusu je sugerirano da je bilo moguće također i za Jeremiju da se vrati. I u Talmudu, govorilo se o reinkarnaciji".

U ovu igru pitanja i odgovora ulazimo protiv volje. Ovdje se obraćamo ljudima koji ne mogu primiti neku novu istinu o čovjekovom životu bez da konzultiraju Bibliju. S njima se moramo hrvati za pravo da uzmemo riječi Krista u njihovom ispravnom značenju. Jer odbijanje da se prihvati misao o reinkarnaciji danas je uobičajena u tradicionalnom kršćanstvu, i u svemu što je, svjesno ili nesvjesno, pod njegovim utjecajem. Ali put do reinkarnacije bliži je misli Biblije nego se to obično pretpostavlja. Razlozi se, doista, mogu dati zašto su čovjekove misli u to vrijeme skrenute s tog puta. To još imamo za raspraviti.

Sve u svemu, s druge strane, značajno je da se u Novom zavjetu nigdje ne mogu naći riječi koje izričito odbijaju misao o reinkarnaciji u većem i širem smislu u kojem smo je mi objasnili. Jer jedna jedina izreka koja je iznesena nije dovoljna da je porekne. Ta poruka je nađena u Poslanici Hebrejima (IX, 27, 28), "I kao što je ljudima jednom umrijeti, a potom na sud; tako je i Kristu jednom ponuđeno da ponese grijeh mnogih; a onima koji Ga traže — bez obzira na grijeh — doći će po drugi puta". Iz ovakvog pasusa može se zaključiti jedino da doktrina o reinkarnaciji leži izvan apostolova kruga vizije. Njegovo polje vizije je uključivalo prvi i drugi dolazak Krista. Kontrast koji je stajao pred njegovom dušom je distinkcija između godišnje žrtve napravljene od visokog svećenika u hramu, i žrtve Krista napravljene jednom na Golgoti. Ako se Krist vraća, On ponovno dolazi drugačije — baš kao što drugačiji život nakon smrti počinje za čovjeka. Zaključiti iz takvog pasusa da je u ovoj komparativnoj rečenici "kao" — "tako", slučajno odlučeno protiv doktrine o reinkarnaciji, podsjeća na jednu od loših starih metoda korištenja tekstova za dokazivanje. Jedina jasna interpretacija je da autor nije mislio o povratku čovjeka na Zemlju.

Prema tome zaista je izvjesno da doktrina o reinkarnaciji nije doktrina Biblije. Ne postoji niti njen nagovještaj — osim Kristovih riječi o Ivanu

Krstitelju. Svatko dakle, koji će se držati doktrine izražene u Bibliji, mora odustati od doktrine o reinkarnaciji.

Ali treba li još voditi kampanju u takvom biblijskom oklopu protiv percepcije istine? Jednom ranije, kada se kopernikanska ideja univerzuma pojavila u mislima ljudi bila je borba. Da li otpor prema njoj, koji je temeljen na Bibliji, pomaže ili smeta samoj Bibliji? A ako bi itko rekao, "To je nešto vanjsko, ali sada je pitanje unutarnje; onda je imalo veze s pogledom na univerzum, a sada s pogledom na život" — gdje je linija koja to razdvaja? Zar to razdvajanje vanjskog i unutarnjeg nije bezuspješni poduhvat, nešto nemoguće? To je pokazano kada je došla doktrina o silasku čovjeka. Je li to vanjsko ili unutarnje? Ne, najveća počast Bibliji se daje ako je se ne učini zatvorom, bilo za čovjeka bilo za istinu. Mi ne prihvaćamo Bibliju, zato jer je to Biblija, već zato jer je to istina. Stoga mi također prihvaćamo i istinu, ne zato jer je to Biblija, već zato jer je istina. Ako je zadnja i najviša istina u Bibliji, tada moramo tražiti mjesto duha, iz kojeg ta istina svijetli iza svih drugih istina. Ne usuđujemo se pustiti da taj dar najviše istine postane povreda za sve druge istine.

Ali kako stojimo s kršćanskom objavom uskrsnuća? Nastranu sa svim pojedinim izjavama Biblije, zar nije jasno kao Sunce, da se kršćanska ideja o uskrsnuću nikako ne može povezati s bilo kojom doktrinom o reinkarnaciji? A zar uskrsnuće nije upravo srce kršćanske nade za budućnost?

Protiv toga, moglo bi se najprije pokazati koje poteškoće su se sve više javljale u ljudskoj povijesti upravo u vezi ovog vjerovanja u uskrsnuće. Ideja da će iznureno fizičko tijelo biti opet oživljeno; ideja da će se to dogoditi na čudesan način, na isti dan za sve ljude, i također ideja da će na taj dan biti nova Zemlja slična, a ipak sasvim drugačija nego je to naša sadašnja Zemlja — sve te ideje prkose poteškoćama u našoj mislećoj svijesti koje se ne javljaju jednostavno iz zlobe, i sve teže ih je prevladati. Čak i u Srednjem vijeku, pobožni redovnici mnogo su razmišljali o tim pitanjima u kojima se dolazeći materijalizam već pokazivao. Koliko stari će se ljudi opet pojaviti? Što je s onima koji su zapaljeni? — i mnogim takvim pitanjima. Za sada situacija unutar kršćanstva koja još preživljava je, da nam općeniti pregled pokazuje dvije grupe postavljene jedna protiv druge. Jedna grupa se poziva na Bibliju, izbacuje sve koji sumnjaju u božansku moć i nedokučivost, očekuje intervenciju Boga, koja će nadmašiti i posramiti sve naše misli o tome, i bez želje da oblikuje bilo kakvu misao o "životu nakon smrti", ipak se nadajući čudesnom danu uskrsnuća svih ljudi. Druga grupa je opreznija. Utoliko što nisu pogriješili misleći da je svaka pojedina duša vrijedna da bude sačuvana nakon smrti, oni se više od drugih predaju božanskoj mudrosti, držeći um otvoren i misleći da sve može biti sasvim različito od onog što zamišljamo, i da život koji nastavlja evoluirati više nakon smrti može odjednom biti naša budućnost, i ispunjenje kršćanskih nada, i oni su zadovoljni sa bilo kojom vrstom "besmrtnosti duše". Može se percipirati da u ova dva smjera duhovi

Jude i Grčke žive dalje unutar kršćanstva. To su iste suprotnosti koje su se vatreno borile zajedno kao Farizeji i Saduceji u vrijeme Krista. To su iste razlike koje smo vidjeli postavljene jednu protiv druge, prije stotinu godina u Klopstocku i Schleiermacheru u sferi kršćanstva. Unutar svijeta ideja koji je postojao do sada, nikada nisu mogle biti zajedno. I tako za predstavnike jednog gledišta ostaje samo da ekskomuniciraju druge zbog njihovih bezbožnih ideja — i to je napravljeno sa žestinom danas — i za druge koji su mirniji ali slabiji, da na ovu prvu stranu gledaju kao na posthumne Židove, i da budu svjesni da oni sami predstavljaju valjane interese današnjice i čak i samog kršćanstva. Ova cijela duhovna situacija može se gledati kao indikacija da, s obzirom na ispunjenje kršćanskih nada, moramo mnogo toga učiti iznova, ili da možda moramo pogledati okolo na nešto sasvim drugačije. Takva potraga za nečim sasvim različitim može se tu i tamo naći u kršćanskoj literaturi. Sjećamo se srednjovjekovne priče o dva redovnika iz istog samostana koji su jedan drugom obećali da će se onaj koji prvi umre sljedeće noći pojaviti preživjelom i reći mu kako izgleda svijet iza. Pošto su imali nekih sumnji u mogućnost razumijevanja između ovog svijeta i sljedećeg, složili su se da u slučaju potrebe koriste dvije riječi; *totaliter* — "onako je kako smo zamišljali" — *aliter* — "različito je"! Nakon smrti jednog od njih, njegov prijatelj je sljedeće noći čekao poruku s druge strane. I gle, njegov prijatelj mu se pojavio. Ali je rekao *totaliter aliter* — "potpuno različito"! U ovakvim pričama živi duboka svijest o fundamentalnoj razlici između obećanja i ispunjenja. Na isti način Charles Kingsley u svojoj noveli Hipatija, čini da mu se dvije žene koje su imale utjecaja na Filamonov život pojave ruku pod ruku dok on umire, i kažu mu, "Život nakon smrti nije onakav kako vjeruješ; dođi i vidi kakav je".

Kako doktrina o reinkarnaciji shvaća uskrsnuće? Za nju, ponovno ustajanje je podijeljeno u nekoliko doživljaja. Prvo uskrsnuće doživljavamo kada nam je dopušteno početi novi život ovdje na Zemlji. Mi živimo na Zemlji. Ali to nastavljanje življenja nema ništa s onim što Biblija kaže o uskrsnuću.

Ali sada još jedna činjenica ulazi u naš vidokrug. Čovjek koji se sve više i više razvijao prema duhu, prima sve više snage oblikovanja svog tijela iz duha. Sve potpunije uspijeva u pronalaženju svog ega, koji postaje sve snažniji, tjelesne forme koja odgovara njegovoj individualnosti, i utiskivanju tog duhom kreirane tjelesne forme na taj tjelesni embrij kojim ga je snabdjela njegova nasljedna linija. To je razlog zašto djeca više razvijenih obitelji manje nalikuju njihovim roditeljima i jedno drugom, nego djeca manje razvijenih obitelji u kojima nasljedna sličnost još uvijek prevladava. Također iz tog razloga, više razvijeni ego postaje uvijek sličan sebi u njegovom nizu utjelovljenja.

A posebno od Krista čovjek prima tako velike snage koje djeluju na tijelo, tako da je samo zemaljsko tijelo sve više prinuđeno popuštati i dopustiti "duhovnom tijelu" da postane sve savršenije. Da, posebno djelovanje Krista, kada Ga čovjek primi da živi u njemu, je da On ne samo da budi tog čovjeka iznutra u njegovom životu, da mu već u ovom životu daje doživljaj novog tijela

koje evoluirala, ali da također daje tom novom tijelu snagu da izdrži, i da bude ujedinjeno s tim čovjekom nakon što ovaj život završi. U dolazećim vremenima — a danas su ovdje njihovi počeci — uvijek će biti stvarno uskrsnuće kada se čovjek koji je ujedinjen s Kristom vrati na Zemlju. On će hodati slobodno i uvijek sve slobodnije na Zemlji. On je našao *njegovo* tijelo — zasigurno, duhovno tijelo. U tim činjenicama ispunjenje kršćanske nade u uskrsnuće već se jasno pojavljuje, iako se odvija kroz veće odsječke vremena nego su to popularne ideje predstavile; više duhovno, i više u skladu s zakonom, Riječ postaje meso u smislu duhovnih zakona u kojima božanstvo djeluje.

Ali čak ni to nije konačno, nije potpuno ispunjenje. Umjesto tog dolazi čas kada ova Zemlja završava. Tada je ljudima dala sve što ona može dati. Od tada nadalje ona postaje raspadnuta materija. Ali čovjek, koji je postao duhovan sada može zaista živjeti u duhu. Njegovom razvoju je sada primjeren čisto duhovni oblik egzistencije. U njemu je ujedinjen sa svim ljudima koji su dosegli ovaj cilj Zemlje. "Nova Zemlja", postati će njegova domovina, ne neka druga zvijezda, već Zemlja koja je postala duhovna. Međutim samo oni koji su pronašli unutarnje jedinstvo s "Gospodinom koji je Duh", s Kristom u velikom i širokom smislu percipiranom od duhovnog istraživača, biti će ujedinjeni s Kristom na toj novoj Zemlji. Za ostale slijedi, zaista ne vječno prokletstvo, već novi period milosti, takve vrste da oni žive u svijetu pogodnom za njihova htijenja, i njihov stupanj razvoja. Tamo primaju sud i milost iz višeg svijeta, ali oboje takve vrste da se nove mogućnosti uspona za njih otvaraju.

Ovdje samo sa par poteza možemo nacrtati sliku koja je dana o budućnosti. Lako se može razumjeti da će za sve one u kojima su još aktivni crkveni koncepti, ta slika u početku biti odbojna, i možda vrlo razočaravajuća. Ali nakon mirnijeg razmatranja morati će reći da kroz nju ni jedna bitna kršćanska misao nije izgubljena, da je samo sve pomaknuto u veću, širu perspektivu. Zar se ne može prepoznati da je uvijek tako sa bilo kojim "ispunjenjem"? Planina koja se može vidjeti iz daljine kao samo jedan vrhunac koji se diže uvis, dok joj se približavamo, širi se u moćni vijenac, s podnožjem i dalekim predjelima, s dolinama i grebenima; i konačni vrh leži iza i iznad svega toga. Ostali koji su izgubili ideje kakve je držala kršćanska crkva će, međutim, u takvom opisu vidjeti nove mogućnosti da se ujedine s kršćanskim nadama. Razmišljajući o tome oni će prepoznati da ne samo da ni jedna bitna kršćanska koncepcija nije izgubljena, već i da nikakvo bitno znanje o prirodi nije u suprotnosti. Samo su brzopleti zaključci, izvedeni sa stajališta prirodne znanosti, ono što je pokazano i odbačeno. Konačno, barem nam je ponuđena mogućnost ujedinjavanja savjesnosti današnje misli s drevnim nadama čovječanstva; da, unutar tih nada čovječanstva, o ujedinjavanju drevne svete ideje o reinkarnaciji s kršćanskom objavom uskrsnuća; njihovom ujedinjavanju, ne mehanički, već duboko organski, ne eklektično, već u višoj percepciji čiji sjedinjavajući karakter je jednako očigledan kao i njen pročišćujući karakter.

Ali što sa Kristovim riječima lopovu: "Još danas ćeš ti biti sa mnom u raj", koje su sjajile kao zvijezda nade nad tolikim kršćanskim samrtnim posteljama? Upravo ove riječi je teško povezati s uobičajenom slikom uskrsnuća. Da li je ovo "biti u raj" oblik uskrsnuća? Je li to odmor prije uskrsnuća? Je li to nesvjestan odmor? Kako Krist može obećati tako uvjereno? Je li to svjestan odmor? Zar to ne bi bio "život koji se nastavlja nakon smrti"? Kakav odnos imaju "nova Zemlja" i stari "raj" jedno s drugim? Treba jasno ukazati na ovakve poteškoće ako će se izvući samopouzdanje "onih koji vjeruju u Bibliju" u pravom svijetlu.

U skladu s opažanjima znanosti duha, o ispunjenju takvih riječi moramo misliti na sljedeći način. Osoba koja je ujedinjena s Kristom će od trenutka smrti već osjećati blizinu Krista, i drugarstvo s Kristom, mnogo snažnije u sljedećem višem svijetu. Kako napušta fizički oblik egzistencije, on je u "raju", jer ova blizina Krista je sama po sebi raj; a taj "raj" je sam viša sfera u kojoj se čovjek može podići sve više i više. Čak i najniža forma egzistencije u ovom tijeku evolucije može značiti premašiti sjaj, u usporedbi s oblikom života na Zemlji. Ništa ne nedostaje ispunjenju takvih riječi, već se uklapaju u razvoj uskrsnuća, onako kako smo opisali.

Ali ako još promislimo o ovom konkretnom primjeru, zar to ne bi bilo bolno otkriće za lopova, da se mora opet spustiti na Zemlju, čak i nakon više stoljeća? A, s druge strane, zar ne bi bilo više zaista svjesnih kršćana na Zemlji, ako bi toliko mnogo duša zaista bilo u "raju"? Dobro, nikako nije toliko mnogo ljudi "bilo u raj" koliko ih je sanjalo prije smrti da će biti. Mnogi su opazili da nisu zaista pripadali raj. Mislimo na legendu Selma Lagerlofa, po kojoj je Petrova majka po želji njena tugujućeg sina, bila dovedena u raj: ali nije uopće bila pogodna za to. Lopov je također mogao nakon nekog vremena težiti ponovno za Zemljom, jer je do tada naučio da na nju gleda sasvim drugačije i želio bi na njoj napraviti mnoge stvari bolje nego ih je napravio ranije. I zar nema mnogo ljudi koji sa sobom na Zemlju donose, vrstu "prirodnog kršćanstva"? Zar nema takvih ljudi među "slobodnim misliocima", ljudima koji u službenom kršćanstvu ne prepoznaju ono što nose u sebi kao tajno znanje, možda i kao esencijalnu supstancu unutar njih. Mnogi ljudi mogli bi se imenovati, koji ne pripadaju kršćanstvu u vanjskom životu, samo zato jer pretpostavljaju da postoji veće kršćanstvo od onog s kojim se susreću ovdje. Zar nema takvih ljudi među dalekim narodima? Rabindranath Tagore? Gandhi? Ono što je čovjek zaista stekao od esencijalnog kršćanstva — ne od kršćanske misli — ostati će njegovo. Ali možda je to manje nego većina "kršćana" misli da jest. Možda bi mi sami ako bi morali voditi univerzum prema našim vlastitim procjenama, poslali većinu "kršćana" natrag na Zemlju.

Ovdje također nalazimo da je ponovno promišljanje o ovome neophodno, i da u tom ponovnom promišljanju ni jedna kršćanska istina nije izgubljena, da kršćanski pogled na svijet dobiva u trezvenoj iskrenosti i moralnoj veličini.

Takvo kršćanstvo raste, ne samo u vjerojatnosti, već također i u obličju života i stvarnosti.

* * *

Nadalje, po prvi puta, postaje moguće jasnije misliti o nekim riječima u Bibliji. Na primjer, riječi "Za svaku praznu riječ koju će čovjek izgovoriti, o tome će položiti račun na sudnji dan". O kakvom ispunjenju možemo misliti za ovakve riječi? Pošto je za nas nemoguće misliti o sudu na kojem će svaka odbjegla riječ biti raspravljana, mi nemamo ideje, i tako ove riječi nestaju iz našeg vidnog polja, i više nisu uzete ozbiljno. Zar ovakve riječi ne prizivaju drugu metodu formiranja ideja, u kojoj je nedostupnost slike prevladana a ipak je njihova prodorna snaga sačuvana?

Nakon smrti, kako duhovni istraživač prepoznaje, čovjek će živjeti opet unatrag cijeli svoj život u više duhovnom obliku postojanja. To je "drugi sud" koji ga čeka nakon što je pogledao sliku njegova života kako se pojavljuje iz njegovog eterskog tijela. To još uvijek nije posljednji. Dok se sada vraća unatrag dolazi na sva mjesta gdje je oko sebe širio beskoristan govor. Postaje osjetljiv na nedostatak harmonije između tog brbljanja i dubine stvarnosti svijeta, i time je šokiran. Ne "u nekom smislu", već stvarno, on stoji pred sudom duhovnog svijeta. Skupa s njime oči viših bića gledaju u njegov život. Nad njime je kozmički sud iz viših svjetova, donoseći pred njegovo sjećanje svaku pojedinu riječ. U njemu se budi osjećaj odgovornosti za sve što je poslao u svijet. Zemaljsko iskustvo suda koju imamo pred nama u slici koju daje Krist, samo je nepodesna slika posljednjeg suda prema kojem svi idemo, koji je priroda samog svijeta.

Bülow, čuveni glazbenik, rekao je da je bio šokiran kada je po prvi puta čuo iz fonografskog zapisa sonatu Beethovena koju je on sam svirao. On ne bi vjerovao da je on bio taj koji je svirao. U neumoljivoj objektivnosti stroja došla mu je u svijest možda po prvi puta razlika između onog što je on želio, i što je također iznutra čuo, i onog djela kojeg je izrazio. To je bio mali posljednji sud, objavljen disonantnim zvukom. Fonograf je već doveo neke od slobodnijih protestantskih teologa do sličnih nagađanja o prirodi posljednjeg suda. Prije trideset pet godina, isto to, čuo sam na propovijedi; "To što govorite, govorite u veliki fonograf, i zadnjeg dana to će vam ponovno odvrtjeti natrag". Ovakve usporedbe nisu duhovne, i materijalistički su grube, u usporedbi s neodoljivo stvarnom duhovnom prirodom aktualnih činjenica. Ali zar vanjske slike viših stvarnosti ne utiskuju sebe u mnoga moderna otkrića?

"Onda ću vam reći, štogod da ste napravili najmanjem od moje braće, napravili ste meni"! Ovakve riječi neće se ispuniti od nekog vanjskog glasa koji glasno govori ponekad, ponegdje, usmjeravajući se na nas iznad svih drugih, tako da prihvaćamo njegov sud po njegovom vlastitom autoritetu; već će biti ispunjene kada glas Krista postane jasno čujan od nas u sljedećem svijetu iznad ovoga. Tada ulazimo u novi svijet u kojem se više ne zatvaramo, u kojem više

ne možemo obmanjivati, u kojem se pojavljujemo u kozmičkoj vezi kao one osobe koje doista jesmo. U tom neizbježnom sudu pravde čujemo božanski glas. Prepoznamo ga kao isti glas koji nam je govorio na Zemlji kroz Krista. Prepoznamo tu evoluciju prema onom što je božansko, kojoj smo trebali služiti, u ljudima koje smo susreli. U nama prepoznamo naše pravo biće koje je možda s našim vanjskim priznanjem u potpunoj kontradikciji. Kako doslovno i smrtno ozbiljno ispunjenje ove riječi mogu tada imati: "Odlazi od mene! Nikad te nisam poznavao".

Ali druge riječi također postaju istinite: "Onaj tko se ujedini sa mnom u vjeri, ne dolazi na sud, već je prešao iz smrti u život".

* * *

Ako je sve ovo točno, zašto to nije ranije ušlo u čovjekov vidokrug? Zašto sama Biblija o tome ne govori izričito ili barem daje slutnje o takvom načinu ostvarenja? Nećemo ovdje ukazivati na tragove misli o reinkarnaciji koje se još mogu naći u drevnim kršćanskim spisima, posebno među gnosticima i Manihejcima. Previše se lako, krugovi teozofa, koji vjeruju u reinkarnaciju, pozivaju na sve velike umove u povijesti svijeta, i među njima, ne samo na crkvene očeve, Origena i Klementa iz Aleksandrije, već također na Grgura iz Nysse, na Filona, Jeroma, čak i na Justina i Tertulija. U stvarnosti kod mnogih od njih može se naći ideja o budućem razvoju u drugim svjetovima, ali rijetko ili nikada mišljenje da postoji povratak na ovu Zemlju. A ipak to pitanje traži temeljito istraživanje. Do sada, kršćanska teologija je unijela samo nezainteresiranost za to. Za nas, ovo drugo pitanje je bliže: ima li antropozofsko istraživanje išta prosvjetljujuće za reći o pitanju zašto je kršćanstvo u prvom periodu njegovog razvoja, odnosno, do sada, ostalo toliko udaljeno od misli o reinkarnaciji?

Antropozofija daje sljedeći odgovor. Na velikom putu ljudske sudbine bilo je predodređeno da dvije tisuće godina, čovječanstvo treba potpuno izgubiti ideju o reinkarnaciji. To je bilo vrijeme tijekom kojeg Zemlja treba biti osvojena od čovječanstva. Perspektiva je, takoreći, bila zatamnjena oblacima. Čovjekov pogled je tada trebao biti potpuno usmjeren prema dolje na Zemlju. Morao je ovdje kopati duboko. Mogao je to neometano, ako je pogled pred njim bio zasljepljujućeg sjaja. Dvije tisuće godina je period tijekom kojeg svaki čovjek normalno prolazi kroz dva utjelovljenja, jedno muško, i jedno žensko, koja sadrže potpuno drugačija iskustva. Sada je čovjek vidio njegov život ne jednom već dvaput, zatvoren unutar prostora između rođenja i smrti, tako da je mogao otkriti sve što će vidjeti između njih. Čovjek nikada ne bi uzeo Zemlju tako ozbiljno — Istok to dokazuje — kao što bi je trebao uzeti; nikada svoj zemaljski dom ne bi proučavao s takvim interesom, nikada ne bi stekao njegov zemaljski ego u njegovoj čvrstini, da mu je pogled uvijek bio uprt prema kozmičkoj slici oko Zemlje. U povijesti svijeta, čovjek uvijek prima jednu stvar za drugom, jednu stvar po cijenu druge. Ne bismo imali cijelu kulturu pojedinca, kakva

postoji u zapadnim zemljama, da je zadržao ideju o reinkarnaciji, da se nije rezolutno okrenuo prema Zemlji, i božanske moći nisu pripremile to okretanje. Ali sada možemo dobiti natrag tu misao o reinkarnaciji, još u obliku u kojem fizička Zemlja sa svim njenim dobrima, i individualni život sa svom njegovom važnošću, i osobni ego sa svom njegovom vrijednošću, mogu imati svoja puna prava.

Tome možemo dodati da je takoreći iz najgušćeg oblika zemaljske egzistencije Krist trebao biti primljen od čovječanstva. Dok gledamo na slijed tisuća godina, vidimo da se Krist pojavio na Zemlji upravo u tom trenutku kada se čovječanstvo uputilo na svoje putovanje kroz predjele Zemlje. Stoga nije bez božanskog značenja da je Isus bio kršten na geološki najdubljoj točki površine Zemlje. Jer sama Zemlja nije samo grumen materije. Iz najvećih dubina, čovječanstvo mora ući u Kristov život. Sa samog dna zemaljske potrebe, ne samo s njihovim grijesima već također s njihovom udaljenošću od duha, ljudi trebaju primiti novo značenje Zemlje. Krist je, s čovječanstvom, ušao u najgušću materiju, koja je djelovala na oblikovanje tijela ljudi, i dovela do uništenja tijela. Jedino kroz to se sada moguće penjati, kroz Njega i s Njime.

Neka čovjek ispita ove misli, bilo da se mogu odbaciti kao suvišna i genijalna isprika za neugodnu činjenicu da se u Bibliji ne može naći ništa o reinkarnaciji, bilo da njihovom unutarnjom esencijalnom istinom, njihovim osvjetljavanjem slike koju daje povijest, one daju vjerojatnost objašnjenju duhovnih stvari koje premješta na višu ravninu.

Sada to da je duhovna vizija Rudolfa Steinera otkrila da Sam Krist nije želio da se u prvom periodu kršćanstva govori o reinkarnaciji, ali da sada On želi da ta istina postupno osvane u čovječanstvu, može se prosuditi o čemu nam tu Rudolf Steiner govori sa sadašnjim stanjem protestantske teologije. Katolička teologija je mnogo manje pogodan izraz dubljih kretanja vremena, kroz njenu zatočenost u dogmi. Ali u protestantskoj teologiji šire se glasine. Citirajmo riječi Otta Pflaiderera: "Protestantska doktrina o vječnoj stabilnosti dva različita stanja duše koja je otišla mora se ponovno modelirati u misao o beskonačnom mnoštvu oblika i stupnjeva razvoja u životu izvan, u kojoj ima prostora za beskonačnu ljubav da stalno upražnjava svoju poučnu mudrost". To nije reinkarnacija, ali je na putu do istine o njoj. Moramo također spomenuti riječi Ernsta Troeltscha: "Možda je to predestinacija, ili je to možda reinkarnacija ono što otkriva tajnu koju ne znamo". I još se jedne riječi mogu navesti koje su izgovorene od teologa koji nije jedan od poznatijih, ali koje nisu nezanimljive kao povijesna procjena. Govoreći o odbacivanju čistilišta od reformatora, Ernst Bruhn kaže: "Zbog trnovite živice čistog praznovjerja, oni ne vide problem koji spava". Ali općenito, u protestantskoj teologiji, vlada grobna tišina, čak i gdje ne dijeli tu usredotočenost na prošlost, nađenu u radu Karla Bartha i njegove škole. Ako netko otvori velike enciklopedije i potraži pod riječi "reinkarnacija", "seoba duša" — postoji duboka tišina, ili možda neka mučna povijesna studija, jedva odbijanje. A kroz odbijanje počinje priznavanje.

Čak i kontroverzna pisanja protiv antropozofije sadrže najviše par nemarnih tvrdnji, koje zbog njihove jadnoće ne uvjere nikog koji problemu pristupa iskreno. Ili postoje tri etičke studije o moralnoj bijedi doktrine o reinkarnaciji, koje opet pokazuju nepoznavanje stvarnih činjenica. U protestantskoj literaturi znam za jedno jedino primjereno odbijanje doktrine o reinkarnaciji. Citirati ćemo je i pozabaviti se s njom ozbiljno.

"... U prvom redu, naš uvid u vezu između tijela i duše i naš uvid u nemjerljivu razliku među pojedincima, postao je tako živ i jak da moramo reći: 'Moja duša nije pogodna ni za jedno drugo tijelo osim moje vlastito; u svakom drugom tijelu nužno mora postati nešto različito'. Aristotel je već objavio nasuprot Pitagori, da tvrditi da jedna duša može proći kroz vrlo različita tijela je kao tvrditi da drvosječa može napraviti svoj posao sa flautom jednako dobro kao i sa sjekirom. A čak i ako se ono što prelazi iz jednog tijela u drugo naziva, ne duša već karma, ili nešto takvog, ipak dok živi u drugom tijelu nije više ono što je bilo, zaista nije ono što evolucija treba, naime moj potpuno osobni ego. Naše tijelo nije toliko stvar slučaja, nije zamjenjivo kao što doktrina o reinkarnaciji pretpostavlja. U tom slučaju bi morali tvrditi da je to sama duša ona koja slobodno kreira njena tijela u skladu s njenim prethodnim ponašanjem — tvrdnja koju netko teško da može držati pred licem činjenica o porijeklu ljudi i životinja ..."

Autor je sasvim u pravu ako bi to bila ista duša koja mora živjeti u novom tijelu. Ali to nije tako. Prema antropozofskom istraživanju, duša provodi period od nekoliko stoljeća u višem svijetu prije nego se spremi ponovno za zemaljski život. Ona razrađuje sve što je naučila u prošlom životu, i pod vodstvom božanskih snaga iz tih iskustava razvija plan za novi život. Ali do tada postaje različita i treba drugo tijelo. Više ne može koristiti njeno bivše tijelo.

Ali kada je na kraju citiranog pasusa ukazano na prirodno porijeklo čovjeka, preko primjedbe, tada u antropozofskoj doktrini o reinkarnaciji mi imamo oblik te ideje koja potpuno priznaje sve činjenice nasljeđivanja. Već smo to temeljito raspravljali. Neka svatko tko drži da je mit da duša radi nesvjesno na tijelu, promisli kako čak i klima djeluje na tjelesno biće da ga prilagodi sebi. Duša, zasigurno, nije "potpuno osobni ego" kada tako radi kreativno na tijelu. Međutim, koliko često mi *nismo* to, tijekom naših vlastitih života? Koliko malo, čak, jesmo to?

Drugi prigovor autora bavi se sjećanjem.

"Kao dodatak ovome, ideja o evoluciji, o postajanju savršenim, na kojoj je ovo temeljeno, mora nam izgledati nezadovoljavajuća. Jednom kada smo postali svjesna bića, postoji samo jedna ideja o evoluciji koja je vrijedna čovječanstva i etički zadovoljavajuća, naime, da bi trebali sakupiti živa iskustva, i zatim na osnovu tih iskustava, koja postupno sve bolje razumijemo i objašnjavamo točnije dok ih uspoređujemo s novim iskustvima i tako obogaćujemo, trebali bi svrhovito napredovati prema cilju božanstva. U to

napredovanje prema etičkom savršenstvu doktrina o seobi duša uvodi nešto avetinjsko. Moja iskustva su ugašena, utoliko što su vrijedna, naime, kao iskustva mog svjesnog ega, i prate me kao vrsta prirodne sudbine, u novu egzistenciju, kao mračna snaga prirode kojoj sam prije podlegao, bez da zadržim slobodan odnos moje volje prema njima. Iskustva su previše živo i pokretno vlasništvo da bi podnijela tu vrstu okamenjivanja, koju doktrina o reinkarnaciji pretpostavlja. Na ovaj način, možda, može evoluirati embrij ali nikada etičko biće. Premda su takve ideje mogli držati u Indiji, gdje još uvijek imaju malo razumijevanja za finije vrijednosti osobnosti, među nama više nije moguće podržavati takvu koncepciju".

Ovdje opet, sve što je prosvjetljujuće u ovom argumentu nestaje ako se pobliže pogleda. Da li je ono što psihologija govori da mi evoluiramo samo pomoću naših svjesnih iskustava, zaista u skladu s činjenicama života? To su često oni utisci koji ne ulaze potpuno u našu svijest, ono što ima najjači učinak na nas; na primjer, naši prvi mladalački utisci, utisci snažnih doživljaja o kojima kasnije izričito ne razmišljamo, utisci naših snova, koji samo povremeno ulaze u svijetlo svijesti. Takva iskustva nisu avetinjska, već stvar osjećaja. Ne može ih se nazvati "okamenjivanje", ona su sjemenje života. Svatko tko je vodio dnevnik dosta godina, znati će kako smo iznenađeni kada zalutamo među stara sjećanja, i pitamo se stalno iznova. "Što! zar sam ikada tako mislio? Jesam li namjeravao to napraviti? Koliko bi drugačiji život bio da sam se čvrsto držao tih percepcija, tih namjera"! Ako je to točno za ovaj jedan život, u tijekom nekoliko godina svijesti, zar ne bi bilo još više točno za iskustva koja smo imali u ranijoj egzistenciji, u drugim uvjetima duše, u sasvim različitim tijelima? Ne, najjednostavnija iskustva života, najjednostavnije percepcije u duši, suprotstavljaju se takvim objavama psihologije.

Svjestan razvoj je zasigurno ideal. U dalekoj budućnosti će postati stvarnost. Tada će naša iskustva ranijih zemaljskih života također jasnije doći na svjetlo, i postati dio našeg htijenja da se penjemo ... Ali na sadašnjem stupnju ljudskog razvoja ova želja može imati samo vrlo ograničeno ispunjenje.

"I naposljetku, ideja o pravdi koja leži na dnu ove ideje o reinkarnaciji za nas je neprihvatljiva. Herder je već ukazao na to u njegovoj polemici protiv Lessinga, kada kaže: 'Skriveni tigar u ljudskoj rasi sada je pravi tigar, bez obveza, bez savjesti, a ipak ga to često uznemiri. Sada navali, i raskomada svoj plijen s glađu, žeđu i apetitom, ponukan unutarjom željom, koju tek sada potpuno zadovoljava. To je bila želja ljudskog tigra, to je bila njegova volja. Umjesto da je kažnjen on je nagrađen. On je ono što je htio biti, i što je nekada u njegovom ljudskom obliku, bio vrlo nesavršeno!' Ovome dodajemo da viši koncept pravde zahtijeva da on koji je osuđen i kažnjen mora biti u položaju da vidi da je kazna pravedna, i da je dobrovoljno pretvori u ispaštanje. Gdje mogućnost ovog uvida nedostaje, kao kod male djece ili mentalno poremećenih, tada je, prema našim idejama kazna etički nepravedna. Mi više mislimo o etičkoj konstituciji ovog svijeta nego što o njemu mislimo kao o vrsti

banke gdje se imetak isplaćuje nasljednicima, koji i ne znaju dobro kako su do njega došli. Ipak doktrina o reinkarnaciji uči da postoji vrsta mehaničkog izračuna napravljenog sa životom čovjeka, ali nema stvarne pravde, ili obuke duhova".

Ne trebamo ukazati na to da se ovdje autor, skupa s Herderom, bori protiv oblika doktrine o reinkarnaciji koja s antropozofskom percepcijom nema nikakve veze. Čovjek ostaje čovjek, i nikada više ne postaje životinja. Ljudi prošlih stoljeća su zaista imali svakakve vizije životinja kada su vidovito percipirali "astralno tijelo" umrlih. Antropozofija uči naravno, da su u čovjeku svakakve vrste animalnih bića, prema prirodi njegove duše, pribrojene, i ukroćene u čovječanstvo; da se u astralnom tijelu čovjeka može percipirati to svojstvo animalne duše, koja je osnova vidljivih životinja isto kao i čovjeka. Heraldčke životinje na grbovima drevnih obitelji mogle su biti dizajnirane iz takve percepcije. Ali to je nerazumijevanje, koje se javlja iz pogrešnog i degeneriranog oblika doktrine o reinkarnaciji, iz takvih utisaka izvlačiti zaključke da čovjek zapravo živi kao životinja u kasnijem rođenju.

Tako sada ostaje samo pitanje pravde, ali zar se čak i mudra obuka djeteta ne sastoji od dovođenja djeteta u novu situaciju, nakon što je potpuno iskušalo ono što je ranije doživjelo, tako da se može vidjeti što je naučilo iz njegovih iskustava. Mora li mu se vječno objašnjavati umjetnost obrazovanja? To nije pitanje "kazne", niti "ispaštanja", to su pretkršćanske ideje, iz kojih se ovdje izvlače zaključci, kao što su izvedeni u modernoj promjeni kazne — ali to je pitanje skrivene, no ne i manje stvarne i aktivne obuke. Tigar u ljudskom obliku ne postaje stvarni tigar koji može kidati i komadati na zadovoljstvo svog srca, već on postaje čovjek koji je suočen s tigrom u ljudskom obliku, i koji sada doživljava djelovanje prirode tigra na svoje vlastito tijelo, i koji obogaćuje krug svojih iskustava stekavši nešto što još nije imao. Ono što je od daleko veće važnosti, ono je što se događa, a ne samo puka spoznaja. Sveta pravda vlada u sudbini, vodeći čovjeka upravo kao što je vođeno dijete, čak i kada on to uopće ne razumije. Ona mu postupno dopušta, u skladu s njegovim sazrijevanjem razumijevanja, da ima udjela u njenoj vlastitoj mudrosti. Ako danas ne vidimo korisnost konkretne sudbine, da li je to dokaz da je nećemo vidjeti u budućnosti? Zar mi, čak i u ovom životu, ne trebamo sazreti za blagoslov koji dolazi od nesreće, prije nego primimo blagoslov? I — zar nije moguće da je čovječanstvo sada, i tek sada, doseglo stupanj kada izlazi iz djetinjstva u zrelije godine, i tako tek sada uči nešto od dublje mudrosti sudbine?

Sada smo neumorno iskušali primjedbe ovog protestantskog teologa, bez razmatranja njegove osobnosti, ali čitatelju dugujemo spominjanje njegovog imena. Autor sam ja sam, u eseju kojeg sam objavio u "Južnonjemačkom mjesečniku", svibanj 1910. To je bio božanski zakon sudbine da sam sakupio sve dokaze protiv doktrine o reinkarnaciji, tako da bih onda — od početka 1911 — upoznao doktrinu o reinkarnaciji, koju ovi argumenti nisu dotakli.

Ipak čak i tada nisam se bavio samo kritički s doktrinom o reinkarnaciji, već sam kroz nju pokušao pokazati da sadašnja protestantska ideja o životu iza nije danas adekvatna, i da, barem špekulativno — tada se nije to moglo vidjeti drugačije — mnoga mišljenja koja su aktivna unutar doktrine o reinkarnaciji moraju biti potvrđena kao ispravna također i unutar kršćanstva.

"Bez sumnje, u doktrini o seobi duša, neke istine su priznate kao valjane, koje su ovlaš tretirane u tradicionalnoj crkvenoj doktrini. S obzirom na život nakon smrti, tradicionalna crkvena doktrina poznaje samo raj i pakao. Ali stvar je iskustva, na koje ne možemo zatvoriti oči, da nitko ne umire tko ne bi bio previše dobar za pakao i previše loš za raj. I tako, unutar katoličke crkve nastala je doktrina o čistilištu, iz nužnosti, kao doktrina stanja između, premda za to u Bibliji nije bilo dovoljno osnova. Reformirani su odbili prihvatiti doktrinu o čistilištu, jer su se željeli potpuno držati Biblije, i bojali se notorne zlouporabe te doktrine ... Svatko je slobodan da odbaci ili odbije vjerovanje u život iza: onaj, međutim, koji se želi čvrsto držati takvog vjerovanja, i koji o stvarima razmišlja u tom svjetlu, dolazi do ovih zaključaka, ako je njegov osjećaj za etiku visoko razvijen: (1) Čovjekova sudbina ne smije se gledati kao uniformna, već je sasvim različito oblikovana u svakom pojedinom slučaju. (2) Ne može jednostavno biti potpuni prekid između ovog života i života koji dolazi; već mora postojati unutarnja veza, koja je egzaktna čak i u detaljima. (3) Ne može biti govora o magičnoj transformaciji, već mora postojati dalji razvoj onog što je započelo u ovom životu. Ove tri izjave, mogu se ujediniti sa samom jezgrom biblijskih ideja, i ne može ih odbaciti nitko tko prihvaća riječi Bismarcka: "Da je smrt *kraj*, to doista vidim, ali da je *Kraj*, nikako ne mogu vjerovati". Istina doktrine o seobi duša je ovo, da ona daje živi izraz ovim trima mislima. O tome zavisi njena moć da privuče toliko mnogo onih koji neće odustati od vjerovanja u život izvan".

U ovom pasusu veselim se idejama o životu iza u kojima su istine doktrine o reinkarnaciji ujedinjene s religijskim i etičkim istinama otkrivenim u kršćanstvu.

Autor ove knjige osjeća se toliko iznutra ujedinen s kršćanstvom da bi ideja o reinkarnaciji — unatoč svemu što se može reći u prilog tome — bila nebitna i nevažna, da on postupno nije opazio kako je organski vezana s najdubljim kršćanskim impulsom. U knjizi, "Rudolf Steiner ulazi u moj život", o ovoj temi sam napisao sljedeće:

"Karma i reinkarnacija — zakoni sudbine i ponovnog rađanja. Oni su upravo suprotni kršćanskom doživljavanju milosti i biblijskom evanđelju spasenja — tako je rečeno. Nasuprot tome neka bude izjavljeno sa svim naglaskom da u naše vrijeme obje ove istine, premda nisu nađene u Bibliji, mogu biti prepoznate kao kršćanske istine. Za mene one nisu toliko znanstveni rezultati duhovnog istraživanja s kojima je kršćanstvo usuglašeno — premda su

i to također — već daleko više stvarni zahtjevi kršćanstva kada je ispravno shvaćeno.

Promislite na trenutak, čovjek prelazi u viši svijet. Što će biti s njime? Neko vrijeme se može radovati što je oslobođen Zemlje i sve njene bijede, ali onda, ako bi mu bilo dopušteno moliti — što bi to bilo? Sigurno bi želio opet susresti ona ljudska bića kojima je učinio nepravdu u zemaljskom životu i žudio bi za mogućnošću da napravi dobro onima kojima je na Zemlji napravio nepravdu. 'Milost' će ležati upravo u tome, da traži da mu se to odobri. Zakon karme se na Istoku mogao pojaviti kao neopoziva nužnost svijeta, u svjetlu Krista to postaje čin milosti, naša vlastita slobodna želja. Ali *ona* čin milosti, jedini za koji obično čujemo da se spominje, naime da je čovjek zahvaćen stvarnošću Krista, *taj* čin milosti morao je ići ranije, da bi ovakvu želju napravio uopće mogućom.

A sada pretpostavimo da je čovjeku na drugom svijetu dozvoljen drugi zahtjev — što bi on želio? Željete da može pomoći Kristu, gdje je Njegov rad najteži i najugroženiji, gdje sam Krist pati i gdje se mora najljuće boriti. Ta želja, ako bi bila ispunjena, vodila bi čovjeka natrag na Zemlju.

Nije kršćanski težiti za mirom i blaženstvom daleko od jada Zemlje. *Jest* kršćanski nositi u sebi svijest koja je jednom dovela Krista sa Neba na Zemlju, naći radost u tome da smo slični Njemu i raditi s Njime gdje god bi nas mogao trebati. Cijela istina kršćanske doktrine o uskrsnuću ostaje netaknuta — kao što bi se moglo pokazati u teološkoj raspravi — zaista jasnija i veća.

Čak i ovim mislima nije namjera pružiti vanjski dokaz reinkarnacije. Jedino se moramo hrvati s mišljenjem koje se, u raspravama o reinkarnaciji, izražava u sljedećim riječima: "Ali ja ne želim biti reinkarniran"! Iz tog kutka volje, stvarni otpor doktrini o reinkarnaciji dolazi. Kada se jednom uvidjelo da takvo mišljenje nije jedino moguće kršćansko mišljenje, da čak uopće nije kršćansko mišljenje, tada je polje oslobođeno od nečistih raspoloženja i borbi. Tada se može dati mirna objektivna objava. Neka svatko tko sebe priznaje za kršćanina, postavi sebi ovo pitanje danas kada uskrsava ideja o reinkarnaciji: "Bi li bio spreman prepoznati i prihvatiti svijet kao takav kako izgleda iz misli o reinkarnaciji? Bi li bio spreman misliti o smrti, sudu i usavršavanju duše, i bi li ih mogao podnijeti onakve kakve izgledaju kroz doktrinu o reinkarnaciji? Bi li, iznad svega, želio sebi dopustiti da budeš poslan natrag na Zemlju, ako bi to bila božanska volja, ako bi to bilo nužno za rad Krista"? Ako na ova pitanja možeš odgovoriti s da, onda se može nadati da ćeš donijeti čistu odluku. Inače, religija bi opet mogla postati oponent istine, kao što se dogodilo na sličnoj osnovi u slučaju Kopernika. Samo u duhu oslobođenom zlih izraslina, mogu se javiti nove istine na takav način da je otkrivena njihova prava životna snaga.

A ovdje se ne bavimo bilo kakvom novom konkretnom mišlju, već sa novim načinom gledanja na svijet, koji sugerira i donosi nam šire, ozbiljnije, čišće, hrabrije, veće kršćanstvo. Ne smijemo misliti da smo u tom pogledu na svijet oslobođeni svih gluposti Zemlje, i sve drugo ostavljamo, bilo razvoj ili

transformaciju, božanskoj volji, samo s jednom rezervom, da više ne moramo imati posla sa Zemljom. Upravo suprotno, moramo misliti da nalazimo, zaista, nakon smrti, ispunjenje onog što je u nama bilo pripremljeno, ali nalazimo također ozbiljan spori razvoj, i iznad svega ostajemo ujedinjeni s našim zemaljskim domom, dulje i trajnije nego smo to ranije mislili. Ne smijemo o Zemlji misliti samo kao da je mjesto grijeha i potreba, koje zaslužuje uništenje kada je odslužilo kao trening škola za čovječanstvo, već moramo vjerovati da je Zemlja sposobna za evoluciju, da još mora izdržati dugo vremena, dajući nam i očekujući od nas; da jest i ostaje zvijezda čovječanstva, utkana daleko izvan jednog života u sudbinu svih ljudi. Ne smijemo misliti o Kristu kao da je On jednom dodirnuo ovu Zemlju, i od tada gleda na nju dolje iz višeg svijeta, već da se trajno ujedinio sa Zemljom i izvršava svoje djelo na Zemlji, u onima koji su ušli u blizak odnos s Njime, prema cilju koji se sastoji ne u spašavanju pojedinog čovjeka, već u novoj Zemlji i novom čovječanstvu.

Pitanje nije: "Što Biblija kaže o reinkarnaciji"? već mnogo više: "Što najdublji um Krista kaže o reinkarnaciji? Koji nas pogled na razvoj svijeta ujedinjuje dublje s voljom Krista, koja je usmjerena ne samo od Zemlje na nebesa, već također i od nebesa na Zemlju"?

Rudolf Steiner je često uspoređivao pojavljivanje istine o reinkarnaciji s Kopernikovim otkrićem zvjezdanih nebesa. Onda, bio je probijen prostor, sada vrijeme. Onda je, kršćanstvo moralo naći svoj put u širi svijet, sada, u veću povijest. Oba puta je znanje došlo od izvan crkvenih krugova. Kršćanstvo u takvom znanju neće naći svoju smrt, već svoje uskrsnuće. Već se može jasno vidjeti da će kroz ovakvo novo znanje, kršćanstvo biti u položaju da bolje ispuni tri zahtjeva što se od njega sada traži: naime, da stekne novo razumijevanje o stvarnom znanju stečenom u znanstvenom dobu; da stekne bolje razumijevanje Zemlje i njenih zadataka, uključujući socijalno pitanje; da stekne novo razumijevanje raznih religija Zemlje, njihovo značenje za povijest svijeta i njihove skrivene istine.

REINKARNACIJA U SVIJETLU ETIKE

Često se od oponenta ideje o reinkarnaciji čuje da ta ideja ozbiljno šteti etičkom životu. Čovjek odgađa ozbiljan trud jer još ima vremena, i više ne osjeća putu težinu obveza u ovom životu. Čovjek se osjeća bespomoćnim pod neizbježnim zakonom, njegova sudbina predodređena je u ovom životu, i također je okovan u budućem životu. Kalkulantski moral, umjesto življenja u slobodi, ulazi u njegov život. Kao dokaz ovakvih tvrdnji, iznesene su priče misionara, kako je život na Istoku beznađan pod vladavinom zakona karme.

Misionari mogu biti ljudi za divljenje, ipak se u njihove ruke ne bi trebala staviti konačna odluka o vrijednosti religija. Niti nam današnja Indija mnogo govori o nekadašnjoj Indiji, i degenerirana doktrina o seobi duša malo govori o budućem znanju o reinkarnaciji koje je osvijetljeno kršćanstvom.

Uvijek, kada je iznesen novi pogled, ljudi proriču propast čovječanstva. A oni koji su proricali rijetko su bili pravi proroci. Kada je Luther došao objavljujući milost Boga, katolički teolozi tamnim bojama su oslikali dolazak nemorala. Od tada su stoljeća objavila sud. Moral protestantskih zemalja diže glavu iznad morala katoličkih zemalja. Zatim su luterani zgrabili svoje palete i potražili najtamnije boje, kada su čuli za Kalvinovu doktrinu izbora. Svijet je trebao potonuti u crnim zavojima beznađa i očaja. Istina je bila drugačija. U protestantskim zemljama pod tom doktrinom izbora, razvio se novi moral. Hoće li ljudi ikada učiti iz ovakvih iskustava? Hoće li ikada dopustiti da govore onima koji godinama žive živote u svjetlu ideje o reinkarnaciji? Hoće li ljudi opet sami od sebe odlučiti kakav mora biti učinak nazora, bez da vide kakav učinak stvarno ima?

Krenimo od osobnog iskustva. Često sam imao posla s ljudima koji su mi ogolili svoju sudbinu. Pokušavali su shvatiti što im se dogodilo. Stara kršćanska misao nije imala mjesta u njihovim dušama. Općenito, niti to, niti ono što crkveno mišljenje ima za reći o sudbini ljudi, nema snage da na njih više djeluje. Bih li trebao? Ili ne bih? Ponekad sam dugo vagao bih li trebao uzeti odgovornost uvođenja misli o reinkarnaciji u čovjekov život, mada sam ja sam bio dovoljno uvjeren u njenu istinitost. Konačno — sada već prije deset ili dvadeset godina — rekao sam nešto ovako, "Kako bi bilo ako bi promislio o tome da li je tvoja sadašnja sudbina povezana s događajima i djelima tvog prošlog života? Zar ne bi moglo biti da neka sudbina iz prošlog života sada traži svoje izjednačenje"? — "Što, vjerujete li sa smo već bili na Zemlji"? — "Što ja vjerujem nije bitno. Morali bi zajedno pokušati osvjetliti sadašnji slučaj. Iskreni ljudi su držali da je reinkarnacija moguća, čak i izvjesna. Pod takvom pretpostavkom kako bi mi trebali razmišljati o životu"?

Kada danas mislim kolike sam sate proveo u kojima sam razmišljao o sudbini na sličan način skupa s drugim ljudima — nikada dogmatski, uvijek hipotetski; nikada fantazirajući, uvijek etički — onda jasno ostaje u mom sjećanju kako su se nježno otvorila vrata višem razumijevanju sudbine, višem nagađanju o tome. Došla je utjeha, utjeha kakva dolazi iz živog nagađanja o mudrom vladanju, čije tajne čovjek može mnoge uhvatiti da zasvijetlucaju ako se mirno osvrne na vlastiti prošli život. Put do razumijevanja je bio otvoren; i čovjek osjeća kao da ga se uzelo ozbiljno kao čovjeka današnjice, jer njegova želja da shvati nije obeshrabrena, već podržana i pažljivo vođena.

Dobro znam koje se primjedbe mogu staviti. Ljudi koji su skloni etičkom religijskom gledanju će reći, "U proučavanju sudbine ne bi se trebali pitati zašto"? već problem pokušati riješiti pitajući, u koju svrhu? Pitanje zašto? vodi u neizvjesnost; pitanje u koju svrhu? vodi duž konkretnog puta i iz naše potrebe nam pokazuje barem prve korake. A pitanje zašto? je osvjetljeno tek kada je odgovoreno na pitanje u koju svrhu. Zasiurno, može se tako govoriti. Godinama ja sam nisam znao ni jedan drugi odgovor. A u mnogim slučajevima to bi bio ispravan odgovor. Ali neki poseban slučaj može otkriti da u takvom odgovoru govori prisilna rezignacija, da kroz takav odgovor živa potreba čovjeka, posebno današnjeg čovjeka, može biti samo potisnuta.

Majka ima neizlječivo mentalno bolesno dijete. Što joj se može reći? Najbolje što se može reći s religijskog stajališta sadržano je u sljedećoj liniji misli: Ako ne bi bilo sudbina koje su potpuno mračne i beznadne, čovjek ne bi mogao razviti najdublje povjerenje u božansko upravljanje njegovim životom. Oni utisci života kojima prima svjetlo odozgo, trebaju ga ojačati za one u kojima ga u početku okružuje samo tama. Tako je čovjek isproban i iskušan. Tako njegovo jedinstvo s Bogom postaje savršeno i bezuvjetno. A opet, ukoliko ne bi bilo onih koji nam nikada ne mogu zahvaliti za ono što smo za njih učinili, jer su im umovi posve pomračeni, tada naša ljubav za ljude ne bi mogla postići najčišću nesebičnost, savršenu veličinu. Može se toplo i učinkovito govoriti o tome. Tako su govorili najbolji od onih koji su imali "iscjeljenje duše" u prošlosti. Ali zar se ne osjeća nehumanost, koja inficira utjehu? Iz njene ljubavi, majka će postaviti očajničko pitanje, 'Ali što će biti s mojim djetetom? Zar je tako da moje dijete mora patiti takvu sudbinu tako da ja mogu učiti, tako da ja mogu biti iskušana. Može li čovjek ili Bog dopustiti da ljudsko biće postane sredstvo s ciljem dobra za drugu osobu?

Zatim će pastor morati reći još ovo "Pokušat ćemo osvjetliti tu mračnu sudbinu sa točke gdje sami stojimo, s učinkom koji ima na nas: i počevši s time, pokušati ćemo steći uvjerenje da će biti rasvijetljeno također u točki gdje sada ne stojimo". Ali ako pastor ima srce, neće pustiti da svi putovi završe u velikoj neshvatljivosti, već će se osjećati prinuđen da upali barem sićušnu svijeću nade, s nekim "Možda"!

Kada sam ja bio u takvoj situaciji, saznao sam jednog dana da su istraživanja Rudolfa Steinera pokazala da su visoko nadareni filantropi ponekad mentalno hendikepirani u njihovim ranijim životima. Kada je njihova sudbina bila takva bili su potpuno prepušteni na brižnu pomoć onih oko njih. S druge strane, ta pomoć je možda direktno prodrila u njihove umove, bez da je presretana i analizirana od njihovog razumijevanja. Iskustvo takvog života može doista biti promijenjeno u duboki, instinktivni genij za ljubav za čovječanstvo.

Ne mogu opisati utisak koji je to izvješće napravilo na mene. Sada sam postao svjestan koliko je mnogo netko iznutra tražio ovakva rješenja, ovakve mogućnosti rješenja; koliko je mnogo netko očekivao da ih primi iz višeg svijeta nakon smrti. To je prošlo preko moje duše kao moćni uzorak otkrivenja koja čovjeka čekaju nakon smrti. Zasigurno s ovakvom informacijom mora se ići pažljivo. Čovjek sa svojim prljavim rukama može sve zaprljati. I zaprljao je sve što mu je bilo dano. Ali kada kasnije, u razgovoru s majkom, netko pažljivo podigne zavjesu koja krije te mogućnosti, tada je znao zašto mu je takav uvid bio dan.

Ono što su ranije generacije rekle o tuzi ne gubi svoju vrijednost. Jer "povjerenje" također tamo ostaje široka oblast; novo kraljevstvo također joj je otvoreno. Ali novi Prijatelj ulazi u čovjekov život i takav koji će apelirati na današnjeg čovjeka koji će imati udjela u događajima svijeta slobodnije i svjesnije, i također će živjeti svoj vlastiti život slobodnije i svjesnije. Nije to bezobrazluk i ljubopitljivi duh ono što ga tjera na to, već probuđena moć mišljenja i ojačana svijest o slobodi. Najjalovija površna osoba može reći "Kako sam ovo zaslužio?" ali to pitanje također može biti pitano od ega koji bi se rado ujedinio s višim egom, koji osjeća u svojoj sudbini da se može ujediniti s tim egom samo ako je u njemu našao duboku moralnost; koji želi oblikovati vlastitu sudbinu iz svog uvida u takav viši ego.

Ali da li smo sada riješili pitanje sudbine? Je li sada samo gurnuto još dalje? Kako je došlo do toga da su u ranijim životima ljudi morali nositi drugačije sudbine, hrvati se na različitim stupnjevima, izdržati različita iskušenja? Iskustvo uči da, praktično čovjek u masi ne osjeća potrebu da sve više propituje unatrag, kao što oni koji postavljaju teoretske probleme misle da osjeća. Za njega je dovoljno vidjeti neku daljinu na njegovom putu, i unatrag i prema naprijed, i od toga protegnuti cijeli njegov put do božanstva. Mnoštvo tajni ostaje. Ništa nije više djetinjasto nego prigovarati oštromnom čovjeku s razornom "tajnovitošću". Svijet oko nas ima obilje tajni koje bi mogli mirno "uništavati" par milijuna godina, i zatim stati, još uvijek propitujući prvobitnu tajnu. Jednako je naivno kao i reći mu samo da "problem samo gura dalje natrag". U oblasti fizike zahvalni smo svakom koji može gurnuti problem samo malo dalje, i više se ni ne očekuje od jednog ljudskog života. Ali kroz znanje o reinkarnaciji, napravljen je vrlo značajan korak naprijed u rješavanju pitanja čovjeka i njegove sudbine.

Ibsenove drame pokazuju kako je moderno čovječanstvo doseglo to pitanje. A doktrina o nasljeđivanju neizmjereno povećava njegovo breme. Čovječanstvo će se slomiti, ne pod težinom doktrine o reinkarnaciji, već pod težinom doktrine o nasljeđivanju, ukoliko joj nije dodana doktrina o reinkarnaciji. Misao o nasljeđivanju vodi čovjeka u suicid, misao o reinkarnaciji vodi ga do uskrsnuća. Ona čovjeku daje novu snagu da kaže 'Da' njegovoj sudbini, i novu snagu da joj kaže 'Ne'. Da, jer je shvaća, Ne, jer vidi mogućnost oslobađanja. Rudolf Steiner je pokazao kako kod mnogih vrsta bolesti učinci perversnosti duše u bivšem životu nastavljaju djelovati, i kako, također, u tim bolestima tjelesno stanje pomaže nasuprot nedostajanja karaktera. Čovjek budućnosti će biti u stanju u velikom stilu voditi borbu s njegovom sudbinom. Vidjeti će da je njegova sudbina veća od života. Moći će svoju glavu podignuti iznad oblaka koji su na ivici njegove sudbine. Iz višeg ega, moći će uklopiti ovaj jedan život i veći plan za život. On će otkupiteljski izdržati tešku kob sve do njenog kraja, i podignuti značenje te kobi na višu stazu kroz stoljeća. To što trpi više neće biti "kismet", odnosno njegov "udio" u dodijeljenoj mu sudbini, ne više "sudba", odnosno predodređeni dekret Boga ono što je ispunjeno u njemu. Radije će pričati s njegovim "anđelom", i dok govori s anđelom njegov viši ego govori unutar njega. I dok kaže "da" sudbini, njegov viši ego ulazi u njega i uzima svoje trajno prebivalište s njime. Svi ljudi osjećaju ruku "kismet", mnogi osjećaju ruku "sudbe". Malo ih gleda u lice sudbine i u njoj vide lice božanskog duha, koji male sudbine života spaja u veliku cjelinu izvan vremena i prostora. Ponekad, zaista, kada gledamo našu sudbinu s čistijim i slobodnijim pogledom, osjećamo da mi sami sebe ne bi disciplinirali ni na koji drugi način. U takvim trenucima na naše živote gledamo kroz oči našeg anđela. Da tako pogledamo naš život pomogla nam je ideja o reinkarnaciji, koja nas iznutra podiže izvan individualnog života. Kao što je Nietzsche jednom, na znameniti 1 siječanj 1883, poželio za sebe da ima "ljubav sudbine" (amor fati), i zavjetovao se: "Jednog dana ću ja biti onaj koji sudbini kaže Da" — tada je njegov duh gledao unaprijed znajući za te visine. Ali njegova težnja je zahvatila nešto što leži izvan njegovog poznavanja; i tako je opet uronio dolje u vječno "Ne". Ljubav za sudbinu se stječe proporcionalno tome koliko postajemo sjedinjeni s egom, što nas vodi kroz jedan život do drugog života, prema tome kako ga koristimo sve više kako treba. Ljubav za sudbinu je, moguća, ako je to u isto vrijeme ljubav za nečije vlastito više ja. Indijac je tražio povezivanje s njegovom sudbinom; Grk je težio za oslobođenjem od sudbine; kršćanin je stremio da se pomiri sa svojom sudbinom. Ali takvo mirenje može postati ljubav koja zna, i toliki su došli do njene prave vrijednosti. Kada svjetlo mudrosti duha koje nas vodi jednom zasja u našoj zemaljskoj svijesti, tada počinjemo osjećati kao da se moramo radovati našoj sudbini.

Do sada smo našu pažnju usmjerili da shvatimo našu sudbu kako iz prošlosti djeluje na našu sadašnjost. Ali misao o reinkarnaciji dobiva — ako aktivno zahvati čovjekovo biće i ne pokrene ga samo kao problem misli — posebno značenje za njegovu budućnost, njegov zadatak, njegova stremljenja.

Onda će vidjeti koliko je neznatan bio impuls za osobne težnje, koji je došao od kršćanstva sve do sada, i stoga koliko mnogo sile i snage volje leži neiskorišteno u čovječanstvu.

Katolicizam ima svoja stremljenja za svetošću, ali to je odjeveno u ruho zasluge. Ona zadržavaju svoj karakter ispunjenja zakona ili zapovijedi. Nedostaje mu uvida u organizam ljudske evolucije koji mora korak po korak biti usavršen u slobodi, i proteže se izvan ovog jednog života. To još više nedostaje u protestantizmu, koji se sve više privija uz "sekularnu etiku". Ali sama ta etika je na točki kolapsa jer je izgubila svoje metafizičko zaleđe; i stoga tu ostaje samo pitanje korisnosti, sreće, običaja. Nema sigurnog gledišta koje može voditi do usavršavanja čovječanstva. Stoga u cijelom kulturalnom svijetu protestantizma u prvom planu stoji vrsta profesionalnog morala. Čovjek se mora dokazati zahtjevima života; a religija, gdje još nalazi povjerenje, za to daje snagu. Nakon smrti, u zalih su čudesne transformacije za sve kao i za pojedinca. Ovakva razmatranja su još uvijek aktivna čak i među onima koji su se oslobodili dogmi crkve, ali nema jačeg motiva koji još postoji za težnje prema osobnom usavršavanju. Takvim idejama o životu iza, ovo stremljenje je osakaćeno i rezultat je da svi pozivi na "autotrening", koji se javljaju nesvjesno i instinktivno iz volje doba, čovjeku dolaze u obliku materijalističkog egoizma, t.j., kao Coueism (autosugestija, nap.pr.), ili yogi metode američkih biznismena.

S obzirom na ove činjenice, ideja o reinkarnaciji ima vrlo veliki značaj za čovječanstvo. A također sve općenite nade u "razvoj nakon smrti", koje se pojavljuju tu i tamo nisu važne u usporedbi s ovom snagom koja leži u jasnom i detaljnom izvješću o ljudskoj evoluciji — čak i ako se netko ne može potpuno, iz osobnog uvjerenja, složiti sa svim njenim detaljima.

Čovjek koji živi u svjetlu ideje o reinkarnaciji, zna da sve njegove težnje, da čak i njegovo najtajnije htijenje, ima punu vrijednost stvarnosti, koja se razrješava u cijelom kozmosu. On zna da je ova najtajnija težnja važna, ne samo jer će nakon smrti "sve biti otvoreno", već jer će značenje koje takva težnja ima za budućnost, za njegovu vlastitu kao i za budućnost svijeta, biti jasno pokazana.

Mi ne podučavamo sebične težnje nakon usavršavanja nečijeg vlastitog ja. Samo nerazumijevanje, namjerno ili nesvjesno, tako može izobličiti naše gledište. Egoizam u njegovom stremljenju za savršenstvom bi — prema duhovnoj vezi u kojoj se doktrina o reinkarnaciji javlja u antropozofiji — vodio čovjeka u luciferijanizam, i na najopasniji način, gurnuo po strani od božanske želje napretka svijeta. Stremiti za savršenstvom može biti bezopasno, i čin bezopasan samo kada proizlazi iz slobodnog uvida u božansku volju, kada se sastoji u smjernom primanju božanske snage na pomoć, i kada se hoće dopustiti toj moći da dođe do pune aktivnosti kada joj je cilj iznjedruti onog tko će biti suradnik, što je moguće osposobljeniji; u božanskom upravljanju

svijetom. Samo kada je provođena u ovom smislu, težnja za savršenstvom je na pravom putu za antropozofske ideje. Svako drugo predstavljanje toga je nerazumijevanje ako ne i nešto gore, i svaka druga metoda vodi na stranputicu, vodi u kvarenje. Stoga je duhovno zdanje antropozofije izgrađeno, ne na smjernicama za samousavršavanje, već na svijetlu koje baca na nečiji pogled na svijet, iz kojeg sam pojedinac mora izvući impuls za težnje za uvidom i slobodom.

Ne može se opisati zdrav osjećaj uklapanja u cijeli kozmos, kojeg čovjek ima kada jednom pusti takve misli u svoj um. On se ne trudi zbog rezultata, niti za vlastitu dobrobit, niti za osobnu svetost, on gradi čovjeka budućnosti, on gradi budući svijet. Slobodna volja se ujedinila, dala je sebe višoj volji koja stremlje dalekom cilju svijeta. Čak i najmanji korak koji uspijemo poduzeti u našoj meditaciji izgleda povezan s velikim duhovnim pitanjima. A onaj tko učini bilo što suprotno božanskim moćima, ili čak teži cilju bez njih, nije proklet u srednjovjekovnom smislu, već isključen iz božanski željene evolucije svijeta. Htjeti s njima i za njih naš je zadatak. Ako ne radimo ništa, samo odgađamo ono što se mora dogoditi ako želimo postati ljudi budućnosti, i sebi stvaramo nove poteškoće. Ne neumorno i ne jednakim krakom, čovjek napreduje na putu do savršenstva; ali božanske moći uvijek ga prime na srce, kao što majka uzima dijete, kada god pokuša hodati. Opet je pušteno, s novom snagom i zadacima, i uvijek s istom zaštitom. Ono što čovjek postiže, ne u punom vidokrugu drugih, već u najtajnijim odajama srca, nosi plod u oblasti duha, za njega i cijeli svijet. Ali odlučna pomoć za ljude je božansko djelo Krista. Ipak čovjek ne može biti pošteđen dužnosti mijenjanja Kristove pomoći u njegovu vlastitu slobodnu volju. Učinak takve ideje može se osjećati samo kao dobar u najvišem i najduhovnijem smislu.

* * *

Svjetlo misli o reinkarnaciji okrenimo posebno na dvije sfere, u kojima čovječanstvo danas pokazuje svoju bespomoćnost, na samoubojstvo i pitanje seksa.

Svatko kome reinkarnacija izgleda vjerojatna ili čak jedino moguća, percipirati će da nema veće samoobmane nego da čovjek vjeruje da može "staviti točku" na svoj život. Rudolf Steiner je detaljno opisao, iz duhovne percepcije, kako takve duše nakon smrti pate zbog želje tijela koje im nije potpuno poslužilo; kako pate znajući da su napravili grešku u sudbini koju sada moraju ispraviti; znajući da su se samo odšuljali od ispita koji su im bili dodijeljeni, i koje još uvijek moraju pokušati. Ovo nije vanjsko ili interno proklinjanje samoubojstva; već agonija duše, čija potreba i stvarnost su osvijetljeni pred nama.

Karl Hauptman je esencijalnu prirodu suicida vidio da leži u ovome, da jedna stvar u čovjeku uništava druge stvari koje su u njemu. Ali od kakve je koristi kada dvoje koji su ujedinjeni u braku i ne podnose se, kažu jedno

drugom, "Nema koristi, moramo zajedno ići u drugu sobu; samo tako može sve opet biti u redu"! Počiniti suicid je isto toliko pametno — recimo da se drugi složi da se ide — jednako je smisleno kao što bi bilo i ovo rješenje. To je promjena mjesta; sve drugo ostaje. Da, mnoge stvari postaju gore kroz nasilnu promjenu scene.

Činjenica da suicid prijeti da podigne glavu, pokazuje, kao i nekoliko drugih činjenica, da su stare moralne veze u čovječanstvu popustile, da su nove moralne sile nužne ako će ljudi uzeti mjesto njihove zemaljske aktivnosti, nezavisno od toga koliko im je prihvatljiva, u punoj iskrenosti, a ne koliko im ga je ugodno uzeti. Stare crkvene ideje, izgubile su i svoj strah i snagu prinude. Možemo li u ideji o reinkarnaciji vidjeti pomoć koja nam je poslana u pravo vrijeme? Ona čovjeku neće dati odvratnost za suicid, samo jer je zabranjen od religije i nepoželjan moralnosti; već će mu omogućiti da vidi kako se svijet uklapa u tijek božanskog poretka, i tako on sam može formirati svoje rješenje, u slobodi i spoznaji.

Ako bi "liga protiv suicida" bila formirana da mobilizira i koncentrira sve snage koje su protiv suicida, to bi malo pomoglo, ako čovječanstvo ne bi imalo novu snagu razumijevanja. Prema doktrini o reinkarnaciji suicid je najbeskorisniji i najnerazumniji čin kojeg čovjek može napraviti.

Drugo pitanje s kojim je suočeno čovječanstvo naših dana je problem seksa. U etičkim zapovijedima i običajima prošlosti, obraća nam se oblik autoriteta, koji se ne obraća modernom čovjeku. Što njega briga što su drugi ljudi napravili, ili kako on sam šteti ili pomaže društvu? Ako pita zašto, u odgovoru želi sasvim drugi razlog. Stari moral je otišao, čovječanstvo konačno gubi Mojsija: čak i Mojsija koji još živi u crkvama kao moralni kodeks. Ne treba biti kukajući fanatik niti Filistejac ako se s anksioznošću gleda na budućnost čovječanstva. Mlada žena je nedavno rekla: "Tijelo i njegova sposobnost za uživanje jedina je stvar koju imamo". Prema čemu napredujemo? Prema "novom moralu" za koji se polaže pravo na riječi "istina" i "sloboda"? Prema izopačenosti? Prema povratku starog morala?

Što doktrina o reinkarnaciji ima za reći na sve ovo? Ona ne postavlja nove zapovijedi, ona prenosi važne činjenice. Prava staza čovječanstva vodi prema duhu, i svaki korak naprijed na tom putu vezan je sa samodisciplinom. Ako se netko preda vodstvu njegovih tjelesnih žudnji, vraća sebe natrag u svom razvoju kao duhovno biće. U svijet postavlja čin, koji nastavlja djelovati i na njega i na druge. A svu štetu koju je počinio, mora jednog dana nadoknaditi: više to ne može izbjeći. Njegovo vlastito biće i djela uvijek su od važnosti za svijet. Neka vidi ono za što može biti odgovoran! "Njegova djela ga slijede".

Ovo nema nikakve veze s asketskim gušenjem seksualnosti; premda će u tijeku ljudskog razvoja doći čas kada će seksualnost biti odložena. Sada se bavimo praksom životnih snaga čovječanstva tako da one mogu koristiti duhovnom cilju čovječanstva. Što prije čovjek dođe do te prakse i što više u njoj

postigne, bolje za njega. Neovladane žudnje mijenjaju se nakon smrti u zemlji duha u gorući plamen, i oni, čiji je lutajući ego bio gurnut dolje na niži nivo kroz naša djela, također dolaze i od nas zahtijevaju svoja prava. Ne smijemo uvrijediti dignitet duha. Za čovjeka, ako vidi istinu, tamo ostaje samo, kao što je Platon rekao, let u dobro.

Stanje tranzicije u kojem se čovječanstvo nalazi danas ne može se baš jasno prepoznati. Novi duhovni zakoni mijenjaju bivši moralni zakon. Čovjek više ne djeluje kako bi trebao, već kako vidi da je podobno. Više ne sluša božansku volju koju potpuno ne razumije; on percipira božanski svijet koji dovoljno jasno govori za sebe. To više nisu tabele duhovnih zakona, već duhovne činjenice koje se pojavljuju pred njime i obraćaju mu se. Može li se potpuno percipirati potpuno različita priroda ove nove stvari? Može li je netko prepoznati kao božansko djelo izgovoreno dobu uvida i slobode?

Nietzsche, koji je osjećao ranije i dublje unutarnje stanje čovječanstva u dobu kulture, pisao je, kao što je dobro poznato, da ako bi se religijska vjera smanjila, onda bi čovjek naučio da sebe shvaća kao odbjeglog i nebitnog; ali time i nužno postao slab; više ne bi prakticirao nastojanje i izdržljivost; želio bi trenutno uživanje, ne bi više imao osnova za iščekivanje: napravio bi život lagodnim. Nietzscheov duh je anksiozno tražio "novi utjecaj". Tražio ga je gotovo na pravom mjestu, ako je nastojao uspostaviti doktrinu "vječnog povratka jednakosti", kao novu percepciju istine za čovječanstvo, tako da se čovječanstvu može dati unutarnja potpora, njegova napola vidovita duša se približila, veoma približila istini. Ali "vječni povratak jednakosti" ubija nadu, i osakaćuje snagu. Reinkarnacija budi nadu i uvećava snagu. Da je, umjesto doktrine "povratka jednakosti" Nietzsche našao onu od reinkarnacije onda se dvije njegove doktrine, povratka i nadčovjeka, ne bi raspale, već bi se uklapale jedna u drugu. Reinkarnacija neposredno vodi u službu nadčovjeku, ali ne samo nadčovjeku koji dolazi poslije nas, već također i nadčovjeku u nama.

Postoje promjene, naravno, ali one nisu od onih koje nas lišavaju našeg razvoja, niti one u kojima bi trebali izgubiti sebe. Baš kao što sami sebe nosimo u našem razvoju, tako s nama nosimo također i naše nedostatke. Ne možemo ih odrezati, kao našu kosu ili nokte. Oni se mogu promijeniti u vrline, ali samo kroz razvoj. Život nakon smrti je krajnje različit od našeg sadašnjeg života, ali upravo zbog toga, moramo ostati svoji, čak i ako želimo samo sebe prepoznati.

I tako, kada gledamo u pozadinu svijeta, mi gledamo u plemenito lice. U dubokom dijelu svijeta nije prirodni zakon, već moralni zakon. Moralnost svijeta je temelj na kojem svi mi živimo. Svijet postaje moral, a moralnost postaje velika. Povijest svijeta je tribunal koji prosuđuje svijet. To je svijet koji je Kant tražio, i zamišljao da je takav nakon smrti. Nije ga mogao naći u vanjskom svijetu gdje dobro ide sa zlom i loše s dobrim, i stoga je zahtijevao kompenzaciju u svijetu iza, i iz razloga te kompenzacije zahtijevao je svijet iza. Ali to nije bila stvar "nakon ovoga", već "iza ovoga". Postojalo je naravno u

njegovo vrijeme "iza", ležeći iza iskustva tog vremena; ali to ne leži u promjeni mjesta, već u dubljem uvidu. A kada je, u odgovoru Kantu, Ludwig Feuerbach upitao: "Ali tko nam kaže da univerzum zaista odgovara na naše zahtjeve i želje?" pola stoljeća kasnije odgovor je došao iz pozadine samog svijeta. Od tada nadalje, čovjek kada gleda u dubine univerzuma, on zuri u lice svetog kozmičkog morala.

Prema tome imamo novog Mojsiju? Da! danas ljudi na doktrinu o reinkarnaciji još uvijek previše gledaju s očima Mojsija. Jer u drevnoj Indiji, također, bilo je vrijeme Mojsija, kada su ljudi na reinkarnaciju gledali kao na zakon koji je postavio tegobne zahtjeve; i ta ideja je još uvijek aktivna među nama. Kada je Mojsije zapovjedio "Tko god prolje čovjekovu krv, njegovu će krv čovjek proliti", on je zaista čitao u knjigu kozmičkog morala; on je obučavao ljude ideji o tome, ali je kozmički zakon pretvorio u zemaljsku zapovijed, i tako je oblikovao kozmički moral, ali na previše malom obrascu. To je bilo dobro, ali prekratko. On nije vidio, nije mogao vidjeti konačnu istinu, da je taj kozmički moral u svom najdubljem obliku samo kozmičko božanstvo. Jer božanstvo nije ono što me čini zadovoljnim, već ono što me osposobljava — što me osposobljava za ono što je najveće, i tako me obučava za najveću od svih radosti, da imam udjela u samom božanskom životu. "Milost" je biti vođen prema gore. "Milost" je da bude dopušteno napraviti nadoknadu. "Milost" je urastati u jedinstvo s moralom svijeta. Unutar svijeta je srce koje kuca za nas. To srce suosjeća s najvišim što je u nama, s onim što teži da u nama evoluiru, i iz njega, ono je što najviše utječe u nas. Ono vlastitu prirodu utiskuje na nas, i na nas gleda sa svih strana, i tako budi našu najbolju prirodu. Samo u svijetu u kojem veći ego živi, kojeg čovjek može prepoznati kao krajnju želju njegovog života, samo u takvom svijetu čovjek se može osjećati kao kod kuće. Lice Mojsija, izgubljeno je u zraci svjetla koje struji iz dubina: i iz najvećih dubina kozmosa, Otac svijeta gleda na nas kroz lice Krista.

Do sada smo gledali čovjeka više u njemu samom. Sada ćemo pogledati s njime vani na zajednicu ljudi. Kako je njegov odnos prema drugima promijenjen?

U njegovom čuvenom zvjezdanom aforizmu, Friedrich Nietzsche osjeća da je do njegovog prijateljstva s Richardom Wagnerom došlo iz nebeskog svoda. Dvije zvijezde su privučene jedna drugoj iz kozmičkih prostora, pozdravljaju jedna drugu dok prolaze, i žurno odlaze ponovno u kozmički prostor. U ovom izvrsnom primjeru Nietzsche je shvatio što svaki susret dvoje ljudi, čak i najskriveniji susret, stvarno jest. Zvijezde pozdravljaju jedna drugu u prolazu. Prema antropozofskoj percepciji točno je, kao što kaže stara tradicija, da svaki čovjek ima svoju zvijezdu na nebesima, i da je on njen zemaljski izraz. Svaki čovjek zvijezda — da, svaki čovjek zvjezdana nebesa. Ako bi netko mogao čitati u čovjekovu najdublju prirodu i sudbinu, pred sobom bi imao konstelaciju zvijezda. Snage koje su djelatne u njegovom životu mogu se zapisati u jeziku zvijezda. Astrologija danas sve više potiskuje sebe u duhovni život

čovječanstva; ali to više dolazi iz drevnog iskustva nego iz uvida, i prijeti joj kalemljenje materijalizma našeg doba. Kada se percipira u većoj duhovnoj zajednici antropozofije, kako, nakon smrti, čovjek prolazi kroz svijet zvijezda, i tamo je iskušán — od unutarnjih realiteta koji odgovaraju vanjskim zvijezdama — onda će i astrologija, također, gledati dolje na čovječanstvo sa svom veličinom njene moćne koncepcije kozmosa.

Da li je beznačajno mogu li na čovjeka gledati na ovaj način? Ljudi finijih interesa osjećaju u svakoj konverzaciji da moraju znati da li je druga osoba biće koje je izniknulo ni iz čega, koje zatim opada, i kada umre, onda je mrtvo; ili je ta osoba biće na kojem radi vječnost, da ga izgradi. U potonjem slučaju čak i svako skretanje razgovora postaje drugačije. Uobičajeni razgovori ljudi samo zagolicaju dušu dok prolaze, nisu dostojni ljudskog bića, a to da ljudi ne osjećaju tragediju te neadekvatnosti još je dublje tragično. Općenita nada u besmrtnost više ne koristi. Ono što je jednom živjelo kao nejasan osjećaj u čovjeku, i zatim postupno nestalo, vraća nam se kao znanje iz kozmičkih prostora. Ono što je jednom kao dogma tješilo ljude, sada traži da se utemelji kao kozmička istina.

Brak? Gdje je to više od ljubavne afere zavezane u matičnom uredu, ili poslovne transakcije, tamo su dvije duše nastale u istom periodu vremena, da nađu jedna drugu. Mit o Erosu, kako Platon kazuje u njegovom Simpoziju, je točan, jedino što je više individualno točan, vjerniji činjenicama nego je to čovjek mogao shvatiti u vrijeme Platona. Nije to da čovjek traži ženu, već taj čovjek traži tu ženu. I zajedništvo života, pripremljeno u višim svjetovima, ostvareno je na Zemlji. Brakovi su napravljeni na nebesima.

A razvodi? Nekada su ljudi zaista proživjeli do kraja njihovu sudbinu zajedno, ali jao njima ako su prebrzo prerezali čvor koji su trebali olabaviti. Sudbina uistinu za njih ne trpi čekanje, i naći će ih opet. Takvi ljudi će tražiti jedno drugo, dok se ne sretnu, i dovedu do kraja ono što su prekinuli.

Prava istina koja je u braku neizbježno dolazi na svjetlo kroz smrt. Odjednom će dvoje ljudi, koji su možda do kraja održavali laž da su ujedinjeni u ljubavi, biti miljama razdvojeni. Drugi brakovi će se opet pojaviti iz dubine. Ako dva komada električnog uređaja koji su podešeni jedan na drugi mogu naći jedan drugi preko cijele kugle, mnogo više to mogu dvije ljudske duše koje su u harmoniji. Reinkarnacija ne uči o nedjeljivosti braka, već o dubokoj kozmičkoj ozbiljnosti braka.

Kada je nakon smrti njegove žene Carlyle u njenom dnevniku našao opis tuge njenog života s njegove strane, uzviknuo je: "Ako bi imao samo pet minuta da joj kažemo koliko sam je volio"! Dublja koncepcija daljnjeg života, i reinkarnacije, mogla bi odgovoriti: "Ne trebaš to željeti, imaš ju sada, i možeš joj reći, i ona te može čuti. Ali tvoja će želja također biti ispunjena; imati ćeš je ponovno, i reći ćeš joj, i ona će čuti". Reinkarnacija je milost.

Baš kao što čovječanstvo sada traži nove osnove za brak, također traži i da odnos roditelja i djece postavi na novu osnovu. Ovo "stoljeće djece" je pokazalo da se djecu ne smije gledati kao manje odrasle. Ali raspoloženje koje je sazrelo je ono koje poziva na dublji uvid. Naša djeca nisu bačena u našu kuću slučajno. Ona su nas tražila, dok smo mi tražili njih. Možda su bili nemarni u izboru roditelja kada su došli živjeti s nama; ali u svakom slučaju s njima su donijeli veliki teret sudbine. Oni sežu natrag koliko i mi u povijest čovječanstva, i možda su, sjedili do nogu mudrijih učitelja. Oni sa sobom donose teret koji im je položen od njihovih zvijezda, i on im je donio životne zadatke koji leže desetke godina dalje od naših. Poduka koju im dajemo može samo biti pomoć za razvoj. Mi ne možemo odlučiti o njihovu razvoju; možemo ga samo gledati. Njihov ego u sebi nosi vlastitu misiju, a mi smo prijatelji njihove sudbine; sav naš ponos kao odraslih mora biti ostavljen po strani.

Luther nam kaže da je njegov učitelj uvijek skidao šešir kada je ulazio u učionicu. "Može biti gradonačelnik, ili savjetnik, ili liječnik među mojim učenicima". S tim riječima se pokazao kao pravi učitelj. Tim osjećajem je živio u istini koja je mnogo točnija nego je mogao tada znati.

* * *

Od ovog se okrećemo sferi u kojoj su danas velike borbe i grčenja — socijalnom pitanju. Kakav bi oblike te borbe imale u dušama koje su ispunjene mislima o reinkarnaciji? Epictetus, rimski rob, kazuje nam u kakvom je stanju uma izdržao usud roba. "Dok živimo", on kaže, "netko mora igrati ulogu kralja, a drugi prosjaka, ali nakon smrti pitati će nas, kao što pitaju glumce, ne 'koju ulogu si igrao?' već, 'kako si igrao svoju ulogu?'". U ovim riječima još sjaji večernje rumenilo iz mudrosti misterija. Ipak ovakve priče mogu pobuditi osjećaj — da je, doktrina o reinkarnaciji samo novo sredstvo držanja potlačenih klasa mirnima, novi način ukazivanja na "božanski dodijeljen položaj zavisnosti". Ali ono što je ovdje važno je razlika između ega koji je prikazan, i ega koji daje prikaz. Ako rob živi u raspoloženju Epictetusa, može se osjećati jednak kralju, i, zaista, duhovno istraživanje pokazuje da svatko tko tlači klasu ili ljude, da će najvjerojatnije biti ponovno rođen upravo kao jedan od tih ljudi. Ako se ne mogu postaviti na mjesto drugog, biti ću na njegovom mjestu; nakon smrti, sam ću vidjeti da je to u mom interesu da budem na njegovom mjestu, jer na njegovom mjestu mogu naučiti najviše, i najbolje se mogu iskupiti. Nakon smrti naše želje su promijenjene. Žena koja bezosjećajno šikanira sluškinju raznim raspoloženjima, iz dana u dan povećava vjerojatnost da će u sljedećem životu nositi odjeću sluškinje. Kroz povećanu osjetljivost povučeni smo na mjesto gdje mislimo da naš život može biti obogaćen.

U prošlosti je s utjehom kazano da smrt sve ljude čini jednakima. Taj osjećaj, koji je odumro u umovima ljudi, sada nam se vraća kao zreliji uvid. Mi ljudi zajedno lutamo kroz našu egzistenciju tisućama godina. Vjerojatno čovjeka koji stoji preda mnogom susrećem, ne po prvi puta, vjerojatno ne i

zadnji. Ono što on izvana nosi je maska. Njegova prava vrijednost može ga podići iznad mene, ne samo iznutra sada, već kasnije također i izvana. Kralj je kralj ovaj puta, prosjak je sada prosjak. Iz ovakvog uvida u život, ako u duši gori s punom snagom i toplinom, mora izrasti novi duboki ljudski osjećaj. Zar naše doba, upravo ovo doba socijalnih borbi, ne traži da čovječanstvo osjećaja bude iznova utemeljeno na uzvišenijim temeljima? Lako je propovijedati tu ljudskost; teško je uspostaviti; bez novog dubokog uvida ne može se održavati, još manje ponovno oživjeti. Svaki puta kada nekoga sretnemo, moramo gledati osobu, ego koji je pred nama, koji putuje kroz svoje inkarnacije. Svijet čeka na misao, na istinu koja će ponovno uspostaviti svoju ljudskost.

* * *

Netko može prigovoriti da je nova osnova potrebnija za naš odnos prema čovječanstvu i njegovom životu na Zemlji, nego za naš odnos prema pojedinom čovjeku. Zašto je tradicionalno kršćanstvo promašilo, kada je bilo suočeno sa socijalnim pitanjem? Zašto može propovijedati samo moral? Jer nije imala najveće misli o životu ljudskih bića na Zemlji, za njihov rad na Zemlji. Govorilo je samo o našoj dužnosti u našem zvanju, o zahvalnosti Bogu i o pomaganju drugima. Ali čovjek mora vidjeti pozitivno značenje njegovog zemaljskog rada ako će na njega prionuti najbolje što može. "Ostanite iskreni prema Zemlji moja braćo!" riječi su Nietzschea u osudi raspoloženja koji čovjeka odvraća od Zemlje. U njemu je govorila želja cijelog doba, dok je osjećao promašaj njegovih religijskih ideja, i tražio novo svjetlo za njegov zemaljski zadatak.

U svjetlu misli o reinkarnaciji naš rad na Zemlji izgleda sasvim nov. Nismo slučajno izbačeni valovima na obale ovog svijeta, da se držimo najbolje što možemo dok ne dođe brod da nas opet vodi kući. Mi smo ta zemaljska rasa, ujedinjena u našem zemaljskom domu dok on ne postane ruševina. Zajedno se moramo boriti za duh da od Zemlje dobijemo ono što samo od nje možemo dobiti. Nikakva božanska rasa to ne može bez čovjeka. Mi ne radimo samo za našu djecu, mi radimo za sebe; radimo za cijelu budućnost ljudske rase, koje smo članovi, kada na svjetlo dana iznesemo sve Zemljine mogućnosti, kada na Zemlju utisnemo njeno božansko značenje, značenje koje samo ljudi mogu pronaći. Ništa što se događa na Zemlji iz razloga života čovječanstva nije izgubljeno; događa se za nas, događa se također za budućnost samog duha. Tek kada smo usavršili Zemlju možemo se nadati da je napustimo, i potražiti "novu Zemlju". Tada će Zemlja, i čovjek također, postati duhovni; ali ona će postati duhovna — kao i čovjek — s rezultatom sveg rada napravljenog tijekom svih tisuća godina.

Tako naš pogled na čovječanstvo postaje sve širi i veći. Barijere padaju između ljudi kao i između klasa. Izvana su one srušene modernim tehnikama općenja, telegrafom i telefonom, radijem i kinematografom. Iznutra se lome kroz ideju o reinkarnaciji. Ako mi sami prolazimo kroz različite nacije, što je ostalo od nacionalnog fanatizma?

Onda je naša veza s vlastitom nacijom uništena doktrinom o reinkarnaciji? Zar nacija ne treba svu ljubav svojih ljudi, koji ne bi trebali od nje bježati, bilo kao kapital ili kao ideje? Zar mnogo prije ne bi trebali novu duhovnu osnovu za pravu ljubav za nečiju naciju tako da se možemo izdići iznad prirodnog plemenskog osjećaja, i iznad lažne rasne strasti? Ali ova misao opet dovodi misao o reinkarnaciji! "Moj narod" je zajednica moje sudbine u ovom zemaljskom životu. Duša naroda mumlja za novijom, dubljom osnovom za takvu zajednicu sudbine. Ja nisam sljepoćom prirodnog zakona bačen na ovo mjesto na Zemlji. Tražio sam ovu naciju, ne samo jer sam želio nešto naučiti u njoj, ne samo jer sam joj želio pomoći, već jer je sama moja duša povezana s njom — moja duša, a ne samo moje tijelo. Odreći se moje nacije i moje sudbine je odreći se sebe. Zasigurno sudbina mog naroda može biti oskudica; ipak zadatak tog naroda može biti duhovni. Ne smijem tražiti političku obmanu, već unutarnje značenje moje veze s mojom nacijom. Ovdje me moj zemaljski zadatak čeka, ovdje ga moram ispuniti. Misao o nečijoj rasi, puna je materijalizma; čini slijepim i arogantnim iz ponosa u nasljeđe, i arogantnim zbog porijekla; mijena ljude u predatore, koji trgaju jedni druge. Već se mogu čuti glasovi tih zvijeri, na primjer, u novoj knjizi Spenglera. Imamo kobnu potrebu za novim temeljem za savez naroda, savez koji nas u isto vrijeme ostavlja slobodnim kao ljude.

Jer misli čovječanstva sada idu izvan pojedinačnih nacija. Mi se odričemo esencijalne strane naše germanske prirode kada tu misao u nama pokušavamo ubiti. Isolde Kurz je u pjesmi jednom impresivno opisao kako Scipio, osvajač Kartage, nakon velikog uspjeha u njegovom životu, kuca na vrata raja. Očekuje da će veličina njegovih djela nužno dobiti priznanje. Ali misli snaga koje vode sudbine ljudi su više. Ono što je napravio bilo je nužno i veliko, ali mu nedostaje jedna stvar "Ti ne poznaješ osjećaje potlačene nacije; budi ponovno rođen kao Punski rob"! Što ako su pjesnici znali da su istraživanja Rudolfa Steinera pokazala da će čovjek koji nanese jad narodu, po svoj prilici, morati svoj sljedeći život živjeti upravo među tim narodom? Zamislimo da se među ljudima Versailles-a pojavio prorok i rekao im ovo, i da je uspio ne samo njihove umove potpuno u to uvjeriti, već također to učiniti dijelom njihovih najdubljih osjećaja. Anksioznost koju bi imali u pogledu njihove vlastite budućnosti, čak i ako ne bi odmah dobila oblik političkog djelovanja, može nam pokazati značaj koji ideja o reinkarnaciji može imati za budućnost čovječanstva. A to o čemu govorimo bile bi samo prve egoističke reakcije, ali još uvijek ne delikatno djelovanje duha.

Najveću dobrobit koju čovječanstvo može danas primiti bio bi duhovni pogled, koji bi uključio nacionalno — ne kažemo nacionalističko i nadnacionalno, niti kažemo internacionalno — i koji bi dao oboma, njihova pripadajuća prava. Ukoliko u čovječanstvu ne oživi duhovno gledište — to treba biti znanje samo nekolicine, a nagađanje mnogih — onda čovječanstvo ide prema novijim i opasnijim katastrofama, unatoč, ne, upravo zbog nacionalnog entuzijazma. Drevne misli kršćanstva i humanizma su danas ujedinjene s

novim znanjem. Svaka duša naroda ima svoju misiju. Ali ljudi na svom zemaljskom putu prolaze kroz narode. Baš kao što su djeca tražila njihove roditelje, tako je i čovjek tražio naciju koja mu može pomoći i kojoj on može pomoći. Time je, a ne s bilo kakvim naturalističkim jedinstvom supstance s nacijom, objašnjena naša ljubav za našu naciju. Samo se neduhovan čovjek može bojati da će oplemenjivanje stabla stablo lišiti njegove životne snage. To nije ljubav za našu naciju ako se ona izvuče iz bilo kojeg izvora osim iz duha. I svatko može vidjeti da su rasne teorije samo bespomoćna potraga za takvim duhovnim izvorom.

Nove oči moraju se otvoriti da se vidi ne samo vlastita nacija, već sve nacije. Drevna kršćanska ljubav za neprijatelja se ruši, a kršćanski krugovi su prvi koji je vuku dolje. Elementarni osjećaji su polirani kao kršćanski. "Ako kršćanstvo od mene zahtjeva ljubav za Francuza, odustajem od mog kršćanstva ovdje i sada"! Čuo sam ovakve riječi, koje su izgovorene od visoko obrazovane žene, s usana crkvene princeze. Ali kršćanska ljubav za neprijatelja ne mora samo biti oslobođena sve sentimentalnosti, već također podignuta iznad svega što je prirode zapovjedi, ili je jednostavno stvar osjećaja. "Jednostavna" objava da je Bog stvorio sve ljude, i da je Krist umro za sve ljude, nije više dovoljna. To se vidi ne samo općenito među čovječanstvom, već također i u evangeličkim crkvenim krugovima. Zajednica sudbine čovječanstva u svom jedinstvu i svojim pojedinim dijelovima, mora biti svježije percipirana. Mi živimo u naciji — mi prolazimo kroz naciju. Ispunjavam namjeru moje sudbine tek kada izvršim zadatak za moju naciju; a tek kada pogledam izvan moje nacije na čovječanstvo, shvaćam cilj Zemlje. Ne možemo se osloboditi tog dvostrukog stava u životu, i samo iz tog stava možemo izboriti spasenje za našu vlastitu naciju, a ipak ne samo za našu vlastitu naciju.

Staro gledište kršćanstva Zapada bilo je podložno nadvladavanju teškog naprezanja. Mase, sve više masa ljudi, dotječe kroz vrata rođenja, u postojanje. Što s njima? Problem je uvijek bio tu, ali mi ga nismo vidjeli; uvijek se možemo povući od njega u vlastito privatno boravište. Sada nas, međutim, takva pitanja okružuju kao visoke planine. Kuda svi ti ljudi teže? Narednik u vojsci je primijetio, "U raj u neće biti mjesta za sve te ljude koji se stalno rađaju na Zemlji". Idealist, izvježban u filozofiji, izražava se drugačije: "Da postoji Bog, još mogu vjerovati; ali da je pojedinac toliko vrijedan tom Bogu da on nastavlja nakon smrti, više ne mogu vjerovati". Pobožni kršćanin takva pitanja samo može s nadom dodijeliti nedokučivosti Boga, koja ne bi bila nedokučiva, da sva ova pitanja u njoj nisu našla svoje mjesto. Kod svih poteškoća on spominje svoje "pouzdanje u vjeru". Barem je pitanje, "Što će biti s ljudima koji nisu znali Krista u ovom životu?" bilo postavljeno u krugu prijatelja od jednog takvog kršćanina, samo da ga dodijeli nedokučivosti Boga. Zar ne vidimo da ta drevna mišljenja jednostavno više ne diraju čovječanstvo i njegove probleme?

A sada znanje o reinkarnaciji dolazi i kaže: "Obmanjuješ se kada misliš da se novi ljudi vječno pojavljuju iz ničega. Čovječanstvo je rasa ljudi, koji zajedno

streme iz tame u svjetlo. To je zatvoreno drugarstvo sa zajedničkom sudbinom. Postojalo je tisuće godina, i nastaviti će postojati još tisuće godina. Jedan, veliki narod — kakav smo mi, i dozvoljeno nam je da napustimo kraljevstvo božanske kreacije, i sada zajedno lutamo kroz pustinju". Onaj tko u sebi može oživjeti ovu misao, osjeća kao da je po prvi puta čovječanstvo u njemu postojalo. Ne smijemo prihvatiti kao ljudsko sve što "slučajem rođenja" nosi ljudsko lice. Ali iza ljudskog lica živi ljudski ego koji neumorno traži svoj put prema visinama čovječanstva. Gdjegod kuca ljudsko srce, tu živi član ove velike zajednice onih koji su ujedinjeni ljudskom sudbinom, kojima je Zemlja povjerena i koji su povjereni Zemlji. Naša vrijednost kao ljudi nije naša kroz ovo jedno rođenje, već je moramo nositi tisuće godina u našem egu — ne u našem tijelu — koliko god skrenuli od cilja čovječanstva.

Da, kada se osvrnemo na prošlost, Christian Morgenstern kaže: "Zašto uvijek govorimo o 'drevnim Indijcima i Egipćanima', zašto ne govorimo o '*konkretnim* drevnim Indijcima i Egipćanima'?" Sudbina prošlosti je također i naša sudbina; ona je unutar nas i čini da razumijemo. Novo svjetlo obasjalo je tisuće pitanja, ne samo pitanje pobožnih ljudi: "Što će biti s ljudima koji nisu upoznali Krista u ovom životu?" ali također i na sumnju mislioca: "Kakvo je značenje činjenice da u velikim katastrofama ljudi nestaju u tisućama?" Ovdje su, istraživanja Rudolfa Steinera bila jednako prosvjetljujuća. Šokom smrti posebne snage su probuđene u čovjeku. Zajedničkim svrgnućem, formirano je drugarstvo zajedničke sudbine, kojem može biti povjeren zajednički rad za budućnost. Providnost i predestinacija se daleko protežu u ovaj plan. Čak i beznadan rad stajanja cijeli dan pored strojeva, tužno robovanje mehanizmu koji postoji u današnjoj industriji, ima svoju važnost. Ljudi koji su danas tragično iznureni u statusu radnika, nose u sebi skriveno sjeme, i budućnost čovječanstva će jednog dana biti odlučno nošena od snaga koje su potajno oblikovane u takvim životima.

Nakon svega što je rečeno, ne može se misliti da je retorička fraza, već prije važan zaključak izveden iz našeg proučavanja života našeg vremena, ako zaključimo s ovim riječima: "Veliki je trenutak kada ideja o reinkarnaciji iznova ulazi u duhovni život Zapada. Nije to više planinska težina reinkarnacije, kakva je bila kada je tlačila Indiju, već svjetlo reinkarnacije osvjetljava sve sfere života".

Doktrina reinkarnacije, kakva se sada pojavljuje, primila je u sebe rezultate, evolucije zapadne kršćanske kulture; kulture Zapada, s mislima o evoluciji, u kojima reinkarnacija dolazi pred ljude, ne više kao beskrajno vraćanje, već kao vječni uspon; kršćanstva s njegovom porukom milosti, u kojoj se reinkarnacija javlja ljudima ne više s pogledom suca ljudi, već s pogledom učitelja, da, i više, s pogledom iskupitelja. Zdrav i sveti poredak svijeta — u kojem je ta kozmička dobrota kakva je otkrivena u Kristu — čovječanstvo pažljivo vodi prema gore. Doktrina o reinkarnaciji se u ovom obliku još nije pojavila u čovječanstvu, još

se čovječanstvu nije obratila s ovim glasom, još ga nikada nije pogledala s tim pogledom.

Unutarnja potreba čovječanstva uzdiše za novim mislima koje ga mogu nositi gore; ali ranije često, kada su ljudi preklinjali za njima, takve misli su bile ovdje i nisu bile prepoznate. Autor ove knjige je uvjeren koliko god je čvrsto moguće da samo u Kristu leži nada za čovječanstvo. Ali kroz misao o reinkarnaciji kršćanstvo uzima nov izgled, a kroz kršćanstvo reinkarnacija poprima svoj pravi izgled. Danas je od neizmjerne važnosti da se doktrina o reinkarnaciji pojavi pred ljudima u kršćanskom duhu.

Tako je, također, mislio i Rudolf Steiner. A autor ove knjige gleda kao uslugu koju mora napraviti čovječanstvu u ovom ozbiljnom času njegove sudbine, to da ljudima mora pomoći da ovu doktrinu uzmu ozbiljno, da je promisle, da je prožive, da je konačno prihvate.